

არჩევნებზე ადგილობრივი
დამკვირვებლების სახელმძღვანელო

არჩევნებზე ადგილობრივი დამკვირვებლების სახელმძღვანელო გამოქვეყნებულ იქნა **მშეთ**-ს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის (OSCE/ODIHR) მიერ 2003 წელს. პუბლიკაციის ქართული ენაზე თარგმნა და მისი გამოქვეყნება განხორციელდა საქართველოში **მშეთ**-ს მისიის ფინანსური მხარდაჭერით **მშეთ**-ს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის წინასწარი თანხმობით.

თბილისი, 2008 წელი.

არჩევნებზე
ადგილობრივი
დამკვირვებლების
სახელმძღვანელო

მიმონილვა

არჩევნების შეფასება

1

დაკვირვების პროგრამის შემუშავება

2

კანონმდებლობის ანალიზი

3

საარჩევნო დავების მონიტორინგი

4

ამომრჩეველთა რეგისტრაციისა და საარჩევნო
ოქლების საზღვრების შეფასება

5

საარჩევნო ადმინისტრაციის მონიტორინგი

6

პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატების
რეგისტრაციის მონიტორინგი

7

საარჩევნო კამპანიის მონიტორინგი

8

მედია მონიტორინგი

9

სმის მიცემისა და სმების დათვლის პროცესებზე დაკვირვება

10

სმათა დაჯამება, გადაგზავნისა და საბოლოო შედეგების
გამოცხადების პროცესების მონიტორინგი

11

ანგარიში და რეკომენდაციები

12

სარჩევი

შესავალი	10
1. არჩევნების შეფასება	12
ა) არჩევნებსა და ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებული საერთაშორისო სტანდარტები	13
ბ) საერთაშორისო სტანდარტების გამოყენება არჩევნების შეფასებისას	16
გ) ეროვნული სტანდარტების გამოყენება არჩევნების შეფასებისას	18
დ) შედარება გასულ არჩევნებთან.	19
2. დაკვირვების პროგრამის შემუშავება	20
ა) მოთხოვნათა შეფასება	21
ბ) დაგეგმვა და ინსტიტუციური საკითხები.	23
გ) პროგრამის სტრუქტურა და ფუნქციები	27
დ) ეროვნული საქმიანობა	28
ე) რეგიონალური და ადგილობრივი საქმიანობები.	30
ვ) მიუკერძოებლობა	31
ზ) აკრედიტაცია.	33
3. კანონმდებლობის ანალიზი	34
ა) სამართლებრივი ანალიზის მნიშვნელობა.	35
ბ) კანონმდებლობის ანალიზის ჩარჩო.	36
გ) საარჩევნო დავეების ცხრილების შემუშავება.	42
4. საარჩევნო დავების მონიტორინგი	46
ა) საარჩევნო დავების მოგვარების მონიტორინგი	47
ბ) საარჩევნო დავების ანალიზი	50
5. ამომრჩეველთა რებისტრატეგიისა და საარჩევნო ოქმების საზღვრების შეფასება	54
ა) ამომრჩეველთა რებისტრატეგიის მნიშვნელობა	55
ბ) ამომრჩეველთა სიების/რებისტრატეგიის ხარისხის შეფასება	56
გ) ამომრჩეველთა სიებისა და მოსახლეობის მონაცემთა ბაზის შედარებითი ანალიზი.	57
დ) ამომრჩეველთა სიების გამოკვლევა.	58
ე) კომპიუტერული ტესტირება	59
ვ) საჯარო-საინფორმაციო კამპანიების მონიტორინგი	61
ზ) ამომრჩეველთა სარეგისტრაციო ცენტრების მონიტორინგი.	62
თ) ამომრჩეველთა სარეგისტრაციო ტრიბუნალების მონიტორინგი.	63
ი) საარჩევნო ოქმების საზღვრების დადგენის მონიტორინგი.	63

6. საარჩევნო ადმინისტრაციის მონიტორინგი	64
ა) საარჩევნო ადმინისტრაციის სტრუქტურა	65
ბ) ძირითადი საკითხების შეფასება.	66
7. პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატების რეგისტრაციის მონიტორინგი	70
ა) პოლიტიკური პარტიების რეგისტრაცია	71
ბ) პოლიტიკურ კანდიდატთა რეგისტრაცია.	71
გ) ქალებისა და ეროვნული უმცირესობების რეგისტრაცია.	73
8. საარჩევნო კამპანიის მონიტორინგი	74
ა) შეხვედრები პოლიტიკურ პარტიებთან და კანდიდატებთან	76
ბ) შეხვედრები მედიასთან	77
გ) შეხვედრები საჯარო მოხელეებთან.	77
დ) კამპანიასთან დაკავშირებული ღონისძიებების მონიტორინგი	78
ე) უსაფრთხოების სამსახურების ქმედებათა მონიტორინგი.	79
ვ) კამპანიის დანახარჯებისა და წყაროების, ასევე შემოწირულობების მოცულობის მონიტორინგი	80
ზ) სახელმწიფო რესურსების არამიზნობრივი გამოყენების მონიტორინგი.	83
თ) კონფლიქტების პრევენცია და არჩევნებისას ძალადობრივი შემთხვევების მონიტორინგი	84
ი) მონიტორინგი სხვა საკითხებთან დაკავშირებით	86
9. მედია მონიტორინგი	88
ა) მედია მონიტორინგის მნიშვნელობა.	89
ბ) მედია მონიტორინგის მიზანი	90
გ) მედიასთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ბაზის შეფასება	91
დ) რადიომაუწყებლობისა და ბეჭდვითი მედიის მონიტორინგი	91
ე) ფასიანი პოლიტიკური რეკლამისა და ამომრჩეველთა განათლების მონიტორინგი.	97
ვ) მედიისა და ჟურნალისტების დაშინების ფაქტების მონიტორინგი.	97
10. ხმის მიცემისა და ხმების დათვლის პროცესებზე დაკვირვება	98
ა) ხმის მიცემისა და ხმების დათვლის პროცესებზე დაკვირვება.	100
ბ) ხმების პარალელური დაჯამება	107
11. ხმათა დაჯამების, გაღაბაზანისა და საბოლოო შედეგების გამოცხადების პროცესების მონიტორინგი	110
ა) ხმათა დაჯამების მონიტორინგის მნიშვნელობა.	111
ბ) შედეგების კომპიუტერით გადაგზავნის პროცესის მონიტორინგი	112
გ) არჩევნების დღის შემდგომ მოვლენათა მონიტორინგი	112
12. ანგარიში და რეკომენდაციები	114
ა) ანგარიშის მნიშვნელობა	115
ბ) რეგიონალურ დამკვირვებელთა ანგარიშები	116
გ) შემთხვევების ასახვა ანგარიშში.	118
დ) განცხადებები	118
ე) საბოლოო ანგარიში	119
ვ) ანგარიშის გავრცელება.	121
ინფორმაცია OSCE/ODIHR-ის შესახებ	122

სამადლობელი სიტყვა

წინამდებარე სახელმძღვანელო გამოიცა ეუთო-ს რეგიონის ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფების მონაწილეობით. იდეა ჩაისახა ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფების სამუშაო შეხვედრისას სლოვაკეთში 2001 წელს და შემდგომი განვითარება ჰპოვა ერთი თვის შემდეგ ეუთო-ს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის (OSCE/ODIHR) კონფერენციაზე ვარშავაში, რომელშიც მონაწილეობას ღებულობდა 25 ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი.

დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისი (ODIHR) მადლობას უხდის სიმონ ოზორნს (საარჩევნო რეფორმის საერთაშორისო სამსახურის აღმასრულებელი დირექტორი), რომელიც ODIHR-ის საარჩევნო განყოფილებასთან ერთად პასუხისმგებელი იყო სახელმძღვანელოს შედგენაზე. ODIHR-ი ასევე მადლობას უხდის მარკ სტივენს, პოლ ო'გრეიდის, ჯესი პილგრიმს და პიტერ აიხერს, რომლებიც ასევე მონაწილეობას ღებულობდნენ სახელმძღვანელოს შედგენაში. ODIHR-ი მადლობელია საერთაშორისო საქმეთა ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტის (NDI) სახელმძღვანელოს შედგენისას გაწეული მხარდაჭერისთვის, განსაკუთრებით NDI-ს მიერ გამოცემული მასალების გამოყენებისთვის. უნდა აღინიშნოს აგრეთვე ჰოლი რათრაუფის განსაკუთრებული წვლილი.

შესავალი

შესავალი

უკანასკნელ წლებში გარდამავალი დემოკრატიებისა და ადამიანის უფლებათა მხარდასაჭერად მნიშვნელოვან ამოცანად იქცა სადამკვირვებლო საქმიანობა არჩევნებზე და რეფერენდუმებზე. არჩევნები დემოკრატიის აუცილებელი პირობაა, მაშასადამე, საზოგადოების ნდობა და მხარდაჭერა საარჩევნო პროცესის და მასთან დაკავშირებული ინსტიტუტების მიმართ აუცილებელი პირობაა ნებისმიერი დემოკრატიული მთავრობის მმართველობის ლეგიტიმაციისთვის. საერთაშორისო სადამკვირვებლო საქმიანობის პოპულარიზაციასთან ერთად იზრდება მოთხოვნა ადგილობრივი სადამკვირვებლო საქმიანობის მიმართ. დღესდღეობით, ეუთო-ს რეგიონში ფუნქციონირებს 25-ზე მეტი ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი ან კოალიცია.

ადგილობრივი სადამკვირვებლო საქმიანობა არჩევნებზე პირდაპირ უწყობს ხელს ადამიანის უფლებათა დაცვას. დემოკრატიული საზოგადოების ფუნქციონირებისთვის აუცილებელია თავისუფალი და გამჭვირვალე არჩევნები, რაც შესაბამისობაშია ქვეყნის საარჩევნო კანონმდებლობასთან და საერთაშორისო სტანდარტებთან. პოლიტიკური მონაწილეობის უფლება მნიშვნელოვანი უფლებაა, რომელიც პირდაპირ უკავშირდება ადამიანის ძირითად უფლებებს, როგორცაა გამოხატვის, გადაადგილების, შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლებები. ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფების საქმიანობამ ხელი უნდა შეუწყოს დარღვევების აღმოფხვრას, ნდობისა და მხარდაჭერის გაზრდას არჩევნების, როგორც ღია და სამართლიანი პროცესის მიმართ. ეს ყოველივე ხელს შეუწყობს და გაზრდის საზოგადოების ფართო ფენების ჩართულობას საარჩევნო პროცესში.

საარჩევნო სადამკვირვებლო საქმიანობამ მნიშვნელოვანი ცვლილებები განიცადა უკანასკნელი 10 წლის განმავლობაში. საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ არჩევნების სამართლიანობა დამოკიდებულია წინა-საარჩევნო, არჩევნების

დღისა და არჩევნების შემდგომი პროცესების დინამიურობაზე. შესაბამისად, საერთაშორისო და ადგილობრივი დამკვირვებლების მიმართ გაჩნდა მოთხოვნა, რომ შემუშავებულიყო კომპლექსური და ყოვლისმომცველი მიდგომა არჩევნების სადამკვირვებლო საქმიანობასთან მიმართებით. წინამდებარე სახელმძღვანელო შემუშავდა ისეთ დოკუმენტად, რომლის მეთოდოლოგიაც, შესაძლოა, გამოიყენონ ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფებმა არჩევნებზე დაკვირვებისას სისტემური და ყოვლისმომცველი მიდგომის შემუშავების თვალსაზრისით.

მეთოდოლოგია, რომელიც მოყვანილია სახელმძღვანელოში, არ არის არც ექსკლუზიური და არც ამომწურავი, არამედ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, როგორც დამხმარე სახელმძღვანელო ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფების საქმიანობის ხელშეწყობის მიზნით. სახელმძღვანელო არ წარმოადგენს დეტალურად გაწერილ სამოქმედო პროგრამას, მასში ასახულია საერთაშორისო დამკვირვებლებისა და ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფების უკანასკნელი 10 წლის განმავლობაში დაგროვილი გამოცდილება და, შესაბამისად, წარმოდგენილია მეთოდოლოგიის სახით. სახელმძღვანელო შეიძლება გამოყენებულ იქნეს აგრეთვე საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ, რომლებიც ჩართული არიან არჩევნების სადამკვირვებლო პროცესში, პოლიტიკური პარტიებისა და დამკვირვებელ-კანდიდატების მიერ, რომლებიც უზრუნველყოფენ მონიტორინგს არჩევნებზე. რამდენადაც ვითარდება საარჩევნო სადამკვირვებლო საქმიანობის ტექნიკური მხარე, ასევე ვითარდება მიდგომები საარჩევნო მონიტორინგის თვალსაზრისით. იმედია, გამოცდილება, რომელიც დაგროვილია საარჩევნო სადამკვირვებლო საქმიანობის თვალსაზრისით, გაზიარებულ იქნება საერთაშორისო დამკვირვებელთა და ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფების მიერ როგორც ეუთო-ს რეგიონის ფარგლებში, ასევე მის ფარგლებს გარეთაც.

სახელმძღვანელო შემუშავდა ეუთო-ს რეგიონის ოცზე მეტ ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფთან თანამშრომლობის შედეგად და ასახავს მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონების ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფების გამოცდილებასაც. დამატებით, სახელმძღვანელო ეფუძნება ეუთო-ს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის გამოცდილებას, ისევე როგორც არჩევნების სადამკვირვებლო საქმიანობაში ჩართული სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების გამოცდილებასაც. სახელმძღვანელოში ასევე ასახულია საერთაშორისო საქმეთა ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტისა (NDI) და საარჩევნო რეფორმის საერთაშორისო სამსახურის (ERIS) მიერ დაგროვილი გამოცდილება და მოყვანილია მასალები ეუთო-ს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისისა და საერთაშორისო საქმეთა ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტის პუბლიკაციებიდან. ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფებისთვის აღნიშნულ სახელმძღვანელოსთან ერთად რეკომენდებულია გამოყენებულ იქნეს ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტის (NDI) სახელმძღვანელო – „როგორ ახორციელებენ მონიტორინგს არჩევნებზე ადგილობრივი ორგანიზაციები: „ანი“-დან „ჰოუ“-მდე გზამკვლევი“.

1

არჩევნების შეფასება

ა) არჩევნებსა და აღამიანის უფლებებთან დაკავშირებული საერთაშორისო სტანდარტები.	13
ბ) საერთაშორისო სტანდარტების გამოყენება არჩევნების შეფასებისას . .	16
გ) ეროვნული სტანდარტების გამოყენება არჩევნების შეფასებისას.	18
დ) შედარება გასულ არჩევნებთან.	19

- ➔ არჩევნები უნდა შეფასდეს სახელმწიფოს მიერ სართაშორისო დონეზე ნაკისრი ვალდებულებებისა და ეროვნული საკანონმდებლო ბაზის შესაბამისად;
- ➔ ყურადღება მიექცეს ეუთო-ს წინაშე ნაკისრ ვალდებულებებს დემოკრატიულ არჩევნებთან მიმართებით, რაც ასახულია 1990 წლის კოპენჰაგენის დოკუმენტში;
- ➔ გასული და მიმდინარე არჩევნების შედარებითი შეფასება, რამდენად არის გაუმჯობესებული არჩევნების ხარისხი.

ა) არჩევნებსა და ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებული სამართაშორისო სტანდარტები¹

ღია და თავისუფალი არჩევნების მნიშვნელოვანი როლი ფუნდამენტური და საყოველთაოდ აღიარებული პოლიტიკური და დემოკრატიული მმართველობის უფლებების უზრუნველყოფისათვის ასახულია მთელ რიგ საერთაშორისოსამართლებრივ აქტებში, რომლებიც მოქმედებს ეუთო-ს წევრ სახელმწიფოებში. ყველაზე მნიშვნელოვანი არის ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის 21-ე მუხლი,² რომელიც შემდეგს აცხადებს:

ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის 21-ე მუხლი

- 1.** ყველას აქვს უფლება მონაწილეობა მიიღოს თავისი ქვეყნის მართვა-გამგეობაში უშუალოდ ან მის მიერ თავისუფლად არჩეულ წარმომადგენელთა მეშვეობით.
- 2.** ყველას აქვს უფლება თანაბარ საფუძველზე შევიდეს თავისი ქვეყნის სახელმწიფო სამსახურში.
- 3.** სახელმწიფო ხელისუფლების წყარო ხალხის ნებაა: ხალხის ნება უნდა გამოიხატოს პერიოდულ და სამართლიან არჩევნებში საყოველთაო და თანასწორი ხმის მიცემის უფლებით, ფარული კენჭისყრისა თუ სხვა თანაბარმნიშვნელოვანი თავისუფალი ხმის მიცემის პროცედურების გამოყენებით.

1 ეუთო-ს რეგიონში დემოკრატიულ არჩევნებთან დაკავშირებული საერთაშორისო ნორმების უფრო ყოვლისმომცველი ანალიზის მიზნით, იხ. *ეუთო-ს მონაწილე სახელმწიფოების მიერ დემოკრატიულ არჩევნებთან დაკავშირებით ნაკისრი ვალდებულებები: პროგრესული ანგარიში*. აღნიშნული და აგრეთვე სხვა საინტერესო დოკუმენტების მოძიება შესაძლებელია OSCE/ODIHR-ს ვებ-გვერდზე: <http://www.osce.org/odihr/elections/standards>.

2 ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის (UDHR) სრული ტექსტის, სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტისა (ICCPR) და გაერო-ს ფარგლებში მოქმედი ადამიანის უფლებათა სხვა სტანდარტების მოძიება შესაძლებელია გაერო-ს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისიის ვებ-გვერდზე: <http://www.unhcr.ch>.

ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია წარმოადგენს ქვაკუთხედს მოგვიანებით მიღებული ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სტანდარტებისა და ვალდებულებებისა, რომლებიც მოიცავს გაერო-ს სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტს (ICCPR)³, ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპულ კონვენციას (ECHR), და 1990 წელს კოპენჰაგენში ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის კონფერენციაზე (CSCE, შემდგომში ეუთო OSCE) შეთანხმებულ ვალდებულებებს, რაც ცნობილია, როგორც კოპენჰაგენის დოკუმენტი⁴. ეს ძირითადი დოკუმენტი ხაზს უსვამს არჩევნების უმნიშვნელოვანეს როლს მოქალაქეთა უფლების უზრუნველყოფაში, მონაწილეობდეს თავისი ქვეყნის მართვა-გამგეობაში.

დასკვნის სახით, კოპენჰაგენის დოკუმენტის მოთხოვნები შემდეგში მდგომარეობს:

- ▶ თავისუფალი არჩევნები დროის მისაღებ შუალედებში;
- ▶ საკანონმდებლო ორგანოს საყოველთაო არჩევნები, ან საყოველთაო არჩევნები საკანონმდებლო ორგანოს ერთი პალატისთვის მაინც;
- ▶ საყოველთაო და თანასწორი ხმის მიცემის უფლების გარანტია;
- ▶ ხმის ფარული კენჭისყრით მიცემისა და ასევე მათი სამართლიანად დათვლისა და ანგარიშგების უზრუნველყოფა, იმ პირობებში, რომ საბოლოო შედეგები საჯარო გახდება;
- ▶ მოქალაქეთა უფლება, დაიკავონ პოლიტიკური თუ სახელმწიფო თანამდებობები;
- ▶ პოლიტიკური პარტიების დაარსებისა და არჩევნებში მონაწილეობის უზრუნველყოფა კანონის წინაშე თანასწორობის პრინციპის დაცვითა და სახელმწიფო ორგანოთა მხრიდან თანასწორი მოპყრობის პირობებში;
- ▶ წინა-საარჩევნო პროცესის, საარჩევნო კამპანიის წარმოების უზრუნველყოფა თავისუფლებისა და სამართლიანობის პრინციპების დაცვით. კერძოდ, გამორიცხულ უნდა იქნეს ადმინისტრაციული ჩარევა, ყოველგვარი ძალადობა, დაშინება ან შურისძიება კანდიდატების, პარტიებისა და ამომრჩევლების მიმართ;
- ▶ ხელმისაწვდომი მედია საშუალებები და დისკრიმინაციისაგან თავისუფალი რეჟიმი;
- ▶ არჩეული კანდიდატების სახელმწიფო სამსახურში შესვლის უფლების უზრუნველყოფა.

დარღვეული უფლებების აღდგენის თაობაზე საერთაშორისო სტანდარტები მოცემულია ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაში (მე-8, მე-10 და მე-11 მუხლები), სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტში (მე-2 მუხლის მე-3 პუნქტი, მე-9 და 140-ე მუხლები), ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპულ კონვენციასა (მე-6, მე-7 და მე-13 მუხლები) და კოპენჰაგენის დოკუმენტში (მე-5 მუხლი).

3 სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტის 25-ე მუხლი ყველა მოქალაქეს უზრუნველყოფს უფლებათა და შესაძლებლობით მისცეს ხმა და არჩეულ იქნეს ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე.

4 ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა კონვენციებისა და სტანდარტების მოძიება შესაძლებელია ევროპის საბჭოს ვებ-გვერდზე: <http://www.coe.int>. ეუთო-ს ყველა დოკუმენტის მოძიება შესაძლებელია ეუთო-ს ვებ-გვერდზე: <http://www.osce.org>.

სახელმწიფოები გამოთქვამენ ინტერესს ქალთა როლის გაძლიერებასთან დაკავშირებით საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია, სხვა საერთაშორისოსამართლებრივი აქტები და ეუთო-ს წინაშე ნაკისრი ვალდებულებები ადასტურებს, რომ ადამიანის უფლებები, მათ შორის, პოლიტიკური მონაწილეობის უფლება უზრუნველყოფილია ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე განურჩევლად სქესისა თუ სხვა ფაქტორისა. ამ საკითხთან დაკავშირებული უფრო დეტალური საერთაშორისო სტანდარტები ასახულია ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის გაერო-ს კონვენციაში (CEDAW) და ადამიანური განზომილების შესახებ ეუთო-ს 1991 წლის მოსკოვის დოკუმენტში (მე-40 მუხლი და მე-40 მუხლის მე-4 და მე-8 პუნქტები).

ეროვნულ უმცირესობათა დაცვა და უმცირესობათა თანასწორი პოლიტიკური უფლებების უზრუნველყოფა გარანტირებულია ადამიანის უფლებათა სხვადასხვა საერთაშორისოსამართლებრივი აქტებით. აღნიშნული განსაკუთრებული ყუადაღების საგანი გახდა, რაც ასახულია ისეთ საერთაშორისო სტანდარტებში, როგორცაა გაერო-ს კონვენცია რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოსაფხვრელად (მე-2 მუხლი), გაერო-ს დეკლარაცია იმ პირთა უფლებების შესახებ, რომლებიც ეკუთვნებიან ეროვნულ ან ეთნიკურ, რელიგიურ ან ლინგვისტურ უმცირესობებს (მე-2 მუხლი), ევროპის საბჭოს ჩარჩო კონვენცია ეროვნულ უმცირესობათა უფლებების დაცვის შესახებ (მე-15 მუხლი) და ეუთო-ს მოსკოვის დოკუმენტი. აღნიშნული სტანდარტები მოგვიანებით უფრო დეტალურად ჩამოყალიბდა ლუნდის რეკომენდაციებში ეროვნულ უმცირესობათა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ეფექტიანი მონაწილეობის შესახებ.⁵

ნიშანდობლივია, რომ კოპენჰაგენის დოკუმენტის მე-8 პუნქტი ხაზს უსვამს საერთაშორისო და ადგილობრივი დამკვირვებლების დადებით როლს ეუთო-ს რეგიონის ქვეყნებში აცხადებს რა, რომ „როგორც უცხოელი, ასევე ადგილობრივი დამკვირვებლების დასწრებას შეუძლია საარჩევნო პროცესის ხარისხის გაუმჯობესება“. მე-10 პუნქტი უზრუნველყოფს საზოგადოებრივი ორგანიზაციების უფლებებს, „დაუკავშირდნენ და ურთიერთობა ჰქონდეთ როგორც ანალოგიურ ორგანიზაციებთან მათ ქვეყნებსა და მათი ქვეყნების ფარგლებს გარეთ, ასევე საერთაშორისო ორგანიზაციებთან“ და „მოითხოვონ, მიიღონ და გამოიყენონ... ფინანსური შემოწირულობანი ეროვნული და საერთაშორისო წყაროებიდან...“. მე-12 პუნქტის შესაბამისად, მონაწილე სახელმწიფოები „იღებენ გადაწყვეტილებას, ნდობის განსამტკიცებელი ღონისძიების სახით დათანხმდნენ სასამართლოს წინაშე გამართულ სამართალწარმოებებზე ... არასამთავრობო ორგანიზაციათა წარმომადგენლების ... დასწრებას“.

⁵ ლუნდის რეკომენდაციების პროექტი შექმნილია ექნა 1999 წელს ექსპერტთა ჯგუფის მიერ, რომელი ჯგუფიც შეიქმნა ეროვნულ უმცირესობათა საკითხებში ეუთო-ს უმაღლესი კომისიის უფლებამოსილების ფარგლებში. რეკომენდაციების შექმნისასთან დაკავშირებით დაწერილი ბოლო ინფორმაციასათვის იხ. *ეროვნულ უმცირესობათა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ეფექტიანი მონაწილეობის შესახებ ლუნდის რეკომენდაციების ისტორია და განვითარება*, პუბლიკი მონიტორი, ნაწილი II, № 4, 2000წ. (*The origin and nature of the Lund Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Public Life*, Helsinki Monitor, Volume II, No. 4, 2000). 2001 წელს ეუთო-ს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის მიერ გამოქვეყნებულ ექნა გზამკვლევი ეროვნულ უმცირესობათა არჩევნებში მონაწილეობის ხელშეწყობის მიზნით, რომლის მოძიება შესაძლებელია შემდეგ ვებ-გვერდზე: http://www.osce.org/odihr/documents/guidelines/gl_nmpa_eng.pdf.

სლოვაკეთის ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი იბებს არჩევნებზე დაკვირვების უფლებას

1998 წელს სლოვაკეთის მოქალაქეთა ჯგუფმა შექმნა ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი – „საზოგადოებრივი თვალი“ (Občianske Oko), იმავე წლის საპარლამენტო არჩევნებზე დაკვირვების მიზნით. მიუხედავად იმისა, რომ საერთაშორისო დამკვირვებლები დაშვებულ იქნენ არჩევნებზე ზედამხედველობის მიზნით საარჩევნო ადმინისტრაციის ყველა დონეზე, ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს – „საზოგადოებრივი თვალი“ უარი ეთქვა არჩევნების დაკვირვებაზე საარჩევნო ადმინისტრაციის მხრიდან.

საზოგადოებრივმა თვალმა გაასაჩივრა აღნიშნული გადაწყვეტილება საკონსტიტუციო სასამართლოში, როგორც ყველა სლოვაკეთის მოქალაქის კონსტიტუციური უფლების ხელყოფა მონაწილეობა მიიღოს არჩევნებში. სლოვაკეთის საკონსტიტუციო სასამართლომ გამოიტანა გადაწყვეტილება საზოგადოებრივი თვალის სასარგებლოდ და დაადასტურა სლოვაკეთის მოქალაქეთა უფლება დააკვირდნენ არჩევნებს სლოვაკეთში.

ბ) საერთაშორისო სტანდარტების გამოყენება არჩევნების შეფასებისას

არჩევნების შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტებთან არის ძირითადი ფაქტორი, რითაც საერთაშორისო და ადგილობრივი დამკვირვებლები ხელმძღვანელობენ არჩევნების შეფასებისას. საერთაშორისო სტანდარტები, ძირითადად, ზოგადი ხასიათისაა და განსაზღვრავს ძირითად პრინციპებს სახელმწიფოებისთვის შემდგომი განხორციელების მიზნით. ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფები თავიანთი საქმიანობის განხორციელებისას არც თუ იშვიათად შეხვდებიან სპეციფიკურ საკითხებს, რომელთა შეთავსებაც საერთაშორისო სტანდარტებთან საკმაოდ არაერთმნიშვნელოვანი ამოცანაა. როგორც წესი, საერთაშორისო სტანდარტები მორგებადია კონკრეტული საკითხების შეფასებისას. თუმცადა, ზოგიერთ შემთხვევაში, აუცილებელია, გარკვევით განისაზღვროს საერთაშორისო სტანდარტები, რომლებსაც ყველა სახელმწიფო უნდა იცავდეს და კარგი პრაქტიკები, რომელთა გამოყენება მიზანშეწონილია, მაგრამ არა სავალდებულო.

ქვემოთ, პუნქტების სახით ჩამოთვლილია ის სპეციფიკური საკითხები, რომლებზეც ადგილობრივმა დამკვირვებლებმა ყურადღება უნდა გაამახვილონ ეუთო-ს ქვეყნებში საყოველთაოდ აღიარებული საერთაშორისო სტანდარტების თვალსაზრისით. ესენია, პერიოდული არჩევნები, კანონიერი არჩევნები, თავისუფალი არჩევნები, სამართლიანი არჩევნები, საყოველთაო და თანასწორი არჩევნები და ფარული კენჭისყრა. ყველა ქვეყნის მთავრობა ვალდებულია დაიცვას და იმოქმედოს ზემოთ ჩამოთვლილი პრინციპების შესაბამისად.

➔ **პერიოდული არჩევნები** გულისხმობს, რომ არჩევნები ტარდება გარკვეული დროის ინტერვალით. დროის ინტერვალის არჩევნებს შორის არ უნდა იყოს ძალ-

ზედ ხანგრძლივი. უმაღლეს აღმასრულებელ პოსტზე არჩევნებს შორის დროის ინტერვალის შვიდ წლიანი ვადა მიჩნეულია მაქსიმუმად; საპარლამენტო არჩევნების ქვედა პალატის არჩევნებს შორის დროის ინტერვალის მაქსიმალური ზღვარია ხუთი წელი. დაუშვებელია აღმასრულებელი ორგანოს წარმომადგენლების არჩევა უვადოდ.

➔ **კანონიერი არჩევნები** გულისხმობს, რომ არჩევნები რეალურად ანიჭებს ამომრჩევლებს უფლებას აირჩიონ ან გადაირჩიონ მთავრობა. ოპოზიციური კანდიდატების არ არსებობა, პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატების უფლებების უხეშად დარღვევის შემთხვევები და ამომრჩევლის უფლების არ არსებობა გადაირჩიოს წარმომადგენლები დაკავებული პოსტებიდან, ეჭვქვეშ აყენებს არჩევნების კანონიერების საკითხს.

➔ **თავისუფალი არჩევნები** გულისხმობს, რომ არჩევნების პროცესი მიმდინარეობს ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა პრინციპების დაცვით. ყველა მოქალაქეს, პარტისა და კანდიდატს აქვს უფლება ისარგებლოს გამოხატვის, გადაადგილების, შეკრებისა და გაერთიანების თავისუფლებებით. გამორიცხულ უნდა იქნეს ყოველგვარი ძალადობა; ადმინისტრაციული ჩარევა; დაშინება ან შურისძიება კანდიდატების, პარტიებისა და ამომრჩევლების მიმართ. უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს არჩევნების პროცესის მიუკერძოებელი და ობიექტური გაშუქება მედია საშუალებების მიერ. სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებს უნდა მიეცეთ საშუალება შეუფერხებლად განახორციელონ საარჩევნო პროცესზე დაკვირვება. კერძოდ, ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფებს მიეცეთ უფლება შეუფერხებლად განახორციელონ მონიტორინგი ხმის მიცემისა და ხმების დათვლის პროცედურებზე; ხმების დათვლა და შედეგების გამოქვეყნება წარმოებდეს გამჭვირვალედ და ეჭვმდებარებოდეს კონტროლს, დაწყებული ხმის მიცემის საარჩევნო პუნქტებიდან, გაგრძელებული ნებისმიერი საარჩევნო ადმინისტრაციის შუალედური რგოლიდან და დამთავრებული ცენტრალურ საარჩევნო კომისიამდე.

➔ **სამართლიანი არჩევნები** გულისხმობს, რომ მონაწილე მხარეთა უფლებები გარანტირებულ იქნეს მოქმედი კანონმდებლობითა და შესაბამისი სახელმწიფო სტრუქტურების ხელშეწყობით. კანონმდებლობა არ უნდა იყოს დისკრიმინაციული და მისი განხორციელება სამართლიანად უნდა ხდებოდეს. ყველა კანდიდატს უფლება უნდა ჰქონდეს იყაროს კენჭი. სახელმწიფო სახსრების გამოყენება უნდა მოხდეს სამართლიანად. საზოგადოებრივი მედია საშუალებები ყველასათვის ხელმისაწვდომი უნდა იყოს. საარჩევნო ადმინისტრაცია მიუკერძოებელი უნდა იყოს. ხმის მიცემის, ხმების დათვლისა და შედეგების გამოქვეყნება თავისუფალი უნდა იყოს გაყალბებისაგან. გამარჯვებულმა კანდიდატებმა უნდა დაიკავონ შესაბამისი სახელმწიფო თანამდებობები. კანდიდატები და ამომრჩევლები უზრუნველყოფილ უნდა იქნენ გასაჩივრების ეფექტიანი საშუალებებით, მათ შორის, დამოუკიდებელი სასამართლოების მეშვეობით. დარღვევებზე პასუხისმგებელი პირები უნდა მიეცენ პასუხისგებაში.

➔ **საყოველთაო და თანასწორი არჩევნები** გულისხმობს, რომ ყოველი მოქალაქე შესაბამისი ასაკის მიღწევის შემდეგ სარგებლობს არჩევნებში მონაწილეობის

უფლებით ყოველგვარი დისკრიმინაციული შეზღუდვის გარეშე. უნდა არსებობდეს ეფექტიანი და მიუკერძოებელი ამომრჩეველთა რეგისტრაციის სისტემა ყოველგვარი გადასახადების გარეშე. ყველა მოქალაქეს, ინვალიდებისა და იძულებით გადაადგილებული პირების ჩათვლით, ხელი უნდა მიუწვდებოდეს საარჩევნო უბნებზე ან ხმის მიცემის სხვა პროცედურებზე. დაუშვებელია ხმის მიცემის უფლების შეზღუდვა იმ პირებისათვის, რომლებიც უმცირესობათა ჯგუფებს განეკუთვნებიან, ასევე ქალებისა თუ სხვა ნებისმიერი ამომრჩეველთა ჯგუფებისათვის. თანასწორი არჩევნები ასევე გულისხმობს, რომ ყოველ ხმას აქვს ერთნაირი ფარდობითი წონა. პროპორციული წარმომადგენლობა ნიშნავს, რომ წარმომადგენელთა რიცხვი პროპორციულად ასახავდეს ელექტორატის სიდიდეს. საარჩევნო ბარიერი არ უნდა იყოს იმდენად მაღალი, რომ გამოიწვიოს დიდი რაოდენობით საარჩევნო ხმების უგულებელყოფა. მაჟორიტარული არჩევნების სისტემის შემთხვევაში, ამომრჩეველთა რაოდენობა დანაწილებულ უნდა იქნეს თანაბრად, რადგან 10%-ზე მეტად გადახრამ, შესაძლოა, შექმნას მნიშვნელოვანი პრობლემები.

➔ **ხმის მიცემა ფარული კენჭისყრით** გულისხმობს, რომ ამომრჩეველი ხმის მიცემის პროცედურას ახორციელებს ინდივიდუალურად და განმარტოებით ხმის მიცემის საარჩევნო კაბინაში, რომელიც დაცული უნდა იყოს იმგვარად, რომ ვერაფერს შეძლოს შემოხაზული ბიულეტენის დანახვა მის ყუთში ჩაგდებაამდე და, რომ შემდგომში ვერ მოხერხდეს ამომრჩევლის იდენტიფიცირება. ხმის მიცემა ნებისმიერი ჯგუფური სახით, ამომრჩევლის ნდობით ატყუარილი პირის მიერ ან საარჩევნო ჯიხურის გარეთ, ხელყოფს ხმის მიცემის ფარულობას.

ბ) ეროვნული სტანდარტების გამოყენება არჩევნების შეფასებისას

ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფებმა არჩევნების საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისობასთან ერთად ასევე უნდა შეაფასონ არჩევნების შესაბამისობა ქვეყნის კონსტიტუციასთან და კანონმდებლობასთან მიმართებით. ვინაიდან, კონსტიტუცია ნებისმიერი ქვეყნის უმაღლესი საკანონმდებლო აქტია, კანონმდებლობის სამარტლებრივი უფლებამოსილება შეიძლება შეფასდეს კონსტიტუციური ნორმების დაცვის თვალსაზრისით. შესაბამისად, ნებისმიერი ადმინისტრაციული მარტეგირებელი ნორმა უნდა შეფასდეს კონსტიტუციური ნორმების დაცვის ფარტლებში.

მოკლედ რომ იტქვას, ქვეყნის კონსტიტუციური ნორმები და კანონმდებლობა შესაბამისობაში უნდა იყოს მის მიერ ნაკისრ ვალდებულებებთან და ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფების მიერ არჩევნები უნდა შეფასდეს საერთაშორისო სამარტლისა და ქვეყნის კანონმდებლობის კონტექსტში.⁶

6 ეუთო-ს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისი რეგულარულად აქვეყნებს კომენტარებს საარჩევნო კანონმდებლობასთან დაკავშირებით. ამასთან, შექმნილია ელექტრონული ვებ-გვერდი, სადაც განთავსებულია ეუთო-ს რეგიონის ქვეყნების ეროვნული საარჩევნო კანონმდებლობა ადამიანური განზომილების ყველა ასპექტის გათვალისწინებით. ეუთო-ს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის საარჩევნო კანონმდებლობის ანალიზი და ანგარიშები განთავსებულია ვებ-გვერდზე: <http://www.osce.org/odihr>. საკანონმდებლო კატალოგის მოძიება შესაძლებელია შემდეგ ვებ-გვერდზე: <http://www.legislationline.org>. ევროპის საბჭოს ვენეციის კომისიის კომენტარები საარჩევნო კანონმდებლობასთან დაკავშირებით განთავსებულია ვებ-გვერდზე: <http://venice.coe.int>.

დ) შეფასება ბასულ არჩევნებთან

ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფებმა არჩევნების შეფასებისას უნდა გაითვალისწინონ, თუ რამდენად არის მიღწეული პროგრესი წინა არჩევნებთან მიმართებით. ეს შესაძლოა განხორციელდეს საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფების მიერ გასულ არჩევნებთან დაკავშირებით გამოქვეყნებული ანგარიშების შედარებით. ეუთო-ს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის მიერ გამოქვეყნებული ანგარიშები არჩევნებთან დაკავშირებით განთავსებულია ვებ-გვერდზე: <http://www.osce.org/odihr>.

2

დაკვირვების პროგრამის შეფუთვა

ა) მოთხოვნათა შეფასება	21
ბ) დაგეგმვა და ინსტიტუციური საკითხები	23
გ) პროგრამის სტრუქტურა და ფუნქციები	27
დ) ეროვნული საქმიანობა	28
ე) რეგიონალური და ადგილობრივი საქმიანობები	30
ვ) მიუკერძოებლობა	31
ზ) აკრედიტაცია	33

- ➔ ძირითადი საკითხების გამოკვეთა შეფასებისა და ანალიზისთვის;
- ➔ ადამიანური და ფინანსური რესურსების განსაზღვრა;
- ➔ საქმიანობის დაწყებამდე მისი დაგეგმვა და ინსტიტუციური საკითხების გადაწყვეტა;
- ➔ პროგრამისა და ორგანიზაციული სტრუქტურის შემუშავება საარჩევნო, პოლიტიკური, ადამიანური და ფინანსური რესურსების ფაქტორების გათვალისწინებით;
- ➔ უნარ-შესაძლებლობების განვითარება პროგრამის განსახორციელებლად;
- ➔ მიუკერძოებლობისა და ქცევის კოდექსის ნორმების დაცვის უზრუნველყოფა.

ა) მოთხოვნათა შოფასება

გამომდინარე იქედან, რომ საარჩევნო პროცესი არჩევნების დღეს არ იწყება, ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფებმა არჩევნებისთვის მომზადება გარკვეული დროით ადრე უნდა დაიწყონ. ზედმიწევნით უნდა იქნეს გაანალიზებული შესაბამისი ეროვნული კანონმდებლობა იმ მიზნით, რომ დადგინდეს, არსებობს თუ არა არჩევნების დაკვირვებაში ჩართულ ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფებზე რაიმე სახის შეზღუდვები. შეზღუდვებად შეიძლება ჩაითვალოს უცხოური ფინანსური წყაროებისგან დაფინანსების მიღების აკრძალვა, ან სახელმწიფო სტრუქტურებში განსაკუთრებული ტიპის რეგისტრაციის მოთხოვნა სადამკვირვებლო საქმიანობის ჯგუფის წესდებაში შეტანასთან დაკავშირებით. ეროვნული კანონმდებლობის გაანალიზების შედეგად ასევე უნდა შეფასდეს დამკვირვებლის აკრედიტაციისა და მანდატის მისაღებად მიმართვისა და მათი მინიჭების პროცედურები. გადაწყვეტილება სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციათა ასოციაციის შექმნის შესახებ არჩევნებზე დაკვირვების მიზნით, შესაძლოა, გამომდინარეობდეს არსებული საკანონმდებლო ბაზის სპეციფიკიდან. ზემოთ ჩამოთვლილი საკითხების გათვალისწინება აუცილებელია სადამკვირვებლო საქმიანობის სრულყოფილად წარმართვის მიზნით. მაშასადამე, კანონმდებლობის მოთხოვნათა სრულყოფილად გათვალისწინებისა და ასევე ფინანსური წყაროების მოძიების მიზნით, არჩევნებისთვის მოსამზადებლად, სასურველია, არანაკლებ ერთწლიანი ვადა.

არჩევნებისათვის მზადების პირველი ეტაპი იწყება მოთხოვნათა შეფასებით. გათვალისწინებულ უნდა იქნეს მთელი რიგი ფაქტორებისა, საქმიანობის მიზანი, ტიპი, მასშტაბი, დროის ფაქტორი და მიზნის მიღწევის გზები. ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფისთვის მოთხოვნათა შეფასება, შესაძლოა, გამოყენებულ იქნეს პროექტის შედგენისას ფინანსური წყაროების მოზიდვის მიზნით. არჩევნებთან დაკავშირებით ძირითადი საკითხების გამოკვეთისა და ადმინი-

სტრაციული და ფინანსური საქმიანობის სრულყოფილად დაგეგმვის მიზნით, მოთხოვნათა შეფასებისას გათვალისწინებულ უნდა იქნეს მეთოდოლოგიური და ადმინისტრაციულ საკითხები.

მოთხოვნათა შეფასებას ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი იწყებს საქმიანობის მასშტაბის დაგეგმვით, რაც მოიცავს საკანონმდებლო ბაზის ანალიზს; საარჩევნო ადმინისტრაციის ფორმაციას, ეფექტიანობასა და მიუკერძოებლობას; საჩივრების მიღებისა და განხილვის პროცესს; პარტიათა და კანდიდატთა რეგისტრაციას; ამომრჩეველთა რეგისტრაციას; საარჩევნო კამპანიას, მედია და ფინანსური კამპანიის ჩათვლით; ადამიანის უფლებათა დაცვას; არჩევნების დღის პროცესსა და შედეგების გამოცხადებას. არჩევნების პროცესი მოიცავს წინა-საარჩევნო, არჩევნებისა და არჩევნების შემდგომ პერიოდებს. შესაბამისად, ყველა ორგანიზაციისთვის არ არის სავალდებულო დაკვირვება და შეფასება აწარმოოს არჩევნების მთლიან პროცესზე. ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფებმა წინასწარ უნდა განსაზღვრონ პრიორიტეტები და შესაბამისად დაგეგმონ საქმიანობა. მაგალითად, შესაძლოა, ფოკუსირება მოხდეს კონკრეტულ ამომრჩეველთა ჯგუფებზე, ქალებზე, უმცირესობებზე და ა.შ. შესაძლოა, ფოკუსირება მოხდეს კონკრეტულ საკითხებთან დაკავშირებით, მედია, სამართლებრივ, ან საარჩევნო პროცესის სხვა სპეციფიკურ ელემენტებთან დაკავშირებით.

პირველ რიგში, ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის მიერ დაწვრილებით შესწავლილ უნდა იქნეს საერთაშორისო და ეროვნული ორგანიზაციებისა და ადამიანის უფლებათა მონიტორინგის განმასხვრციელებელი სხვა ჯგუფების მიერ გამოქვეყნებული ანგარიშები გასულ არჩევნებთან დაკავშირებით. დამატებით, შესწავლილ უნდა იქნეს შესაბამისი კანონმდებლობა: საარჩევნო, პოლიტიკური პარტიების, მედია და არასამთავრობო ორგანიზაციების საკითხებთან დაკავშირებით. მოძიებულ და შესწავლილ უნდა იქნეს სასამართლო საქმეები არჩევნების საკითხებთან დაკავშირებით. ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის მიერ შედარებითი ანალიზის საშუალებით მიმდინარე პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური სიტუაცია უნდა შედგეს წარსულ გამოცდილებასთან. უნდა გაანალიზდეს, თუ რამდენად არის გაუმჯობესებული საარჩევნო გარემო. ადგილობრივი სადამკვირვებლო საქმიანობისას აუცილებელია დროის ფაქტორის გათვალისწინება მოვლენათა ისტორიული განვითარების თვალსაზრისით. არჩევნების ტიპი განმსაზღვრელი ფაქტორია სადამკვირვებლო მეთოდოლოგიისა და დამკვირვებლების შერჩევისას. მიდგომები გასხვავდება იმისდა მიხედვით, თუ რა ტიპის არჩევნები ტარდება: საპრეზიდენტო, საპარლამენტო, ადგილობრივი, თუ საყოველთაო რეფერენდუმი. ზოგ შემთხვევაში, მიზანშეწონილია, რეგიონალური დამკვირვებლების დაქირავება საარჩევნო კომისიების სტრუქტურის, ადმინისტრაციული დანაყოფების ან საარჩევნო ოლქების მიხედვით. საარჩევნო სისტემები შეიძლება შედგებოდეს პროპორციული წარმომადგენლობითი, ერთ-მანდატიანი, მრავალ-მანდატიანი ან შერეული ტიპის საარჩევნო ოლქებისგან. არჩევნები შეიძლება ჩატარდეს ერთ ან ორ ტურად. ეს განმსხვავებელი ფაქტორები ძალზედ მნიშვნელოვანია. მაგალითად, საპარლამენტო არჩევნები ამომრჩეველთა მთლიანი სიით მიმდინარეობს როგორც ერთიანი პროცესი, რაც შეუძლებელს ხდის საარჩევნო ოლქებზე და კანდიდატების რეგისტრაციაზე დაკვირვებას.

საპარლამენტო არჩევნები მაკორტირებული სისტემით და საარჩევნო ოლქების მიხედვით, აგრეთვე ადგილობრივი თვით-მართველობის არჩევნები საშუალებას აძლევს დამკვირვებლებს თვალი მიადევნონ არჩევნების პროცესს სხვადასხვა საარჩევნო ოლქებში ერთდროულად. აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს ზემოთ ჩამოთვლილი ფაქტორები მოთხოვნათა შეფასებისას სადამკვირვებლო მეთოდოლოგიის შემუშავების თვალსაზრისით. ზოგიერთი ტიპის არჩევნებისას, შესაძლებელია, არ მოხერხდეს მთელ ტერიტორიაზე დაკვირვება ეფექტიანად და, ამგვარად, დამკვირვებელთა განთავსება დაფუძნდეს სადამკვირვებლო რეგიონების ამორჩევით პრინციპს ან შეიზღუდოს ერთი რეგიონით.

და ბოლოს, კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია, ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი უნდა მონაწილეობდეს თუ არა არჩევნებთან დაკავშირებულ ღონისძიებებში, როგორცაა საჯარო ინფორმაციის კამპანია, არჩევნებში მონაწილეობისაკენ მოწოდება ან არჩევნების პროცესისა თუ სახელმწიფო ხელისუფლებისათვის რაიმე სახის დახმარების აღმოჩენა. ყურადღება უნდა გამახვილდეს აღნიშნულ საკითხებზე, ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფთან ინტერესთა შესაძლო კონფლიქტის ფაქტორის გათვალისწინებით, რადგან ზოგიერთ შემთხვევაში რთულია დაკვირვების პროცესისა და პროცესში მონაწილეობის ერთმანეთისაგან გამიჯვნა.

ბ) დაგეგმვა და ინსტიტუციური საკითხები⁷

დაკვირვების არეალის, მასშტაბისა და ხანგრძლივობის შემუშავებისას უნდა ჩამოყალიბდეს ხელმისაწვდომი ადამიანური და ფინანსური რესურსების რეალური შეფასება. ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი, შესაძლოა, წარმოადგენდეს ორგანიზაციას, ან სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციათა ასოციაციას ან კავშირს. ზემოთ ჩამოთვლილი ნებისმიერი მოდელი, შესაძლოა, აღმოჩნდეს ეფექტიანი და გამოიყენება ეუთო-ს რეგიონის ფარგლებში და ასევე მის ფარგლებს გარეთაც.

ადამიანური რესურსების საკითხები

როდესაც დაფუძნებული სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაცია ან სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების ასოციაცია გეგმავს, წამოიწიოს არჩევნებზე სადამკვირვებლო საქმიანობა, რეკომენდირებულია თანამშრომელთა რიგები დააკომპლექტოს ახალი კადრებისგან. ამ საკითხთან დაკავშირებით მიშენელოვანია:

7 ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტის (NDI) სახელმძღვანელო – „როგორ ახორციელებენ მონიტორინგს არჩევნებზე ადგილობრივი ორგანიზაციები: „ანი“-დან „პოე“-მდე გზამკვლევი“ გამოიცა 1995 წელს და იძლევა დეტალურ ინფორმაციას ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის განვითარებისა და პროგრამის შესახებ.

- ➔ რომელი პოზიციები არის ანაზღაურებადი;
- ➔ სახელფასო განაკვეთი (სახელფასო განაკვეთი უნდა შეესაბამებოდეს ქვეყნის სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებში მიღებულ სტანდარტს);
- ➔ შრომითი ხელშეკრულების ვადები (თანამშრომლების უმეტეს ნაწილთან უნდა დაიდოს მოკლევადიანი შრომითი ხელშეკრულებები. მაგალითად, მედია მონიტორინგი იწყება საარჩევნო კამპანიის დაწყებიდან და მთავრდება არჩევნების დღის შემდგომ უახლოეს პერიოდში);
- ➔ აუცილებელია თუ არა რეგიონალური დაკვირვება გრძელვადიანი პერსპექტივით;
- ➔ როგორ არის უმჯობესი მოკლევადიანი პერსპექტივით ანაზღაურებადი დამკვირვებლების დაქირავება, თუ უმჯობესია აქცენტი გაკეთდეს მოხალისეებზე. უნდა აღინიშნოს, რომ ნებისმიერი სახის ანაზღაურება აკნინებს მოხალისეობის პრინციპს და ეჭვქვეშ აყენებს დამკვირვებელთა მოტივაციას. ჰონორარის პრინციპით ანაზღაურების შემთხვევაში, ანაზღაურება არ უნდა სცილდებოდეს საარჩევნო უბნების მოხელეთა ანაზღაურებას;
- ➔ მიმდინარე ხარჯების შესაბამისად ანაზღაურება (მაგალითად, ტრანსპორტირებისა და გადამზადების ხარჯები).

ზემოთ ჩამოთვლილ საკითხებთან დაკავშირებულმა გადაწყვეტილებებმა, შესაძლოა, მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოახდინოს ბიუჯეტში და, შესაბამისად, დონორთა გადაწყვეტილებაზე ფინანსურად დაეხმარონ სადამკვირვებლო საქმიანობას. სასურველია, შემუშავებულ იქნეს პოლიტიკა ადამიანური რესურსების დაქირავების თვალსაზრისით, რომ თავიდან იქნეს აცილებული ინტერესთა კონფლიქტი. დაუშვებელია თანამშრომელი ან მოხალისე ჩართულ იქნეს იმავდროულად სხვა ტიპის საარჩევნო საქმიანობაში (მაგალითად, წარმოადგენდეს საარჩევნო კომისიას, პოლიტიკურ პარტიას, ან თავად იყოს კანდიდატი). სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციათა კონსორციუმის შემთხვევაში, დაცულ უნდა იქნეს პოლიტიკური ნეიტრალიტეტის პრინციპი და გამორიცხულ უნდა იქნეს ინტერესთა კონფლიქტი.

ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის მიერ შემუშავებულ უნდა იქნეს დამკვირვებლების დაქირავების შესაბამისი მეთოდოლოგია ქვეყნის, რეგიონალური და არჩევნების დღის მიხედვით. მნიშვნელოვან პოზიციებზე გამოცხადდეს ოფიციალური კონკურსი მასობრივი მედია საშუალებების გამოყენებით ქვეყნისა და რეგიონალური მასშტაბით. მოხალისეები უნდა შეირჩეს მოტივაციისა და მიუკერძოებლობის პრინციპით. დამკვირვებლად ყოფნა არჩევნებზე სურვილის შემთხვევაში, უნდა იყოს შესაძლებელი საზოგადოების ფართო ფენებისთვის.

ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა თანამშრომლებისა და დამკვირვებლების შერჩევასას უნდა დაიცვას გენდერული, ასაკობრივი, ეთნიკური და ლინგვისტური ჯგუფების ბალანსი. აუცილებელია დაქირავებულ თანამშრომელთა და დამკვირვებელთა სრულყოფილი გადამზადება. გადამზადების მასალების ასლები უნდა წარედგინოს სხვა ორგანოებს, მაგალითად, ცენტრალურ საარჩევნო კომისიას, გამჭვირვალების უზრუნველყოფის მიზნით. დამკვირვებელთა განაწილებისას ადგილობრივმა ჯგუფმა უნდა გათვალისწინოს მათი საცხოვრებელი ადგილისა და ხმის მიცემის ფაქტორები.

ინსტიტუციური საკითხები

ერთი ორგანიზაციის უპირატესობა იმაში მდგომარეობს, რომ მასში მენეჯმენტისა და გადაწყვეტილების მიღების საკითხები ბევრად უფრო მარტივია, ვიდრე კონსორციუმში. მეორეს მხრივ, კონსორციუმში შეიძლება აერთიანებდეს სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებს, რომლებსაც გააჩნიათ სპეციფიკური გამოცდილება კონკრეტულ დარგში, მაგალითად, მედია-მონიტორინგში, ან შექმნილი აქვთ ფილიალები რომელიმე კონკრეტულ რეგიონში, რაც, შესაბამისად, ხელს უწყობს სადამკვირვებლო პოტენციალისა და პროფესიონალიზმის ამაღლებას. სასურველია, რომ კონსორციუმის საქმიანობის არეალი იყოს რაც შეიძლება ფართო. ავტორიტეტული სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებისაგან შემდგარი კონსორციუმში, შესაბამისად, მეტი ნდობით სარგებლობს, ვიდრე ერთი რომელიმე ცალკე აღებულ საზოგადოებრივი ორგანიზაცია, იმავდროულად, როდესაც დიდი რაოდენობის სადამკვირვებლო ორგანიზაციები ეჯიბრებიან ერთმანეთს მედია სივრცისთვის. ზოგადად, ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფებმა თავი უნდა აარიდონ სამოქალაქო საზოგადოების სხვა ორგანიზაციების საქმიანობის არეალის გადაფარვას, გარდა განსაკუთრებული შემთხვევებისა, და უნდა გაითვალისწინონ, რომ საერთაშორისო დონორები, სავარაუდოდ, არ დააფინანსებენ ისეთ ახალ სადამკვირვებლო საქმიანობას, რომელსაც სხვა ავტორიტეტული ორგანიზაცია უკვე ახორციელებს. ამგვარ შემთხვევებში მიზანი მიმართული უნდა იყოს ახალ საქმიანობათა ერთობლივი განხორციელების გზით მაქსიმალური შედეგის მიღწევასა და მიმდინარე საქმიანობისათვის მეტი ღირებულების მინიჭებისაკენ.

კონსორციუმის საქმიანობის დინამიურობისა და შიდა ორგანიზაციული წესრიგის თვალსაზრისით, რეკომენდებულია სამოქალაქო საზოგადოების ყველა წევრი ორგანიზაციის უფლებამოსილ წარმომადგენლებს შორის დაიდოს ხელშეკრულება თანამშრომლობის შესახებ. კონსენსუსის გზით გადაწყვეტილების მიღების, ინსტიტუციური საკითხების გადაჭრისა და ფინანსური ანგარიშგების გამჭვირვალობის წახალისების მიზნით, ასოციაციას შეუძლია განიხილოს დირექტორთა საბჭოს ან კომიტეტის შექმნის შესაძლებლობა, მაღალ პოზიციებზე არჩეული და დანიშნული პირებისაგან. თუმცა, მენეჯმენტისა და რედაქციის განყოფილება პასუხისმგებელია ყოველდღიური საქმიანობის წარმართვასა და ადმინისტრირებაზე (იხ. ქვემოთ).

ფინანსური საკითხები

სადამკვირვებლო საქმიანობის წარმართვისას მნიშვნელოვანია ფინანსური საკითხების მოგვარება. დაგეგმილი საქმიანობის სტრუქტურა უნდა ეფუძნებოდეს (ი) ძირითად ფულად სახსრებს და (იი) პოტენციურ, დამატებით ფულად სახსრებს. მაშინ, როდესაც სადამკვირვებლო საქმიანობისათვის აუცილებელია დამატებითი ფულადი სახსრების მოძიება, ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა უნდა განიხილოს ადგილობრივი და საერთაშორისო დონორებისათვის მიმართვის შესაძლებლობა. თუმცა რეკომენდებულია არსებობდეს დამატებითი

გეგმა დაფინანსების შეფერხების შემთხვევაში. დაუშვებელია ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა დაფინანსების სანაცვლოდ დათმოს დამოუკიდებლობისა და არჩევნების შეფასების მიუკერძოებლობის პრინციპი.

პოტენციურ დონორებს წარმოადგენენ სახელმწიფოთაშორისი წყაროები, როგორცაა ევროკომისია, ადგილობრივი საელჩოები, განვითარებისა და ტექნიკური თანამშრომლობის სააგენტოები, საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციები და ფონდები.

დონორთა დაფინანსების მისაღებად აუცილებელია დეტალური პროექტის შედგენა. ზოგიერთმა საერთაშორისო დონორმა ორგანიზაციამ, შესაძლოა, განმცხადებლებისათვის გამოსცეს სახელმძღვანელო პრინციპები და მოითხოვოს პროექტის გარკვეულ სტანდარტულ ჩარჩოებთან შესაბამისობა. პროექტის შედგენისას, სასურველია, გათვალისწინებულ იქნეს საერთაშორისო ორგანიზაციის დაფინანსების პრიორიტეტები, სტრატეგია და ხელმისაწვდომი ფინანსური ლიმიტი. ამასთან, პროექტის წარდგენა დაგეგმილ სადამკვირვებლო საქმიანობამდე გაცილებით ადრე უნდა მოხდეს. ზოგადად, პროექტების აღწერილობა შემდეგნაირია: სათაური; თემის მონახაზი (დემოკრატიზაცია, კონფლიქტების პრევენცია, არასამთავრობო ორგანიზაციის უნარ-შესაძლებლობების ამაღლება); დეტალურად გაწერილი ბიუჯეტი (ევროში, აშშ დოლარში, ან ეროვნულ ვალუტაში); პროექტის მიზნები და პრიორიტეტები; პროექტის განხორციელების მიზანშეწონილობა; ბენეფიციარები და მიზნობრივი ჯგუფები; დამატებითი ფაქტორების აღწერა (დროის, თანადაფინანსებისა და სხვა ფაქტორები). აუცილებელია პროექტი დაეგზავნოს დონორების რაც შეიძლება ფართო სპექტრს.

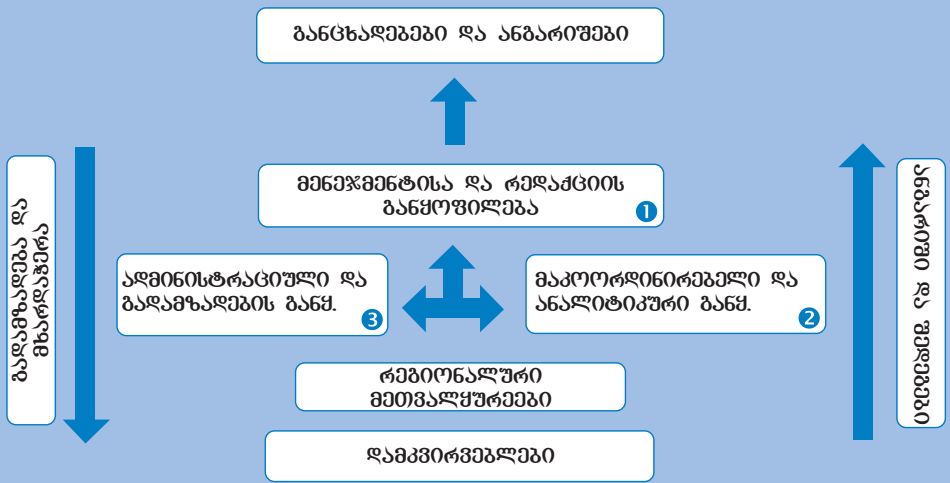
თანამშრომელთა ხელფასებისა და მოხალისეთა ხარჯების გარდა და ტრანსპორტირების ხარჯების ჩათვლით, ბიუჯეტი უნდა მოიცავდეს შემდეგ ძირითად საკითხებს: საოფისე ფართის ქირავნობას, საოფისე აღჭურვილობას, მომსახურებას, კომუნიკაციას, საკანცელარიო ხარჯებს; გადაამზადებისათვის საჭირო მასალის მომზადებას; საცხოვრებელს, მასალების სარედაქციო ხარჯებს; დამკვირვებელთა ამოსაცნობად (მაგალითად, მაისურებისა თუ სამკერდე ნიშნების დამზადებასთან) დაკავშირებულ ხარჯებს. ბიუჯეტი უნდა მოიცავდეს ყველა აუცილებელ ხარჯს, აგრეთვე – მცირე სარეზერვო თანხას გაუთვალისწინებელი ხარჯებისთვის. სავარაუდოდ, დონორ ორგანიზაციებს უფრო მეტად მოეწონებათ ბიუჯეტი, რომელსაც თანდართული ექნება საპროექტო წინადადება, რომელიც წარმოაჩენს, რომ ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი არ არის ზედმეტად ამბიციური და აქვს პროექტით გათვალისწინებული სახსრების ათვისების პოტენციალი. ბიუჯეტს აგრეთვე თანდართული უნდა ჰქონდეს მტკიცებულებები ხარჯების შემცირების მცდელობის დასადასტურებლად.

აუცილებელია დონორი ორგანიზაციების დარწმუნება პროექტის ფინანსური მიზანშეწონილობის თვალსაზრისით. მაშასადამე, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია შესაბამისი ფინანსური ანგარიშგება და კონტროლის მექანიზმების არსებობა დონორების წინაშე. სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებმა კონსორციუმის შექმნისას აუცილებელია გახსნან საბანკო ანგარიში. თუმცადა,

ამგვარი გადაწყვეტილებები გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ხელშეკრულებით თანამშრომლობის შესახებ, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების წესდებებით, ქვეყნის შესაბამისი კანონმდებლობითა და ადმინისტრაციული მარეგულირებელი ნორმებით.

ბ) პროგრამის სტრუქტურა და ფუნქციები

ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა სადამკვირვებლო საქმიანობის მიზნების განსაზღვრის შემდგომ აუცილებელია შეიმუშაოს ეფექტიანი ორგანიზაციული სტრუქტურა. გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ორგანიზაციული სტრუქტურა უნდა მოიცავდეს სამ ელემენტს: 1 განყოფილებას, რომელიც მეთვალყურეობს მენეჯმენტს და აქვეყნებს საჯარო განცხადებებსა და ანგარიშებს; 2 მაკორდინირებელ და ანალიტიკურ განყოფილებას; 3 ადმინისტრაციულ განყოფილებას, რომელშიც შედის ფინანსების, ლოგისტიკისა და გადამზადების სტრუქტურები.

აღბილობრივი სსარჩმნრო სსღამკვირვებლო სტრუქტურა

დ) ეროვნული საქმიანობა

1 მენეჯმენტისა და რედაქციის განყოფილება

მენეჯმენტისა და რედაქციის განყოფილება პასუხისმგებელია სადამკვირვებლო პროგრამის კოორდინირებაზე, რომელიც მოიცავს კოორდინირებას საერთაშორისო საზოგადოებასა და დონორებთან; კომუნიკაციას დაინტერესებულ მხარეებთან; სადამკვირვებლო პოლიტიკისა და მეთოდოლოგიის განსაზღვრას; საჯარო განცხადებებისა და ანგარიშების შეთანხმებას. კონსორციუმის შექმნის შემთხვევაში, სასურველია, მენეჯმენტისა და რედაქციის განყოფილებაში წარმოდგენილი იყვნენ პირები კონსორციუმში გაერთიანებული სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებიდან. სხვა შემთხვევაში, მიზანშეწონილია, მენეჯმენტისა და რედაქციის განყოფილების თანამშრომლები დაკომპლექტდნენ პროფესიონალიზმის პრინციპით განურჩევლად საზოგადოებრივი ორგანიზაციის კუთვნილებისა, ხოლო კონსორციუმში შემაგალი სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების წარმომადგენლებისგან შემდგარმა ფორუმმა შეათანხმოს საჯარო განცხადებებთან და ანგარიშებთან დაკავშირებული საკითხები. აღნიშნულის განხორციელება შესაძლებელია დირექტორთა საბჭოს ან კომიტეტის შექმნით. საჭიროა დანიშნულ იქნეს მენეჯმენტისა და რედაქციის განყოფილების პრესასთან ურთიერთობის თანამშრომელი, რომელიც პასუხისმგებელი იქნება საზოგადოებასთან ურთიერთობის საკითხებზე.

2 მაკოორდინირებადი და ანალიტიკური განყოფილება

აღნიშნული განყოფილება პასუხისმგებელია საარჩევნო სადამკვირვებლო და ანალიტიკურ საქმიანობაზე; კოორდინირებაზე დაინტერესებულ მხარეებთან; რეგონებიდან და ოლქებიდან ინფორმაციის შეგროვებასა და ანალიზზე. ხელმისაწვდომი რესურსებისა და დასახული ამოცანების შესაბამისად განყოფილების საქმიანობის არეალია:

- ➔ **სამართლებრივი:** მოიცავს საკანონმდებლო ბაზის შესწავლასა და ანალიზს; მუდმივ კონტაქტს სასამართლოებთან და სასამართლო ხელისუფლებასთან, ასევე მათი საქმიანობის მონიტორინგს; სასამართლო დაკვების მონიტორინგს;
- ➔ **საარჩევნო ადმინისტრაცია:** მოიცავს კონტაქტების დამყარებას ეროვნული საარჩევნო კომისიის წევრებთან, მონიტორინგს საარჩევნო პროცესის მართვაზე; საარჩევნო კომისიის რეზოლუციების ან ადმინისტრაციული გადაწყვეტილებების განხილვას; ამომრჩეველთა სიის სიზუსტის შეფასებას;
- ➔ **მედია:** მოიცავს კონტაქტების დამყარებას მედიასთან და ჟურნალისტთა კავშირებთან/ფგვერაციებთან და მედია საშუალებების მიერ საარჩევნო პროცესის გაშუქების მონიტორინგს;

- ➔ **კამპანია:** მოიცავს კონტაქტების დამყარებას პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატების საარჩევნო კამპანიის წარმმართველ ჯგუფებთან და ახდენს გაერთიანების, შეკრებისა და გამოხატვის თავისუფლებასთან დაკავშირებული საკითხების მონიტორინგსა და შეფასებას, ისევე როგორც საარჩევნო გარემოს თანასწორობასა და სამართლიანობასთან დაკავშირებული საკითხების მონიტორინგსა და შეფასებას.
- ➔ **ეროვნული უმცირესობები:** მოიცავს კონტაქტების დამყარებას ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენლებთან, შესაბამის სახელმწიფო სტრუქტურებსა და სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციებთან და არჩევნებში ეროვნული უმცირესობების მონაწილეობის მონიტორინგსა და შეფასებას;
- ➔ **გენდერი:** მოიცავს კონტაქტების დამყარებას შესაბამის სახელმწიფო სტრუქტურებსა და შესაბამის არასამთავრობო ორგანიზაციებთან თანაბარ პირობებში და არჩევნებში ქალთა მონაწილეობისა და მათთან შემხებლობაში არსებულ საკითხთა მონიტორინგსა და შეფასებას;
- ➔ **რეგიონალური მეთვალყურეების კოორდინაცია:** მოიცავს მეთვალყურეების სახელმძღვანელო პრონციპებითა და ინსტრუქციებით უზრუნველყოფას და რეგიონებიდან ანგარიშების მიღებასა და ანალიზს.

ამ განყოფილების თანამშრომელთა დაკომპლექტება ხორციელდება შესაბამისად კვალიფიციური კადრებით; ასე მაგალითად, იურიდიული განათლების მქონე თანამშრომლებით. განყოფილება ასევე უნდა მოიცავდეს სტატისტიკური განათლების მქონე კადრებსაც, რომლებიც პასუხისმგებელი იქნებიან სტატისტიკურ-შეფასებით საკითხებზე, ასევე რიცხობრივი ინფორმაციის შედარებაზე, სისტემაში შეყვანასა და ანალიზზე.

3 აღმინისტრაციული და გაღამზადების განყოფილება

განყოფილების პასუხისმგებლობაში შედის ყველა სახის აღმინისტრაციული საკითხი, როგორცაა ბიუჯეტისა და ფინანსური ანგარიშების მომზადება, თანამშრომელთა აყვანა, მოხალისეთა მონაცემთა ბაზის შექმნა და განახლება. აღნიშნული განყოფილება მაკოორდინირებელ და ანალიტიკურ განყოფილებასთან ერთად პასუხისმგებელია გადამზადების კურსების კოორდინაციაზე; სასწავლო მასალების მომზადებასა და ინსტრუქტორების აყვანაზე; კადრების თანამშრომელთა და მოხალისეთა გადამზადების ორგანიზებასა და შეფასებაზე. მენეჯმენტისა და რედაქციის განყოფილებისა და მაკოორდინირებელი და ანალიტიკური განყოფილების თანამშრომლების გადამზადება უნდა აკმაყოფილებდეს უმაღლეს სტანდარტებს. იმ შემთხვევაში, თუ შესაძლებელია ზემოთ ნაშთველილ განყოფილებათა თანამშრომლების გადამზადება ადგილობრივი რესურსებით, მაშინ ეს რესურსები გამოყენებულ უნდა იქნეს. სხვა შემთხვევაში, ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა უნდა გამოიყენოს საერთაშორისო

გამოცდილება, რაც შესაძლებელია განხორციელდეს ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის წარმომადგენლის მოწვევით იმ ქვეყნიდან, სადაც არსებობს არჩევნების დაკვირვების გამოცდილება, ან კიდევ საერთაშორისო ორგანიზაციიდან ან არასამთავრობო ორგანიზაციიდან, რომელსაც გააჩნია შესაბამისი პრაქტიკული გამოცდილება. მენეჯმენტისა და რედაქციის განყოფილებისა და მაკოორდინირებელი და ანალიტიკური განყოფილების გადაამზადებულმა კადრებმა შემდგომ თავად უნდა გადაამზადონ სხვა თანამშრომლები და დამკვირვებლები რეგიონალურ და ადგილობრივ დონეებზე.

ე) რეგიონალური და ადგილობრივი საქმიანობები

ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფებმა, მიმდინარე ფინანსური მდგომარეობის გათვალისწინებით, რეგიონალურ დონეზე დამკვირვებლები უნდა განაღებონ წინა-საარჩევნო პერიოდის, ხმის მიცემის, ხმების დათვლისა და შეჯამების პროცედურებზე დასაკვირვებლად. რეგიონალური სადამკვირვებლო საქმიანობა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საპარლამენტო და ადგილობრივი თვითმართველობების არჩევნების დროს, როდესაც კანდიდატები რეგისტრირდებიან რაიონალურ/მუნიციპალურ დონეზე. დამატებით, რეგიონალური სადამკვირვებლო საქმიანობისას უკეთ მიღწევადია ამომრჩეველთა სიის სიზუსტისა და კანდიდატთა საარჩევნო კამპანიის შეფასება.

➔ **რეგიონალურმა მეთვალყურეებმა** მუდმივი კონტაქტი უნდა დაამყარონ ადგილობრივ დაინტერესებულ მხარეებთან იმ არეალში, სადაც ისინი განთავსებულ არიან. მათი მოვალეობები მოიცავს შემდეგი საკითხების მონიტორინგს: გაერთიანების, შეკრებისა და გამოხატვის თავისუფლების განხორციელება; ადგილობრივი სამთავრობო სტრუქტურების როლი არჩევნების პროცესებზე; საარჩევნო ადმინისტრაციისა და ნებისმიერი სხვა აღმასრულებელი ორგანოს, სასამართლო ხელისუფლების, პროკურატურისა და უშიშროების ორგანოების საქმიანობა; ადგილობრივი მედია საშუალებების ჩართულობა და მიუკერძოებლობის უზრუნველყოფა; გენდერულ და ეროვნულ უმცირესობებთან დაკავშირებული საკითხები. მათ ასევე შეიძლება დაევალოთ გამოკითხვა ამომრჩეველთა სიის შეფასების მიზნით და ამომრჩეველთა რეგისტრაციის ცენტრების პროცედურებზე მონიტორინგის განხორციელება, ხოლო შესაბამისი გადაამზადების პროგრამის გავლის შემდგომ – იმ სასამართლო სხდომების მონიტორინგი, სადაც განიხილება არჩევნებთან დაკავშირებული დავები. რეკომენდებულია რეგიონული დამკვირვებლების დაქირავება მოკლევადიანი პერსპექტივით და, შესაბამისად, ფინანსური რესურსების გათვალისწინებით, არაუმეტეს რამდენიმე კვირის/თვისა. რეგიონალურ მეთვალყურეებს მონიტორინგის განხორციელებასთან ერთად შეიძლება ასევე დაევალოთ დამკვირვებელთა აყვანა, გადაამზადება, კონტროლი და განთავსება.

➔ საარჩევნო უბნების წარმომადგენლობითი ნიმუშის საფუძველზე, **დამკვირვებლები** შეიძლება ასევე პასუხისმგებელი იყვნენ ხმების პარალელური დაჯა-

მების ან „სწრაფი დათვლის“ პროცესზე, ამ უკანასკნანელის განხორციელების შემთხვევაში.⁸

ვ) მიუპარპოზლობა

აუცილებელია ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა მკაცრად დაიცვას მიუკერძოებლობის პრინციპი. ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა, როგორც ერთიანმა ორგანიზაციამ და ასევე მისმა ცალკეულმა დამკვირვებლებმა უნდა გაითვალისწინონ, რომ კომპრომისი ამ საკითხთან დაკავშირებით დაუშვებელია, წინააღმდეგ შემთხვევაში ჯგუფი და მის მიერ გამოქვეყნებული დასკვნები და ანგარიშები დაკარგავს ნდობას.

ეუთო-ს რეგიონში OSCE/ODIHR-ის სართაშორისო დამკვირვებლების ვალდებულებაა, დაიცვან და იმოქმედონ ქცევის კოდექსის შესაბამისად. ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფებს არ ევალებათ დაემორჩილონ აღნიშნულ კოდექსს. თუმცა შესაძლებელია, მათ არსებული ქცევის კოდექსის გამოიყენონ როგორც საფუძველი ინდივიდუალური ქცევის კოდექსის შემუშავებისას. ზოგიერთ ქვეყანაში საარჩევნო ადმინისტრაციას კანონმდებლობა ავალდებულებს დამკვირვებელთა ქცევის კოდექსის შემუშავებას, რაც არ იწვევს მათი ძირითადი უფლების – განახორციელოს დაკვირვება – დაარღვევას, არამედ ხელს უწყობს საარჩევნო პროცესს.

8 „სწრაფი დათვლის“ გამოკითხვა, რომელიც ეფუძნება წარმომადგენლობით ნიმუშს, შეიძლება მეტად მნიშვნელოვანი იყოს შედეგების სუზუსტის განსაზღვრისას, განსაკუთრებით ქვეყნის პროპორციული წესით არჩევნების დროს. თუმცა ნაკლებად ზუსტია პარალელური დათვლასთან (PVT) შედარებით, მაგრამ უფრო მარტივია განსახორციელებლად და, ჩვეულებრივ, შეგების მიღების თვალსაზრისით, უფრო სწრაფია, ვიდრე პარალელური დათვლა. თუმცადა, აუცილებელია იმის უზრუნველყოფა, რომ შედეგები წარმომადგენლობითი იყოს. ამიტომაც, საჭირო კონსულტაციის მიცემის მიზნით, უნდა მონაწილეობდეს გამოცდილი სტატისტიკოსი, რომელმაც იცის სახელმწიფოს სოციალური და დემოგრაფიული მონაცემები.

OSCE-ის საერთაშორისო დაპირებისგანგებულთა ქცევის კოდექსი

- ✗ დაპირებულებმა თავიანთი მოვალეობების შესრულებისას მკაცრად უნდა დაიცვან მიუკერძოებლობის პრინციპი. დაუშვებელია რაიმე ტიპის მხარდაჭერა არჩევნების პროცესის მსვლელობისას სახელმწიფო სტრუქტურების, პოლიტიკური პარტიების, კანდიდატების ან გარკვეული საკითხების მიმართ, რომლებიც დაკავშირებულია არჩევნების პროცესთან.
- ✗ დაპირებულებმა თავი უნდა შეიკავონ არჩევნების შესახებ პირადი შთაბეჭდილებებისა და საკუთარი აზრის გამოთქმისგან ოფიციალური მედია საშუალებებით, და აგრეთვე კერძო საუბრებში. შესაძლებელია, მოკლე კომენტარის გაკეთება სადაპირებულო საქმიანობის მისიასთან და მიზნებთან დაკავშირებით.
- ✗ დაპირებულთა დასკვნები, შესაძლებელია, დაეყრდნოს მხოლოდ დოკუმენტალურად დადასტურებულ, ფაქტობრივ და გადამოწმებულ მასალებს. დაპირებულებს უნდა შეეძლოთ კითხვარების შევსება საარჩევნო უბნებზე, რომლებსაც ისინი დააკვირდებიან.
- ✗ დაპირებულების მიერ არჩევნების შემდგომ დღეებში ინფორმაციის გაცემა შემოიფარგლება ფაქსით, ან, აუცილებლობის შემთხვევაში, სატელეფონო კომუნიკაციით.
- ✗ დაპირებულებს მოეთხოვებათ თან იქონიონ ქვეყნის მთავრობის ან საარჩევნო კომისიის მიერ გაცემული საიდენტიფიკაციო მოწმობები, რომლის მიხედვითაც მათ ამოიცნობენ დაინტერესებული მხარეები მოთხოვნის შემთხვევაში.
- ✗ დაუშვებელია დაპირებულებმა ატარონ ან მიიმარგონ სამკერდე ნიშნები, დროშები, ან სიმბოლოები, რომლებიც, შესაძლოა, მიუთითებდეს მათ მიკერძოებულობას რომელიმე პარტიისადმი.
- ✗ დაუშვებელია რაიმე სახით დაპირებულები ჩაერიონ საარჩევნო პროცესში, ხმის მიცემისას, ან ხმის დათვლისას.
- ✗ დაპირებულებს უფლება აქვთ დარღვევების შემთხვევები აცნობონ ადგილობრივი საარჩევნო კომისიის წევრებს, მაგრამ მათ ეკრძალებათ რაიმე სახის ინსტრუქციების გაცემა ან საარჩევნო კომისიის წევრების გადაწყვეტილებების გაპროტესტება.
- ✗ დაპირებულები სადაპირებულო საქმიანობისას ემორჩილებიან ადგილობრივი ქვეყნის კანონმდებლობასა და მარეგულირებელ ნორმებს.

სადამკვირვებლო საქმიანობასთან დაკავშირებული სხვა პრინციპები

- ➔ მუდმივი კონტაქტი და შეხვედრები დაინტერესებულ მხარეებთან, პოლიტიკური პარტიების ფართო სპექტრის ჩათვლით. დაუშვებელია დამკვირვებლებმა განუსაზღვრონ შეხვედრების სფერო რომელიმე მხარეს, იქნება ეს მმართველ პარტია თუ ოპოზიცია. ანალოგიურად, მრავალპარტიული საარჩევნო კომისიის შემთხვევაში, დამკვირვებლები უნდა შეხვდნენ ყველა პარტიის წარმომადგენლებს;
- ➔ დაუშვებელია საარჩევნო კამპანიაში რაიმე სახით ჩაბმა. დამკვირვებლებს უფლება აქვთ დააკვირდნენ საარჩევნო კამპანიას;
- ➔ დაუშვებელია ისეთ საქმიანობაში ჩაბმა, რამაც, შესაძლოა, გამოიწვიოს ინტერესთა კონფლიქტი. დამკვირვებლები, გარდა მათი პირდაპირი მოვალეობისა, დააკვირდნენ არჩევნებს, დაუშვებელია ჩაებან რაიმე ტიპის სხვა საქმიანობაში; სხვაგვარად, აღმოჩნდნენ ჩართული სხვა რაიმე ტიპის საქმიანობაში, რამაც, შესაძლოა, წარმოქმნას ინტერესთა კონფლიქტი;
- ➔ აუცილებელია გამოიყოს ერთმანეთისაგან დამკვირვებლის მიერ საქმიანობისას დაფიქსირებული შემთხვევები სხვა დამკვირვებლების მიერ დაფიქსირებული შემთხვევებისაგან;
- ➔ ანგარიშის შედგენისას ბალანსი უნდა იქნეს დადგენილი და მოიცვას, ერთი მხრივ, პროცესის პოზიტიურად განვითარებასა და მიღწევებთან და, მეორე მხრივ, ნეგატიურ შემთხვევებსა და დარღვევებთან დაკავშირებული საკითხები;
- ➔ აუცილებელია დაცულ იქნეს კონფიდენციალობა მგრძობობიარე ინფორმაციასთან დაკავშირებით, განსაკუთრებით კი დაშინებასა თუ ძალადობასთან დაკავშირებულ პრეტენზიებთან მიმართებით;
- ➔ აუცილებელია გამოიყოს საარჩევნო კომისიის მოხელეთა მიერ გამოუცდელობითა თუ კანონის არცოდნით დაშვებული შეცდომები იმ შეცდომებისგან, რომლებიც წინასწარ იქნა დაგეგმილი არჩევნების ერთიანი პროცესის კომპრომიტირების მიზნით.

ზ) აკრედიტაცია

როგორც წესი, არჩევნებზე ადგილობრივ და საერთაშორისო დამკვირვებლებს, აკრედიტაციის მიღების მიზნით, მოეთხოვებათ მიმართონ საარჩევნო ადმინისტრაციას. აკრედიტაციის გაცემა დიდი რაოდენობით დამკვირვებლებზე საქმად შრომატევადი საქმეა, ამიტომაც, ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი მზად უნდა იყოს, დაიცვას საარჩევნო კანონმდებლობის მოთხოვნები თუ საარჩევნო ადმინისტრაციის მიერ გამოცემული განკარგულებები. ადმინისტრაციულმა და გადაამზადების განყოფილებამ დროულად უნდა უზრუნველყოს სრულყოფილად შევსებული ყველა საჭირო დოკუმენტის წარდგენა ადმინისტრაციის წინაშე, რათა დაუყოვნებლივ იქნეს გაცემული აკრედიტაცია/დამადასტურებელი დოკუმენტი. ადმინისტრაციასთან კარგი სამუშაო ურთიერთობების ჩამოყალიბება ხელს შეუწყობს აკრედიტაციის პროცესის გაადვილებას.

3

კანონმდებლობის
ანალიზი

ა) სამართლებრივი ანალიზის მნიშვნელობა.....	35
ბ) კანონმდებლობის ანალიზის ჩარჩო	36
ბ) საარჩევნო დავების ცხრილების შემუშავება.....	42

- ➔ საარჩევნო კანონმდებლობების მოძიება და შესწავლა;
- ➔ კანონმდებლობის ანალიზი იმის შესაფასებლად, თუ რა დონეზე უზრუნველყოფს დემოკრატიულ არჩევნებს;
- ➔ საკანონმდებლო ხარვეზებზე მითითება არჩევნების დროს პოტენციური პრობლემების გამოვლენისა და არჩევნების შემდგომ შესატანი ცვლილებების შესახებ რეკომენდაციის შემუშავების მიზნით;
- ➔ საარჩევნო დაგეგმვის ცხრილების შემუშავება, რათა განისაზღვროს, თუ რამდენად არის შესაძლებელი უფლებების აღდგენა სასამართლოს მეშვეობით, და ხელი შეეწყოს სამართლებრივი დაგეგმვის აღრიცხვასა და თვალყურის დევნებას.

ა) სამართლებრივი ანალიზის მნიშვნელობა

არჩევნებზე დაკვირვების მნიშვნელოვანი ელემენტია სამართლებრივი ბაზის ანალიზი იმის შესაფასებლად, თუ რამდენად უზრუნველყოფს იგი დემოკრატიულ არჩევნებს. ამ სახის ანალიზი, რომელიც უნდა მოიცავდეს კონსტიტუციასა და საარჩევნო კანონმდებლობას, შეძლებისდაგვარად მალე უნდა იქნეს ჩატარებული სადამკვირვებლო საკოორდინაციო და ანალიტიკური განყოფილების სამართლებრივი ექსპერტების მიერ. თუმცა ყველა ფუნდამენტური საკითხი საკანონმდებლო აქტებით უნდა რეგულირდებოდეს, მაგრამ აგრეთვე დასაშვებია, რომ აღმინისტრაციული პროცედურები რეგულირდებოდეს ცენტრალური საარჩევნო კომისიის მიერ მიღებული ნორმების საფუძველზე. აღნიშნული ნორმები გათვალისწინებული უნდა იქნეს სამართლებრივ ანალიზში.

სამართლებრივი ბაზის ანალიზის შედეგად შესაძლოა შემუშავებულ იქნეს რეკომენდაციები კანონმდებლობის საერთაშორისო ვალდებულებებსა და სტანდარტებთან, მათ შორის, ადამიანის უფლებების სტანდარტებთან, ჰარმონიზაციისა თუ კანონმდებლობის თანმიმდევრულობისა და ეფექტიანობის ხელშეწყობის მიზნით. რეკომენდაციების შემუშავებისას აუცილებელია იმის გათვალისწინება, რომ ისინი სწორედ იქნეს ფორმულირებული. ასევე განმარტებული უნდა იქნეს, თუ რამ განაპირობა რეკომენდაციების შემუშავება. რეკომენდაციები შესაძლოა გამოყენებულ იქნეს საარჩევნო კანონმდებლობაში ცვლილების შეტანისა და გაუმჯობესების მიზნით როგორც არჩევნების წინა პერიოდში, ასევე მის შემდგომ.

ბ) კანონმდებლობის ანალიზის ჩარჩო

დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის (ODIHR) მიერ გამოცემული ძირითად რეკომენდაციათა კრებული წარმოადგენს საარჩევნო კანონმდებლობის ანალიზის ძირითად ჩარჩოს⁹. რეკომენდაციები შემუშავებულია არჩევნებთან დაკავშირებული ტექსტების ერთიანობის, სანდოობის, შესაბამისობისა და თანმიმდევრულობის პრინციპების გათვალისწინებით.¹⁰ მოკლე მიმოხილვა ქვემოთ არის მოცემული. კრებულის თითოეული თავი შეიცავს რეკომენდაციასა და განსახილველ საკითხებს.

სამართლებრივი ბაზის სტრუქტურა

სამართლებრივი ბაზა ისე უნდა იყოს სტრუქტურულად ჩამოყალიბებული, რომ საზოგადოებისათვის ადვილად ხელმისაწვდომი და გამჭვირვალე იყოს, ასახავდეს საარჩევნო სისტემის ყველა კომპონენტს, რომლებიც აუცილებელია დემოკრატიული არჩევნების უზრუნველსაყოფად, და ამასთანავე მიღებული იყოს ხმის მიცემის განხორციელებამდე საკმაოდ ადრე.

- ➔ არის სამართლებრივი ბაზა ობიექტური, მკაფიო, გამჭვირვალე და საზოგადოებისთვის ხელმისაწვდომი?
- ➔ კონსტიტუციური მექანიზმები უზრუნველყოფს ადამიანის უფლებების დაცვას?
- ➔ გადაისინჯა ყველა შესაბამისი საკანონმდებლო აქტი, მათ შორის, კონსტიტუცია; ზოგადი და სპეციალური საარჩევნო კანონმდებლობა; მოქალაქეობის, პოლიტიკური პარტიების, მედიისა და საჯარო ინფორმაციის შესახებ კანონმდებლობა; საარჩევნო კანონმდებლობის დარღვევასთან დაკავშირებული სისხლის სამართლის, მათ შორის, პროცესუალური, ნორმები; ცენტრალური საარჩევნო კომისიის ინსტრუქციები?

არჩეული საარჩევნო სისტემა უნდა აკმაყოფილებდეს დემოკრატიული არჩევნების მინიმალურ სტანდარტებს არჩევითი ინსტიტუტების, არჩევნების სისწორისა და საარჩევნო პუნქტების ორგანიზაციის თვალსაზრისით.

- ➔ უზრუნველყოფს საარჩევნო სისტემა დემოკრატიული არჩევნების მინიმალურ სტანდარტებს?
- ➔ ეროვნული საკანონმდებლო ორგანოს თუნდაც ერთი პალატის ყველა მანდატი ექვემდებარება დემოკრატიულ არჩევნებს?
- ➔ ტარდება დემოკრატიული არჩევნები გონივრულ ინტერვალებში?

⁹ დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის (OSCE/ODIHR) მიერ გამოცემული ძირითად რეკომენდაციათა კრებული, „საკანონმდებლო ბაზის გადასინჯვა არჩევნებისთვის“; ვარშავა 2001 წ., შემუშავებულ იქნა „საერთაშორისო ინსტიტუტი დემოკრატიისთვის და საარჩევნო მხარდაჭერისთვის“-თან (International IDEA) ერთად.

¹⁰ სამართლებრივი ჩარჩოს შევასჯისას, იხილეთ დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის (OSCE/ODIHR) სადამკვირვებლო მისიების დასკვნითი ანგარიშები. აღნიშნული ანგარიშების მოძიება შესაძლებელია ვებ-გვერდზე: <http://www.osce.org/odihr>.

- ➔ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს საარჩევნო პუნქტების ორგანიზაციისა და შემოწმების საკითხებს?
- ➔ მკაფიოდ არის ჩამოყალიბებული ხმების მანდატებში ასახვის საარჩევნო ფორმულა და ინდივიდუალური კანდიდატებისათვის მანდატების მიცემის პროცედურა?
- ➔ საარჩევნო სისტემა ეყრდნობა უმცირესობების ჯგუფებს სამართლიანად, დისკრიმინაციის გარეშე?

ხმის მიცემის უფლება

სამართლებრივი ბაზა უნდა უზრუნველყოფდეს ყველა სრულწლოვანი მოქალაქის საყოველთაო და თანასწორ კენჭისყრაში მონაწილეობის უფლებას.

- ➔ უზრუნველყოფილია ყველა სრულწლოვანი მოქალაქის უფლება, მონაწილეობა მიიღოს საყოველთაო და თანასწორ კენჭისყრაში?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა უზრუნველყოფს, რომ კენჭისყრაში მონაწილეობა გამორიცხავს დისკრიმინაციას კანონის წინაშე ყველას თანასწორობის პრინციპის დაცვით?
- ➔ არსებობს რაიმე სახის შეზღუდვა ხმის მიცემის უფლებასთან დაკავშირებით? თუ არსებობს, რამდენად ცალსახად არის მიჩნეული ასეთი შეზღუდვა გამონაკლისად?

საარჩევნო კომისიები/ადმინისტრაცია

სამართლებრივი ბაზა უნდა მოითხოვდეს საარჩევნო კომისიების/ადმინისტრაციის შექმნასა და ფუნქციონირებას იმგვარად, რომ უზრუნველყოფილი იყოს არჩევნების დამოუკიდებლობა და მიუკერძოებლობა.

- ➔ სამართლებრივი ბაზა მოითხოვს საარჩევნო კომისიების შექმნას დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის პრინციპების დაცვით?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა მოითხოვს საარჩევნო კომისიების საქმიანობას დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის პრინციპების დაცვით?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა მოითხოვს საარჩევნო კომისიების შექმნისა და ფუნქციონირების პროცესის გამჭვირვალობას? დამკვირვებლებს აქვთ მათი საქმიანობის მონიტორინგის შესაძლებლობა?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს თითოეული საარჩევნო კომისიის უფლებამოსილებასა და პასუხისმგებლობას, აგრეთვე ურთიერთობებს სახელმწიფო სტრუქტურებსა და აღმასრულებელ ხელისუფლებასთან?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს საარჩევნო კომისიების გადაწყვეტილებების გაუქმების შესაძლებლობას?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს საარჩევნო კომისიის წევრების თვითნებური გადაყენებისაგან დაცვის მექანიზმებს?

ამომრჩეველთა რეგისტრაცია და ამომრჩეველთა სიები

სამართლებრივი ბაზა უნდა მოითხოვდეს, რომ ამომრჩეველთა სიები შედგენილი იყოს გამჭვირვალობისა და სიზუსტის პრინციპის დაცვით, იცავდეს უფლებამოსილი მოქალაქეების რეგისტრაციის უფლებას და კრძალავდეს უკანონო ან თაღლითური გზით რეგისტრაციასა და მოქალაქეთა სიებიდან ამოღებას.

- ➔ რეგისტრაციის პროცესი უზრუნველყოფს ამომრჩეველთა გამჭვირვალე და ზუსტი სიების არსებობას?
- ➔ ამომრჩეველთა რეგისტრაციის მოთხოვნები მკაფიოდ და ობიექტურად არის განსაზღვრული?
- ➔ კანონმდებლობა მკაფიოდ ითვალისწინებს რეგისტრაციისთვის საჭირო დოკუმენტების ნუსხას?
- ➔ რეგისტრაციის თაობაზე გადაწვეტილების გასაჩივრების პროცედურა არის მკაფიოდ და ობიექტურად განსაზღვრული?
- ➔ რეგისტრაციის თაობაზე გადაწვეტილების გასაჩივრების ვადები მკაფიოდ არის განსაზღვრული?
- ➔ ამომრჩეველი დაცულია პირადი მონაცემებისა და ინფორმაციის უკანონო გამჟღავნებისაგან?

პოლიტიკური პარტიები და კანდიდატები

სამართლებრივმა ბაზამ უნდა უზრუნველყოს ყველა პოლიტიკური პარტიისა და კანდიდატისათვის არჩევნებში კონკურენციის გაწვევის შესალებლობა, კანონის წინაშე თანაბარი მოპყრობის პრინციპის საფუძველზე.

- ➔ პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატებისათვის უზრუნველყოფილია კანონის წინაშე თანაბარი მოპყრობის პრინციპი?
- ➔ უზრუნველყოფილია კანდიდატთა უფლება, თანამდებობა დაიკავონ როგორც პოლიტიკური პარტიის წარმომადგენელმა თუ დამოუკიდებელმა კანდიდატმა?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს ყველა პოლიტიკური პარტიისა და კანდიდატისათვის შეჯიბრობითობის პრინციპებს?
- ➔ კანდიდატებისათვის წაყენებული მოთხოვნები ეფუძნება შესაბამის, გონივრულ და ცალსახად განსაზღვრულ კრიტერიუმებს? ეს მოთხოვნები მკაფიოდ არის განსაზღვრული კანონმდებლობით?
- ➔ კანდიდატთა რეგისტრაციის პროცედურები არის გონივრული? მკაფიოდ და ცალსახად განსაზღვრული კანონმდებლობით?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს კანდიდატთა რეგისტრაციასთან დაკავშირებული გადაწვეტილებების სასამართლოს წესით გადასინჯვას?
- ➔ კანონმდებლობა არეგულირებს საარჩევნო კამპანიის დროს პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატების საქმიანობას? ითვალისწინებს ღია და აქტიური საარჩევნო კამპანიის წარმოებას სახელმწიფოს ჩარევის გარეშე?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა იცავს არჩეული კანდიდატის მანდატის ვადამდე შეწვევებისაგან პოლიტიკური პარტიის წევრობის შეცვლის გამო?

თანასწორი მოპყრობა და მედიის ხელმისაწვდომობა

სამართლებრივმა ბაზამ ყველა პოლიტიკური პარტიისა და კანდიდატისათვის უნდა უზრუნველყოს მედიის ხელმისაწვდომობა, აგრეთვე თანასწორი და არადისკრიმინაციული მოპყრობა სახელმწიფოს კუთვნილ ან მის მიერ კონტროლირებად მედია საშუალებებში. დაუშვებელია საარჩევნო კამპანიის დროს დაუსაბუთებლად შეიზღუდოს პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატების უფლება, გამოთქვან თავიანთი მოსაზრებები თავისუფლად.

- ➔ სამართლებრივი ბაზა უზრუნველყოფს ყველა პოლიტიკური პარტიისა და კანდიდატისათვის მედიის ხელმისაწვდომობას, აგრეთვე თანასწორ და არადისკრიმინაციულ მოპყრობას სახელმწიფოს კუთვნილ ან მის მიერ კონტროლირებად მედია საშუალებებში?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა განსაზღვრავს ხელმისაწვდომობისა და სამართლიანი მოპყრობის ფორმულას, რომელიც არის მართლზომიერი, ცალსახა და ობიექტურად მისაღები?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს მოქალაქეების, კანდიდატებისა და მათი მხარდაჭერების უფლებას, თავისუფლად გამოთქვან თავიანთი მოსაზრებები საარჩევნო კამპანიის წარმოებისას?

კამპანიის დაფინანსება და დანახარჯები

სამართლებრივი ბაზა უნდა უზრუნველყოფდეს პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატების კანონის წინაშე თანასწორ მოპყრობას საარჩევნო კამპანიის დაფინანსებისა და დანახარჯების თვალსაზრისით.

- ➔ სამართლებრივი ბაზა უზრუნველყოფს პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატების კანონის წინაშე თანასწორ მოპყრობას საარჩევნო კამპანიის დაფინანსების და დანახარჯების თვალსაზრისით?
- ➔ თუ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს საარჩევნო კამპანიის დროს სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებას ან სახელმწიფოს რესურსების გამოყენებას, უზრუნველყოფს იგი ყველა პოლიტიკური პარტიისა თუ კანდიდატის კანონის წინაშე თანასწორ მოპყრობას?
- ➔ საარჩევნო კამპანიის კერძო დაფინანსებაზე დაწესებული შეზღუდვები არის გონივრული, მკაფიო და ობიექტურად მისაღები?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს პერიოდული ანგარიშგების წარმოებას კამპანიის დაფინანსებასა და დანახარჯებთან დაკავშირებით?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა უზრუნველყოფს კამპანიის დაფინანსებასა და დანახარჯებთან დაკავშირებული ანგარიშგების საჯაროობასა და ხელმისაწვდომობას?

დამკვირვებლები

მთლიანი საარჩევნო პროცესის გამჭვირვალობის უზრუნველყოფის მიზნით, სამართლებრივი ბაზა უნდა ითვალისწინებდეს ადგილობრივ და საერთაშორისო დამკვირვებლებს, მედიისა და პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლებსა და კანდიდატებს.

- ➔ სამართლებრივი ბაზა აძლევს საშუალებას ადგილობრივ და საერთაშორისო დამკვირვებლებს, აწარმოონ დაკვირვება საარჩევნო პროცესის ყველა ასპექტზე?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა აძლევს საშუალებას მედიისა და პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლებსა და კანდიდატებს, აწარმოონ დაკვირვება საარჩევნო პროცესის ყველა ასპექტზე?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა განსაზღვრავს ობიექტურ და მკაფიოდ კრიტერიუმებს დამკვირვებელთა რეგისტრაციის მიზნით?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა ცალსახად განსაზღვრავს, რომელი სახელმწიფო ორგანო ახორციელებს დამკვირვებელთა აკრედიტაციას და როდის?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა ცალსახად განსაზღვრავს დამკვირვებელთა უფლებებს, აგრეთვე როდის და რა გარემოებების არსებობისას არის შესაძლებელი დამკვირვებლის სტატუსის შეწყვეტა?
- ➔ სამართლებრივი ბაზით დაცულია ბალანსი დამკვირვებელთა და მორიგი საარჩევნო ადმინისტრაციის უფლებებს შორის?
- ➔ არსებობს რაიმე სამართლებრივი მოთხოვნა, რამაც შესაძლოა დაბრკოლება შეუქმნას დამკვირვებლებს და ხელი შეუშალოს კანონიერი დაკვირვების განხორციელებაში?

ხმის მიცემის პროცედურები

სამართლებრივი ბაზა უნდა უზრუნველყოფდეს ხმის მიცემის კონფიდენციალურობას, ხმების დათვლასა და ოქმების შეჯამებას მიუკერძოებლად, სამართლიანად და გამჭვირვალედ.

- ➔ სამართლებრივი ბაზა უზრუნველყოფს ხმის მიცემის კონფიდენციალურობას? იკრძალება ჯგუფურად ან სხვის მაგივრად ხმის მიცემა?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა მოითხოვს ამომრჩევლის იდენტიფიცირებას საარჩევნო ბიულეტენის მიცემამდე?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს დაცვის საკმარის მექანიზმებს ხმის მიცემის გაყალბებისა და ხმის რამდენჯერმე მიცემის აღსაკვეთად?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს საარჩევნო ბიულეტენებისა და შესაბამისი დოკუმენტაციის დაცვის მექანიზმებს, როგორც ხმის მიცემამდე და ხმის მიცემისას, ასევე მის შემდეგ?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს ხმის მიცემის ალტერნატიულ შესაძლებლობებს კონკრეტული ადამიანებისათვის ან ადამიანთა განსაზღვრული კატეგორიის ჯგუფებისთვის? პროცედურები, რომლებიც არეგულირებს ხმის

- მიცემის ალტერნატიულ მეთოდებს, აბაღანსებს ხმის მიცემის კონფედენციალურობის მოთხოვნებს კენჭისყრის უსაფრთხოების გათვალისწინებით?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა უკრძალავს პირს ხმის მიცემის ალტერნატიული მეთოდის გამოყენებასა და რამდენჯერმე ხმის მიცემას ერთსა და იმავე არჩევნებში?

გამჭვირვალობა ხმის დათვლისას და ოქმების შეჯამებისას

სამართლებრივი ბაზა უნდა უზრუნველყოფდეს ხმების დათვლასა და ოქმების შეჯამებას ზუსტად, სამართლიანად და გამჭვირვალედ.

- ➔ სამართლებრივი ბაზა სათანადოდ უზრუნველყოფს დამკვირვებლებს გონივრული საშუალებებით, დააკვირდნენ ხმების დათვლისა და ოქმების შეჯამების პროცესს?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს ყველა ტექნიკური თუ კომპიუტერული პროგრამისა და ხმების დათვლისა თუ ოქმების შეჯამების პროცესის სხვა ელემენტების დამოუკიდებელი შემოწმების მექანიზმებს, როდესაც, ხელით დათვლის გარდა, გამოიყენება სხვა ტექნიკური მეთოდები?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა მოითხოვს, რომ ყველა საარჩევნო ოქმი ხელმისაწვდომი იყოს იმ ფორმატით, რაც საშუალებას მისცემს დამკვირვებლებს, თვალყური ადევნონ თითოეული საარჩევნო უბნიდან შედეგების გადაცემას ყველა შესაძლო დონეზე საბოლოო შედეგების შეჯამებამდე?
- ➔ კანონმდებლობა მოითხოვს, რომ შედეგების შეჯამება შეიცავდეს დეტალურ ინფორმაციას ალტერნატიული მეთოდებით ხმის მიცემის შედეგების შესახებ, როგორცაა ხმის მიცემა მობილურის ან ფოსტის საშუალებით?
- ➔ კანონმდებლობა მოითხოვს საზოგადოების სწრაფ ინფორმირებასა და საარჩევნო უბნიდან ცენტრალური საარჩევნო კომისიისათვის გადაცემული დეტალური შედეგების ბეჭდით მედიაში გამოქვეყნებას?
- ➔ კანონმდებლობა ცალსახად აკონკრეტებს არჩევნების შედეგების საბოლოო დამტკიცებისა და კანდიდატების შეტყობინების პროცესს, ასევე არჩეული კანდიდატების უფლებამოსილების ვადებს?
- ➔ ხმების ხელახალი დათვლის ყველა მოთხოვნა და პროცედურა მკაფიოდ არის განსაზღვრული?
- ➔ ახალი არჩევნების დანიშნის თაობაზე ყველა მოთხოვნა და პროცედურა მკაფიოდ არის განსაზღვრული?

საარჩევნო უფლებების განხორციელება

საარჩევნო უფლებების განხორციელების ეფექტიანი მექანიზმები და სამართლებრივი დაცვის საშუალებები უზრუნველყოფდეს უნდა იქნეს სამართლებრივი ბაზით.

- ➔ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს საარჩევნო უფლებების განხორციელების ეფექტიან მექანიზმებსა და სამართლებრივი დაცვის საშუალებებს?

- ➔ დარღვევების შემთხვევაში გათვალისწინებული სანქციები გონივრული და სათანადოა?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა მკაფიოდ განსაზღვრავს, ვის შეუძლია საარჩევნო კანონმდებლობის დარღვევებზე საჩივრის შეტანა? განსაზღვრავს ასევე საჩივრის შეტანის პროცესს?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს საარჩევნო კომისიების გადაწყვეტილებების სასამართლოში გასაჩივრების უფლებას მათი გადასინჯვისა და საბოლოო იურისდიქციის განხორციელების თვალსაზრისით?
- ➔ სამართლებრივი ბაზა ითვალისწინებს სარჩელის შეტანის, განხილვისა და გადაწყვეტილების გამოტანის გონივრულ ვადებს?

ბ) საარჩევნო დავების ცხრილების შემუშავება

საარჩევნო კანონმდებლობის ანალიზისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს საარჩევნო დავების გადაწყვეტის საკითხებს. ამგვარი ანალიზი ხელს უწყობს სამართლებრივი დაცვის მექანიზმების არსებობის განსაზღვრას, აგრეთვე სამართლებრივი დავების ცხრილის შემუშავების პროცესის ხელშეწყობასა და თვალყურის დევნებას. ამგვარი ანალიზი სასამართლო დავების გადაწყვეტაზე პასუხისმგებელი ორგანოების როლის, ეფექტიანობისა და სამართლიანობის შეფასების ანალიზის საშუალებას იძლევა.

სამართლებრივი ბაზა საარჩევნო დავებთან დაკავშირებით მკაფიოდ უნდა განსაზღვრავდეს:

- ➔ ყველა მოქმედებას (მაგალითად, პირის რეგისტრაციის გაყვალბება) ან მოქმედებისაგან თავის შეკავებას (მაგალითად, პირის რეგისტრაციაში გატარებისაგან თავის შეკავება), რაც იძლევა საჩივრის შეტანის საფუძველს;
- ➔ ფიზიკურ პირებისა თუ დაწესებულებების ინფორმირებას, რომელთა წინააღმდეგაც მიმართულია საჩივარი;
- ➔ საჩივრის განხილვაზე უფლებამოსილ ორგანოს;
- ➔ კომპეტენტური ორგანოს წინაშე საჩივრის შეტანის ფორმას (მაგალითად, წერილობითი სახით);
- ➔ სარჩელის შეტანისა და განხილვის ვადებს;
- ➔ აპელაციის ფორმებსა და მეთოდებს, თუ საჩივრის განხილვა და შესაბამისი გადაწყვეტილება მიუღებელი იქნება მოსარჩელისათვის;
- ➔ მოსარჩელისათვის სასრვებლოდ გამოტანილი გადაწყვეტილების აღსრულების მექანიზმის არსებობას;
- ➔ პასუხისმგებლობის ზომებს კანონის დარღვევის შემთხვევაში.

სამართლებრივი ბაზის ანალიზის დასრულებისას, შესაძლებელია მისი ცხრილის სახით ჩამოყალიბება საარჩევნო პროცესის ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით. აღნიშნული პროცესის დროს შესაძლოა გამოვლინდეს კანონმდებლობის ხარვეზები, ნორმათა კოლიზია და ურთიერთგამომრიცხავი დებულებები. აღნი-

შნული გარემოებების გამოვლენა ხელს შეუწყობს რეკომენდაციების შემუშავებას სამართლებრივი ბაზის გაუმჯობესების თვალსაზრისით.

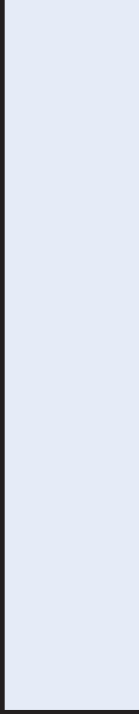
საარჩევნო ცხრილის ნიმუში მოცემულია ქვემოთ. აღნიშნულ შემთხვევაში, თუ მოსარჩელე მოითხოვს ამომრჩეველთა სიის უზუსტობის გამოსწორებას და მიუთითებს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 30-ე თავის დებულებებზე, იგი აღმოაჩენს, რომ კანონი არ ითვალისწინებს უზუსტობის გამოსწორებას, თუნდაც მისი დადასტურების შემთხვევაში. თუ მოსარჩელე მიუთითებს ამომრჩეველთა სიის უზუსტობაზე საპრეზიდენტო არჩევნების შესახებ კანონის მე-20 მუხლზე დაყრდნობით, მოსარჩელეს შეუძლია მიადწიოს სამართლებრივი მექანიზმის გამოყენებას. თუმცა უნდა აღინიშნოს რომ საპრეზიდენტო არჩევნების შესახებ კანონის მე-20 მუხლის მოითხოვს ამომრჩეველთა წინასწარი სიის გამოქვეყნებიდან 3 დღის ვადაში გასაჩივრებას, ხოლო სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 30-ე თავი ითვალისწინებს სარჩელის შეტანის დამატებით ვადებს. ცხრილის შედგენისას გამოიკვეთა გასაჩივრების ვადების შეუსაბამობა, აგრეთვე გამოიკვეთა სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 30-ე თავის მნიშვნელოვანი ხარვეზი, რადგან არ არსებობს უზუსტობის კორექტირების მექანიზმი.

საარჩევნო ღაზების ცხრილის ნიმუში

<p>დარღვევები არჩევნებთან დაკავშირებით</p>	<p>გასაჩივრების კანონით დადგენილი ნორმები</p>	<p>დებულებები, რომლებიც განსაზღვრავს გასაჩივრების სუბიექტებსა და მესამე მხარეს, რომლებსაც უნდა ეცნობოთ საჩივრის თაობაზე</p>	<p>ვის აქვს გასაჩივრების უფლება</p>
<p>უზუსტობანი ამომრჩეველთა სიებში</p>	<p>თავი 20, კანონი საპრეზიდენტო არჩევნების შესახებ</p>	<p>საარჩევნო უბნის საარჩევნო კომისია და ნებისმიერი მესამე მხარის ინფორმირება</p>	<p>ამომრჩეველი ან ნებისმიერი დაინტერესებული მხარე</p>
<p>უზუსტობანი ამომრჩეველთა სიებში</p>	<p>თავი 30, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი (არჩევნების შესახებ სპეციალური ნორმები)</p>	<p>საარჩევნო უბნის საარჩევნო კომისია</p>	<p>ამომრჩეველი ან ნებისმიერი დაინტერესებული მხარე</p>

გასაჩივრების ფორმატი და ადგილი	გასაჩივრების ვადები	სარჩელის განხილვის ვადები	სასამართლოში გასაჩივრება	აღსრულების ნორმები და ანაზღაურება
საარჩევნო უბნის საარჩევნო კომისია (წერილობით)	3 დღის განმავლობაში ამომრჩეველთა წინასწარი სიის გამოქვეყნებიდან	3 დღის განმავლობაში, ან დაუყოვნებლივ, თუ სარჩელი შეტანილია არჩევნების წინა ან არჩევნების დღეს	საოლქო სასამართლო	კორექტირების ვალდებულება და შესაძლო ჯარიმა კომისიის წევრის მიმართ, თუ დარღვევის მიზეზი არ არის გამართლებული
საოლქო სასამართლო (სარჩელის შეტანის ფორმალური პროცედურების შესაბამისად)	არაუგვიანეს 5 დღისა არჩევნებამდე	3 დღის განმავლობაში რეგისტრაციიდან	უმაღლესი ინსტანციის სასამართლო	არ არის გათვალისწინებული

4

საარჩევნო
დავების
მონიტორინგი

ა) საარჩევნო დავების მოგვარების მონიტორინგი	47
ბ) საარჩევნო დავების ანალიზი.	50

- საჩივრების სახეებისა და კატეგორიების, აგრეთვე საჩივრების სხვადასხვა ეტაპზე განხილვაზე უფლებამოსილი უწყებების განსაზღვრა;
- საჩივრების სხვადასხვა ეტაპზე განხილვაზე შემდგომი დაკვირვება;
- შეფასება, თუ რამდენად ითვალისწინებს საჩივრების განხილვის სისტემა სათანადო სამართლებრივი მექანიზმების არსებობას დაინტერესებული მხარეებისათვის.

არჩევნების დროს შესაძლებელია წარმოიშვას დავეები კანდიდატებს, პარტიებს, მოქალაქეებს, საარჩევნო უწყებებს, მედიასა და სახელმწიფო დაწესებულებებს შორის. მართალია, დავეების გადაწყვეტის სამართლებრივი მექანიზმების არსებობა ზრდის კანონის უზენაესობისა და სამართლებრივი პროცესის ეფექტიანობის ნდობის ხარისხს, თუმცადა, გადაწყვეტილების მიღების გაჭიანურებამ შესაძლოა გამოავლინოს სისტემის უუნარობა, დააკმაყოფილოს კანონიერი საჩივრები.¹¹

ა) საარჩევნო დავების მოგვარების მონიტორინგი

სადამკვირვებლო საკორდინაციო და ანალიტიკური განყოფილების სამართლებრივი ექსპერტები უნდა ეცადნენ, აღრიცხონ და თვალყური ადევნონ თითოეულ დავას. თუ მხოლოდ რამდენიმე დავაა მოსალოდნელი, მაშინ შესაძლებელია თითოეული დავის აღრიცხვის ხელით წარმოება. თუ დავების დიდი რაოდენობაა მოსალოდნელი, დავების შესახებ ინფორმაცია შეიძლება შენახულ იქნეს კომპიუტერულ მონაცემთა ბაზაში. ორივე შემთხვევაში აღრიცხვის ერთნაირი სისტემა უნდა იქნეს გამოყენებული. სადავო საკითხებთან დაკავშირებული ცხრილები, რომლებიც წინა თავში იქნა განხილული, ხელს შეუწყობს იმის გამოვლენას, თუ სამართლებრივი პროცესის რომელ ასპექტები უნდა იქნეს გავალისწინებული.

11 დაწვრილებითი ინფორმაციისთვის საარჩევნო დავებთან დაკავშირებით იხილეთ „საარჩევნო დავების გადაწყვეტა ეუთო-ს რეგიონში: სტანდარტული საარჩევნო დავების მონიტორინგის სისტემის სკენ“, ეუთო-ს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და აღამიანის უფლებათა ოფისი (OSCE/ODIHR); ვარშავა, 2001 წ., დოკუმენტი ხელმისაწვდომია ვებ-გვერდზე: <http://www.osce.org/odihr>.

სასურველია, წერილობითი საჩივრების ასლების შეგროვება. ასლების მოპოვება შესაძლებელია მოსარჩელისაგან ან იმ პირისა თუ დაწესებულებისაგან, რომელსაც, საჩივრის მიხედვით, სამართალდარღვევის ჩადენაში ედება ბრალი, სასამართლოსგან ან საარჩევნო კომისიისგან, სადაც იქნა შეტანილი საჩივარი. ასლების შეგროვება შეუძლიათ როგორც სათავო ოფისის წარმომადგენლებს, ასევე რეგიონალურ დამკვირვებლებს. ინფორმაცია საჩივრების შესახებ ლოგიკურად უნდა იქნეს ჩამოყალიბებული შესაბამის ფორმატში და შეიცავდეს შემდეგ ასპექტებს:

- ➔ მოსარჩელის სახელს;
- ➔ იმ პირის სახელსა თუ დაწესებულების სახელწოდებას, რომელსაც, საჩივრის მიხედვით, სამართალდარღვევის ჩადენაში ედება ბრალი;
- ➔ საჩივრის განხილვზე უფლებამოსილი ორგანოს დასახელებას;
- ➔ საჩივრის შეტანის თარიღს უფლებამოსილი ორგანოს წინაშე;
- ➔ ადგილს, სადაც დავა წარმოიშვა;
- ➔ ადმინისტრაციულ ან საარჩევნო ოლქს, სადაც დავა წარმოიშვა;
- ➔ ბრალდებულის მოკლე შინაარსს;
- ➔ დამკვირვებლების ან დამკვირვებელთა ჯგუფის კომენტარებს საჩივართან დაკავშირებით;
- ➔ თარიღს, როდესაც დაიწყო გამოძიება;
- ➔ საგამოძიებო უწყების სახელწოდებას ან გამომძიებლის სახელს;
- ➔ საჩივრის განხილვის თარიღს.

დამკვირვებლები უნდა შეეცადონ, მოიპოვონ შეძლებისდაგვარად ბევრი ინფორმაცია საჩივართან დაკავშირებით, მაგრამ ამავე დროს არ უნდა მითვისონ შესაბამისი უწყებების ფუნქციები. მიუკერძოებლობის შენარჩუნების მიზნით, მათ უნდა სცადონ ყველა მხარესთან შეხვედრას. დამკვირვებლებმა მოსარჩელესთან შეხვედრისას სიფრთხილე უნდა გამოიჩინონ, რათა უსაფუძვლო იმედები არ ჩაუსახონ.

დამკვირვებლებს ეკრძალებათ წამოჭრილი პრობლემის გადაწყვეტაში რაიმე სახით ჩარევა. მათ არც გადაწყვეტილების მიღების უფლება აქვთ. შეხვედრის დროს დამკვირვებლებმა უნდა გაარკვიონ, მოსარჩელემ ოფიციალური საჩივარი შეიტანა თუ არა საარჩევნო უწყებაში, ან სარჩელით მიმართა თუ არა სასამართლოს, და მოითხოვოს შესაბამისი დოკუმენტაცია. იმ შემთხვევაში, თუ აღნიშნული საშუალებები არ ყოფილა გამოყენებული, მოსარჩელეს ხელი უნდა შეუწყონ, რომ შეიტანოს ოფიციალური საჩივარი და, თუ შესაძლებელია, მიმართოს აპელაციას.

ყველა საქმეს უნდა გააჩნდეს ინდივიდუალური საიდენტიფიკაციო ნომერი. თითოეულ საჩივართან დაკავშირებით ახალი ინფორმაცია უნდა აღირიცხოს. მაგალითად, ახალი ფორმა უნდა შეივსოს, როდესაც საქმეზე წინასწარი გამოძიება დამთავრდება და სასამართლო ან პროკურატურის ორგანო მიიღებს გადაწყვეტილებას საჩივრის თაობაზე ფორმალური სამართალწარმოების დაწყების შესახებ. საქმის საიდენტიფიკაციო ნომერი ყოველთვის უნდა იქნეს აღნიშნული,

რათა დამკვირვებლებს შეეძლოთ საქმის მსვლელობაზე თვალყურის დევნება. დამკვირვებლები უნდა ცდილობდნენ საჩივრების განხილვის პროცესზე დასწრებას საარჩევნო კომისიასა თუ სასამართლოში, განსაკუთრებით გახმაურებული საქმეების შემთხვევაში. ნებისმიერი დამკვირვებელი სასამართლოსა და საარჩევნო კომისიის სხდომებზე დასწრებისას მკაცრად უნდა იცავდეს ნეიტრალობის პრინციპს და ექვემდებარება შემდეგ ძირითად წესებს:

- ➔ დროულად გამოცხადდეს სხდომაზე და არ შეუშალოს ხელი განხილვის პროცესს ნებისმიერი ფორმით;
- ➔ სიფრთხილე გამოიჩინოს ანგარიშის დაწერის ან კომენტარების გაკეთების დროს, რადგან ისინი შესაძლოა *sub judice* იყოს; და
- ➔ თავი შეიკავოს მოწმის სახით ჩვენებების მიცემისაგან საქმის განხილვის დროს.

დამკვირვებელმა, რომელიც აწარმოებს სასამართლოს ან საარჩევნო კომისიის წინაშე საჩივრის განხილვის მონტორინგს, უნდა ჩაინიშნოს შემდეგი სახის ინფორმაცია:

- ➔ შეუძლია მოსარჩელეს საჩივრის დასასაბუთებლად წარუდგინოს სასამართლოს ან საარჩევნო კომისიას მტკიცებულება, იქნება ეს წერილობითი დოკუმენტი თუ ზეპირი განცხადება?
- ➔ შეუძლიათ სხვა დაინტერესებულ მხარეებს რაიმე მტკიცებულების წარმოდგენა?
- ➔ სამართალწარმოება არის საჯარო და ღია ყველა დაინტერესებული მხარისთვის, მათ შორის, მედიისა და საზოგადოების სხვა წევრებისათვის? არის სხდომის რომელიმე ნაწილი დახურული, როდესაც შეუძლებელია დაკვირვების წარმოება?
- ➔ საქმის განმხილველი ორგანო სამართლიანად ეპყრობა ყველას, მათ შორის, მოსარჩელეს, მოწმესა თუ სხვა დაინტერესებულ მხარეებს?
- ➔ არის საქმის განმხილველი ორგანო მიუკერძოებელი?
- ➔ შეესაბამება საქმის განმხილველი ორგანოს გადაწყვეტილება ანალოგიურ საქმეებზე მიღებულ გადაწყვეტილებებს? და
- ➔ სხვა შენიშვნები, განსაკუთრებით კი საქმის განმხილველი ორგანოს კომენტარები, რაც ადასტურებს სამართალწარმოების პროცესზე დაკვირვების შედეგად გამოტანილ ყველა დასკვნას.

ზემოხსენებული ინფორმაციის გარდა, სასამართლოს წინაშე საქმის განხილვისას, დამკვირვებელმა უნდა ჩაინიშნოს შემდეგი სახის ინფორმაცია:

- ➔ მოსარჩელესა და დაინტერესებულ მხარეებს წარმოადგენს თუ არა ადვოკატი;
- ➔ მოსარჩელის მიერ წამოჭრილი სამართლებრივი საკითხები;
- ➔ სპეციალური საკანონმდებლო დებულებები, რომლებსაც ასაჩივრებენ მოსარჩელე და სხვა დაინტერესებული მხარეები თავიანთი პოზიციის დასაცავად;

- ➔ რამდენად იცავს სასამართლო კანონმდებლობით გათვალისწინებულ პროცედურულ ნორმებს;
- ➔ დრო, რომელიც სჭირდება სასამართლოს გადაწყვეტილების მისაღებად;
- ➔ რა ინფორმაციას აძლევს სასამართლო მხარეებს მიღებული გადაწყვეტილების ზედა ინსტანციის სასამართლოში გასაჩივრების უფლების შესახებ.

სადამკვირვებლო საკოორდინაციო და ანალიტიკური განყოფილების სამართლებრივმა ექსპერტებმა უნდა აღრიცხონ დაგები და მონიტორინგი გაუწიონ სამართლებრივი სისტემის მეშვეობით; დაგების მონიტორინგის ფორმების შესახებ რეგიონალური დამკვირვებლებისაგან მიღებული მონაცემების გარდა, აღრიცხვა ასევე უნდა მოიცავდეს შემდეგ საკითხებს:

- ➔ საჩივრის სამართლებრივ საფუძველს: მოსარჩელის მიერ მოყვანილი საკანონმდებლო აქტების შესაბამისი მუხლების ციტირებით;
- ➔ სტატუსს: აღნიშნული საქმე გაასაჩივრა თუ არა რომელიმე მხარემ, ან განსახილველად გადაეგზავნა თუ არა სხვა რომელიმე სახელმწიფო უწყებას;
- ➔ სასამართლოს ან საარჩევნო კომისიის საბოლოო გადაწყვეტილებას და ა.შ., გადაწყვეტილების სამართლებრივი საფუძველის მითითებით;
- ➔ აღსრულებას: აღსრულდა თუ არა გადაწყვეტილება, როდის და როგორ მოხდა აღსრულება, აღსრულების მასშტაბი;
- ➔ ადგილობრივი დამკვირვებლის მიერ საჩივარზე მინიჭებული კატეგორიის ტიპს (იხილეთ შემდეგი თავი).

ბ) საარჩევნო ღონისძიების ანალიზი

სადამკვირვებლო საკოორდინაციო და ანალიტიკური განყოფილების სამართლებრივმა ექსპერტებმა საჩივრები უნდა დაეყაროს კატეგორიების მიხედვით. კატეგორიები უნდა შეესაბამებოდეს კანონმდებლობით გათვალისწინებული არჩევნებთან დაკავშირებული დარღვევების კატეგორიებს. ქვემოთ მოცემულია კატეგორიათა ნიმუშები:

- ➔ საარჩევნო კომისიების დაკომპლექტება;
- ➔ პარტიათა/კანდიდატთა რეგისტრაცია;
- ➔ ამომრჩეველთა რეგისტრაცია;
- ➔ უკანონო საარჩევნო კამპანია (პარტიების მიერ);
- ➔ უკანონო საარჩევნო კამპანია (სახელმწიფო დაწესებულებების მიერ);
- ➔ საარჩევნო სუბიექტების გაშუქება მედიით;
- ➔ მედია საშუალებების/ჟურნალისტების შევიწროება;
- ➔ საარჩევნო კამპანიისათვის ხელის შეშლა (პარტიების მიერ);
- ➔ საარჩევნო კამპანიისათვის ხელის შეშლა (სახელმწიფო დაწესებულებების მიერ);
- ➔ ამომრჩეველთა უფლებების დარღვევა არჩევნების დღეს;
- ➔ ხმის მიცემის უსაფრთხოების პროცედურის დარღვევა;

- ➔ დარღვევები ოქმების შეჯამებისას და ხმების დათვლისას;
- ➔ საბოლოო, გამოცხადებული შედეგების სიზუსტე.

აღნიშნული ინფორმაციის მიხედვით მონაცემთა ბაზის შექმნა საარჩევნო დაგეგმვის რაოდენობრივად აღრიცხვისა და მათი გადაწყვეტის საშუალებას იძლევა. ქვემოთ მოცემულია ნიმუში, თუ როგორ უნდა მოხდეს აღნიშნული მონაცემების ცხრილში შეტანა. ეს ნიმუში აყალიბებს ცხრილს, რომელიც უნდა დაცულ იქნეს თითოეული კატეგორიის საჩივართან მიმართებაში, თუ როგორ ხდება თითოეული საჩივრის ერთ რომელიმე კატეგორიაში შეტანა. ცხრილების მიხედვით საჩივრების დახარისხება საშუალებას იძლევა გამოვლინდეს არჩევნებთან დაკავშირებული ქმედებები, რამაც დარღვევები გამოიწვია; სად მოხდა ყველაზე მეტი დარღვევის ფაქტი და რამდენად ეფექტიანი იყო საჩივრებზე რეაგირების სისტემა. აღნიშნული ინფორმაცია განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იქნება იმის შეფასებისას, თუ სისტემა რამდენად ითვალისწინებდა სამართლებრივი დაცვის მექანიზმებს. ამასთანავე, მისი მეშვეობით შესაძლოა გამოვლინდეს საარჩევნო ადმინისტრაციის მიერ გადაწყვეტილებების მიღებასთან დაკავშირებული პრობლემები.

საჩივრების ამსახველი ცხრილები

- ცხრილი 1. საარჩევნო კომისიების დაკომპლექტებასთან დაკავშირებული საჩივრები (EC)
- ცხრილი 2. პარტიათა და კანდიდატთა რეგისტრაცია (REGPC)
- ცხრილი 3. ამომრჩეველთა რეგისტრაცია (REGV)
- ცხრილი 4. უკანონო საარჩევნო კამპანია პარტიებისა და კანდიდატების მიერ (ICPC)
- ცხრილი 5. უკანონო საარჩევნო კამპანია სახელმწიფო დაწესებულებების მიერ (ICSI)
- ცხრილი 6. საარჩევნო კამპანიისათვის ხელის შეშლა პარტიებისა და კანდიდატების მიერ (OCPC)
- ცხრილი 7. საარჩევნო კამპანიისათვის ხელის შეშლა სახელმწიფო დაწესებულებების მიერ (OCSA)
- ცხრილი 8. ამომრჩეველთა უფლებების დარღვევა არჩევნების დღეს (VED)
- ცხრილი 9. ხმის მიცემის უსაფრთხოების პროცედურის დარღვევა (SB)
- ცხრილი 10. დარღვევები ხმების დათვლისას არჩევნების დღეს (CED)
- ცხრილი 11. დარღვევები ოქმების შეჯამებისას და ხმების დათვლისას (ATV)

საჩივრების ამსახველი ცხრილის ნიმუში

№	თარიღი	რეგისტრ. ადგილი	მოსარჩელე	უბანი	საჩივრის მიმოხილვა	საქმის მსვლელობა
t1(EC)-1	15.8.03	ცენტრალური საარჩევნო კომისია /დედაქალაქი	ევექტური მმართველობის პარტია	100	<p><u>ფაქტობრივი მტკიცებულება:</u> ცენტრალურმა საარჩევნო კომისიამ (ცსკ) მე-100 უბნის საარჩევნო კომისიის წევრად დანიშნა პირი, რომელიც არ არის აღნიშნულ ზონის მოსახლე, როგორც ამას მოითხოვს საარჩევნო კოდექსის მე-15 მუხლი.</p> <p><u>საჩივრის სამართლებრივი საფუძველი</u> საარჩევნო კოდექსის მე-15 მუხლი მოითხოვს, საარჩევნო უბნების კომისიების წევრები უნდა იყვნენ შესაბამისი უბნის რეზიდენტები</p> <p><u>მხარის მოთხოვნა:</u> ევექტური მმართველობის პარტიის მოთხოვნაა, კომისიის წევრი ჯონ სმიტი ჩამოცილებულ იქნეს თანამდებობიდან ცსკ-ს მიერ და დანიშნულ იქნას სხვა კანდიდატი, რომელიც სრულად აკმაყოფილებს კანონის მოთხოვნებს, რეზიდენტობის ჩათვლით.</p>	<p><u>17.8.03.</u> დამკვირვებელი ჯეინ დოუ დაესწრო (ცსკ) სხდომას, სადაც განხილულ იქნა აღნიშნული საკითხი სხვა საკითხებთან ერთად. ცსკ-მ დაავალა მდივანს ფაქსის საშუალებით მოითხოვოს ჯონ სმიტის მე-100 უბნის რეზიდენტობის დამადასტურებელი შესაბამისი დოკუმენტაცია გადმოცემულ იქნას 3 დღის განმავლობაში, სხვა შემთხვევაში ჯონ სმიტი ჩამოცილდეს დაკავებული თანამდებობიდან.</p> <p><u>21.8.03.</u> დამკვირვებელი ჯეინ დოუ დაესწრო ცსკ-ს სხდომას, რომელზეც განხილულ იქნა აღნიშნული საკითხი. ცსკ-მ მიიღო ვესტ ტაუნის მუნიციპალიტეტის მიერ გაცემული რეზიდენტობის მოწმობის დამოწმებული ასლი, რომელიც მიეწოდა მე-100 უბანს და რომელიც ადასტურებდა, რომ ჯონ სმიტი იყო ამ ზონის რეზიდენტი. ცსკ-მ არ დააკმაყოფილა ევექტური მმართველობის პარტიის საჩივარი</p>

5

ამომრჩეველთა რეგისტრაციისა და საარჩევნო ოლქების საზღვრების შეფასება

ა) ამომრჩეველთა რეგისტრაციის მნიშვნელობა 55

ბ) ამომრჩეველთა სივრცის/რეგისტრაციის ხარისხის შეფასება 56

გ) ამომრჩეველთა სივრცისა და მოსახლეობის მონაცემთა ბაზის შედარებითი ანალიზი 57

დ) ამომრჩეველთა სივრცის გამომკვლევა 58

ე) კომპიუტერული ტესტირება 59

ვ) საჯარო-საინფორმაციო კამპანიების მონიტორინგი 61

ზ) ამომრჩეველთა სარეგისტრაციო ცენტრების მონიტორინგი 62

თ) ამომრჩეველთა სარეგისტრაციო ტრიბუნალების მონიტორინგი 63

ი) საარჩევნო ოლქების საზღვრების დადგენის მონიტორინგი 63

- ამომრჩეველთა რეგისტრაციის პროცესის შეფასება;
- აუცილებლობის შემთხვევაში, ამომრჩეველთა სიების სიზუსტის შემოწმება, უპირატესად, გამოკითხვის საშუალებით;
- ამომრჩეველთა სიებში აღმოჩენილი დარღვევების საარჩევნო პროცესზე ზეგავლენის შეფასება;
- შეფასება, თუ რამდენად გამჭვირვალედ მოხდა საარჩევნო ოლქების შექმნა, საარჩევნო ხმების თანასწორობის პრინციპის შექმნისდაგვარად უზრუნველსაყოფის მიზნით.

ა) ამომრჩეველთა რეგისტრაციის მნიშვნელობა¹²

ამომრჩეველთა რეგისტრაცია მნიშვნელოვანია საზოგადოებრივი ინტერესის თვალსაზრისით, შეიქმნას ხალხის ნებით არჩეული ხელისუფლება, აგრეთვე მნიშვნელოვანია იმათთვის, ვინც სახელმწიფო სამსახურში შესვლას აპირებს. ის არის არსებითი ელემენტი, რომ შეუსაბამო კანდიდატები ჩამოაცილოს ხმის მიცემის პროცესს და, რომ აღრიცხოს და დაარეგისტრიროს ხმის მიცემის უფლების მქონე მოქალაქეები. მოკლედ რომ ითქვას, ამომრჩეველთა რეგისტრაცია აუცილებელი ელემენტია არჩევნების მთლიანობისათვის.

ამომრჩეველთა რეგისტრაცია შესაძლოა სხვადასხვა ფორმით განხორციელდეს. ის შეიძლება იყოს პერიოდული (ყოველი არჩევნების წინ), ან რეგულარული (ყოველწლიურად ან თუნდაც ყოველთვიურად განახლებადი). იგი შეიძლება იყოს ინიცირებული ინდივიდუალურად (ამომრჩევლები მიდიან სარეგისტრაციო ცენტრებში) ან სახელმწიფოს მიერ (საჯარო მოსამსახურეთა კარდაკარ სიარულით), ან სახელმწიფოს მიერ შექმნილი/ავტომატური (სამოქალაქო რეესტრის მონაცემებზე დაყრდნობით). მართალია, სახელმწიფოს მიერ შექმნილი/ავტომატური რეგისტრაცია შესაძლოა არ მოითხოვდეს სახელმწიფოსაგან ან პირისაგან აქტიურ რეგულარულ ან პერიოდულ რეგისტრაციას, ხმის მიცემის უფლების მქონე ყველა ამომრჩეველს უნდა ჰქონდეს რეესტრში პირადი მონაცემების გადამოწმების, მათი გასაჩივრებისა და შესწორების მოთხოვნის უფლება. ამომრჩეველთა რეგისტრაცია შესაძლებელია იყოს სავალდებულო ან ნებაყოფლობითი.

¹² აღნიშნული თავი ეყრდნობა საერთაშორისო საქმეთა ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტის (NDI) მიერ 2001 წელს გამოქვეყნებულ მასალებს, სათაურით „ამომრჩეველთა რეგისტრაციის პროცესის ნდობის გაზრდა“. დეტალური ინფორმაციისთვის ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფები სასურველია გაეცნონ აღნიშნულ დოკუმენტს, რომელიც აგრეთვე მოიცავს ინფორმაციას ამომრჩეველთა სიების გადამოწმების შესახებ.

ამომრჩეველთა ზუსტი სიების შედგენა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ საარჩევნო ადმინისტრაცია სათანადოდ ასრულებს მასზე დაკისრებულ ფუნქციებს, მოსახლეობა აქტიურად ეხმარება წინასწარ გამოქვეყნებულ სიებს, მოქალაქეებს შეუძლიათ თავიანთი პიროვნებისა და საცხოვრებელი ადგილის დადასტურება. ამომრჩეველთა სია უნდა შეიცავდეს შემდეგ მონაცემებს: ამომრჩევლის სახელსა და გვარს, მისამართს და ხმის მიცემის უფლების მქონე მოქალაქეების პირად მონაცემებს. თუ ამომრჩეველთა სია შეიცავს ძალიან ცოტა რაოდენობის ამომრჩევლებს, ეს შესაძლოა მეტყველებდეს იმაზე, რომ მოქალაქეებს მიზანმიმართულად ან შემთხვევით ეთქვათ რეგისტრაციაზე უარი. ხოლო, თუ ამომრჩეველთა სიაში მეტისმეტად ბევრი მონაცემია შეტანილი, ეს მიანიშნებს იმაზე, რომ არსებობს „უჩინარი ამომრჩეველების“ სახელით უკანონოდ ხმის მიცემის საშუალება.

ამომრჩეველთა რეგისტრაციის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ამომრჩეველებს, პოლიტიკურ პარტიებსა და საარჩევნო ადმინისტრაციას შესაძლოა გაუჩნდეთ კითხვები სიების სიზუსტესთან დაკავშირებით. ზოგჯერ, არჩევნების მიმართ საზოგადოებრივი უნდობლობის გაღვივების მიზნით, არაკეთილსინდისიერი ბრალდებები კეთდება. ამგვარ ბრალდებებს, თუ არ მოხდა მათი გამოძიება და უზუსტობის დადგენა, შეუძლია საარჩევნო პროცესის ნდობის ხელყოფა. ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფებს, მათი გამოცდილებისა და რიცხოვნობის გათვალისწინებით, შეუძლიათ საზოგადოებას და საარჩევნო ადმინისტრაციას მიაწოდონ დადასტურებული ინფორმაცია ამომრჩეველთა სიების სიზუსტისა და ამომრჩეველთა რეგისტრაციის პროცესის ხარისხის შესახებ.

ზოგიერთ ქვეყანაში ან გარკვეული ტიპის არჩევნებისთვის ამომრჩეველთა სიები სავალდებულო არ არის. მაგალითად, ზოგიერთ ქვეყანაში ხმის მიცემა შესაძლებელია პასპორტის წარდგენის საფუძველზე, რომელშიც შემდგომში კეთდება სპეციალური აღნიშვნა, რათა თავიდან იქნეს აცილებული ხმის მიცემა ხელმოწერედ. როდესაც ამომრჩეველთა სიები არ არსებობს ან სამკარისად სანდო არ არის, შესაძლებელია, როგორც დაცვის მექანიზმი, ამომრჩევლისთვის სპეციალური საღებავის თითზე წასმის წესის გამოყენებაც.

ბ) ამომრჩეველთა სიების/რეგისტრაციის ხარისხისა და სიზუსტის შეფასება

ზოგადად ამომრჩეველთა რეგისტრაციის პროცესის ხარისხისა და კონკრეტულად კი ამომრჩეველთა სიების სიზუსტის შესაფასებლად, ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფებმა უნდა გაითვალისწინონ შემდეგი ძირითადი საკითხები:

- ➔ რამდენად შეესაბამება ამომრჩეველთა ხმის მიცემის უფლების კრიტერიუმები ქვეყნის კონსტიტუციის მოთხოვნებსა და საერთაშორისო სტანდარტებს;
- ➔ საარჩევნო უფლების მქონე პირთა იდენტიფიცირების პროცესი რამდენად უზრუნველყოფს თანასწორ პირობებს ყველა ადამიანისთვის, დარეგისტრირდეს როგორც ამომრჩეველი, ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე;

- ➔ საარჩევნო უფლების მქონე პირთა იდენტიფიცირების პროცედურა რამდენად არის გონივრული? ხორციელდება თუ არა იგი სათანადოდ?
- ➔ ამომრჩეველთა სიები შეიცავს მხოლოდ საარჩევნო უფლების მქონე პირთა სახელებს? რამდენად ახალია და ზუსტი აღნიშნული ინფორმაცია?
- ➔ რამდენად აქვთ საზოგადოებას, პოლიტიკურ პარტიებსა და საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს საარჩევნო სიების გადამოწმების საკმარისი შესაძლებლობა;
- ➔ რამდენად აქვთ საზოგადოებას, პოლიტიკურ პარტიებს და საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს საკმარისი შესაძლებლობა, შეიტანონ საჩივრები და მოითხოვონ საარჩევნო სიებში სახელების დამატება, ამოღება ან შესწორება,
- ➔ რამდენად იქნა განხილული მოთხოვნები და შენიშვნები? შესაბამისი შესწორებები გაკეთდა ამომრჩეველთა სიებში?
- ➔ მიეწოდებათ თუ არა პოლიტიკურ პარტიებსა და საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს წინასწარი, გადამოწმებული და ამომრჩეველთა საბოლოო სიების ასლები;
- ➔ საარჩევნო უბანზე გამოყენებული ამომრჩეველთა სია ამომრჩეველთა საბოლოო სიის იდენტურია თუ არა? რამდენად იქნა დანიშნულებისამებრ გამოყენებული იგი ოფიციალური პირების მიერ ხმის მიცემის დროს.

თუ ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს ამომრჩეველთა სიების სიზუსტესთან დაკავშირებით ექნება სერიოზული პრეტენზიები, მაშინ მას შეუძლია მიიღოს გადაწყვეტილება, საექვო უზუსტობების რაოდენობრივად აღრიცხვის მიზნით, ჩაატაროს დეტალური გამოძიება. რადგან ასეთი გამოძიება შესაბამის კვალიფიკაციასა და დიდ დროს მოითხოვს, ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი დარწმუნებული უნდა იყოს დასახული ამოცანის განხორციელების აუცილებლობაში. ასეთი შეფასების გაკეთებისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული, რომ ამომრჩეველთა სიები არც ერთ ქვეყანაში არ არის 100 პროცენტით ზუსტი.

ბ) ამომრჩეველთა სიებისა და მოსახლეობის მონაცემთა ბაზის შედარებითი ანალიზი

პირველ რიგში, ამომრჩეველთა სიების სიზუსტის შეფასების მიზნით, შესაძლებელია შედარებულ იქნეს ელექტორატის მთელი რაოდენობა იმ მოქალაქეების საჯარო რაოდენობასთან, ვინც მიაღწია არჩევნებში მონაწილეობის ასაკს. მოსახლეობის შესახებ მონაცემები ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ეროვნული სტატისტიკის წარმოებაზე პასუხისმგებელ სახელმწიფო ორგანოში, რომელიც რეგულარულად უნდა აახლებდეს მოსახლეობის რაოდენობის შესახებ მონაცემებს ყოველი აღწერის შემდეგ. მოსახლეობის რაოდენობის შედარება 18 წელზე უფროსი ასაკის მოქალაქეებთან იქნება ამომრჩეველთა სიასთან დაკავშირებული საჯარო პრობლემების ზოგადი მაჩვენებელი. იმ შემთხვევაში, თუ ამომრჩეველთა რიცხვი ძალზედ მაღალია ან დაბალი თეორიულ ციფრთან შედარებით, აუცილებელია შემდგომი გადამოწმება. დამკვირვებლებმა აგრეთვე უნდა გადამოწმონ რეგიონული მონაცემების ნებისმიერი ხარვეზი, რათა შეფასდეს, პრობლემები მხოლოდ კონკრეტულ რეგიონებს აქვთ თუ არა სხვებთან შედარებით.

დ) ამომრჩეველთა სიების შემოწმება

თუ არსებობს ბრალდება ან ეჭვი, რომ ამომრჩეველთა სიები მნიშვნელოვნად არ არის ზუსტი, ან თუ ამომრჩეველთა სიებისა და მოსახლეობის შესახებ მონაცემების შედარებით ანალიზი წამოჭრის სერიოზული პრობლემებს, მაშინ შესაძლებელია ჩატარდეს ამომრჩეველთა სიის შემოწმება. ჩატარებული გამოკითხვის შედეგად მიღებულ მონაცემებზე დაყრდნობით, შესაძლებელი გახდება დასკვნების გამოტანა ამომრჩეველთა სიების სიზუსტისა და ხარისხის შესახებ.

იმ შემთხვევაში, როდესაც ამომრჩეველთა სიაში მონაცემთა მნიშვნელოვანი ნაწილი სავარაუდოდ არის ყალბი ან შეუსაბამო, მაშინ უნდა ჩატარდეს „რეგისტრირებულთა“ ან „არარეგისტრირებულთა“ გამოკითხვა იმის დასადგენად, რომ აღნიშნული ბრალდება სინამდვილეს შეესაბამება. რეგისტრირებულთა გამოკითხვის მიზანია, წარმომადგენლობითი პრინციპით აღმოაჩინოს და გამოავლინოს იმ ადამიანების სახელები, რომლებიც შერჩეულია ამომრჩეველთა სიიდან. შემდეგ უკვე დადგინდება, რამდენად სწორია აღნიშნული მონაცემები, ისინი ცხოვრობენ თუ არა მითითებულ მისამართზე და აქვთ თუ არა ხმის მიცემის უფლება.

რეგისტრირებულ ამომრჩეველთა გამოკითხვის ჩატარების მიზნით, ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა, პირველ რიგში, უნდა მიმართოს სტატისტიკოსებსა და დემოგრაფებს, რათა მათ ამომრჩეველთა სიიდან ალბათობის პრინციპით შეარჩიონ გამოსაკითხ პირთა მონაცემები. აუცილებელი არ არის და, ამავე დროს, არაპრაქტიკულია, ყველა ამომრჩევლის გამოკითხვა. შემდგომ, რეგიონული დამკვირვებლები უნდა დაუკავშირდნენ შერჩეულ ამომრჩეველებს, რათა დააზუსტონ, ისინი ცხოვრობენ თუ არა მითითებულ მისამართზე და მათი სა-რეგისტრაციო მონაცემები (წლოვანება, დაბადების თარიღი და ა.შ.) სწორია თუ არა. თუ პირი ამომრჩეველთა სიაში მითითებულ მისამართზე არ იმყოფება, მაშინ უნდა დადგინდეს, გარდაიცვალა, ქვეყნის სხვა ნაწილში გადავიდა საცხოვრებლად, იმიგრაციაში იმყოფება თუ საერთოდ არ არსებობს ასეთი პიროვნება. თუ სასურველ ინფორმაციას ვერ მოიძიებს, რეგიონული დამკვირვებელი კიდევ უნდა მივიდეს აღნიშნულ მისამართზე, სულ მცირე სამჯერ მაინც, ადრესატის სავარაუდოდ სახლში ყოფნის დროს. მოპოვებული ინფორმაცია შეტანილ უნდა იქნეს კითხვარში, კომპიუტერის მონაცემთა ბაზაში და მოხდეს მისი ანალიზი. აღნიშნული გამოკითხვა გამოავლენს, თუ რა ხარისხით შეიცავს არასწორ ან შეუსაბამო მონაცემებს ამომრჩეველთა სიები.

თუ არსებობს პრეტენზია, რომ საარჩევნო უფლების მქონე პირთა დიდი რაოდენობა არ არის შეტანილი ამომრჩეველთა სიაში, ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს შეუძლია „არარეგისტრირებულთა“ გამოკითხვა. გამოკითხვის მიზანია დადგინდეს, თუ რა დონეზე ვერ მოხვდნენ სიაში ხმის მიცემის უფლების მქონე მოქალაქეები, რომლებიც შეეცადნენ რეგისტრაციის გავლას. ისევე როგორც „რეგისტრირებულ“ ამომრჩეველთა გამოკითხვა, აღნიშნული შემთხვევაც მოითხოვს რეგიონალური დამკვირვებლებისაგან, ჩაუტარონ გამოკითხვა შემთხვევითი პრინციპის საფუძველზე შერჩეულ მოქალაქეებს, სახლში მისვლით ან

ქუჩაში; მოიპოვონ შემდეგი სახის ინფორმაცია: პირის სახელი და გვარი, მისამართი, აქვს თუ არა ხმის მიცემის უფლება, ეცადა თუ არა ამომრჩევლად დარეგისტრირებას. რეგიონალურმა დამკვირვებლებმა მოპოვებული ინფორმაცია უნდა შეიტანონ კითხვარში და სცადონ მისი შედარება ამომრჩეველთა გამოქვეყნებული სიის მონაცემებთან, თუ რამდენად წარმატებით მოხდა გამოკითხული მოქალაქეების დარეგისტრირება. აღნიშნული გამოკითხვის მეთოდი საშუალებას იძლევა შეფასდეს ხმის მიცემის უფლების მქონე მოქალაქეთა რა რაოდენობას ეთქვა უარი რეგისტრაციაზე. აგრეთვე აღნიშნულმა მოახდინა თუ არა რაიმე გავლენა ეროვნული უმცირესობების უფლებებზე.

რეგიონალურ დამკვირვებლებს, რომლებიც გამოკითხვას ახორციელებენ, უნდა ჰქონდეთ გავლილი შესაბამისი მომზადება. განსაკუთრებულად ყურადღება უნდა მიექცეს ეთიკის საკითხებს. ისინი უნდა იყვნენ ღია და გამჭვირვალე იმ ორგანიზაციის შესახებ, რომელსაც ისინი წარმოადგენენ, აგრეთვე, თუ რატომ აგროვებენ ინფორმაციას. დაუშვებელია, გამოკითხვის პროცესში ადგილი ჰქონდეს მათი მხრიდან რაიმე სახის დაშინებას.

დაუშვებელია, რომელიმე სახის გამოკითხვის ჩატარება ამომრჩეველთა წინასწარი სიების გამოქვეყნებამდე. გამოკითხვები უნდა ჩატარდეს მთლიანი საარჩევნო პროცესის დაწყებამდე, რათა ხარვეზების აღმოჩენის შემთხვევაში საკმარისი დრო დარჩეს მათ გამოსასწორებლად. ზოგიერთ შემთხვევაში ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს შეუძლია ამომრჩეველთა წინასწარი სიების ასლების მოპოვება ცენტრალური საარჩევნო ადმინისტრაციისაგან. თუმცა ეს შესაძლოა საკმაოდ რთული აღმოჩნდეს, რადგან საარჩევნო ადმინისტრაციას შეუძლია უარი თქვას სიების გადაცემაზე. ან სიების გადაცემაზე მხოლოდ ადგილობრივ დონეზე დათანხმდნენ. თუ ეს შესაძლებელია, ადგილობრივი დამკვირვებელი უნდა ეცადოს, მოიპოვოს ამომრჩეველთა სიების ელექტრონული ვერსია, რაც დაეხმარება შემთხვევითი პრინციპით რეგისტრირებული ამომრჩევლების სახელების გამოვლენას გამოკითხვის ჩასატარებლად.

ე) კომპიუტერული ტექსტები

კომპიუტერული ტექსტები მოიცავს ამომრჩეველთა სიების ელექტრონული ასლის ანალიზს შეცდომებისა და ძირითადი მიმართულებების გამოსავლენად. ამგვარ ტექსტებს ძირითადად ახორციელებენ საარჩევნო ადმინისტრაციები ან ტექნიკური კონსულტანტები. ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფებს, ისევე როგორც პოლიტიკურ პარტიებს უფლება უნდა ჰქონდეთ შეისწავლონ ამგვარი კომპიუტერული ტექსტების მეთოდოლოგია, მიმდინარეობა და შედეგები და აგრეთვე თვითონ განახორციელონ კომპიუტერული ტესტირება.

კომპიუტერული ტესტი ითვალისწინებს ამომრჩეველთა სიაში იმ მონაცემების მოძებნას, რომლებიც აკმაყოფილებს განსაზღვრულ კრიტერიუმებს. ასეთი ტესტის მეშვეობით შესაძლებელია გამოვლენილ იქნეს ამომრჩეველთა სიაში გარკვეუ-

ლი სახის შეცდომები, როგორცაა ოქმების არაზუსტი რაოდენობა, არასრული, უკანონო თუ დუბლირებული ოქმები, არასწორად მითითებული ელექტორატი, ჩასწორებული ოქმები დამატებული და წაშლილი მონაცემებით. კომპიუტერული ტესტების გამოყენებით შეიძლება შედარდეს მიმდინარე ამომრჩეველთა სიები წინა არჩევნების სიებთან და აღწერის მონაცემებთან, რამაც, შესაძლოა, გამოავლინოს მიმდინარე სიების ნაკლოვანებები. ნიშანდობლივია, რომ ტესტირების შედეგების სიზუსტე ბევრად არის დამოკიდებული აღწერისა და წინა არჩევნების ამომრჩეველთა სიების სიზუსტეზე.

ამომრჩეველთა რეგისტრაციის პროცესის დაკვირვებისას აუცილებელია ბალანსი დადგინდეს საზოგადოების კონკურენტულ ინტერესებთან მიმართებით. მაგალითად, ისეთ ქვეყნებში, სადაც პირად უსაფრთხოებას შეიძლება საფრთხე შეექმნას, დასაშვებია შეზღუდვები საჯარო ინფორმაციაზე, რომელიც, შესაძლოა, გავრცელდეს ამომრჩეველთა სიებთან დაკავშირებითაც. პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება ყველა შემთხვევაში გასათვალისწინებელია და, შესაბამისად, ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფები პასუხისმგებლობით უნდა მოექცოდნენ ინფორმაციას, რომელსაც ფლობენ მოქალაქეების შესახებ.

აზერბაიჯანელმა დამკვირვებლებმა ამომრჩეველთა სიებში აღმოაჩინეს მნიშვნელოვანი უზუსტობანი

2000 წლის ნოემბრის საპარლამენტო არჩევნების წინ აზერბეიჯანული ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფმა – „სამოქალაქო საზოგადოებისთვის“ აღმოაჩინა მრავალი უზუსტობა ამომრჩეველთა სიებში. შედეგად ჯგუფმა გადაწყვიტა, შეემოწმებინა ყველა ის სია, რომელიც გამოავლენდა რეგისტრირებულ თუ სიიდან ამოღებულ ამომრჩეველთა მონაცემებს.

შეირჩა 100-დან 20 საარჩევნო ტერიტორიული ოლქი და მომზადდა 40 მოხალისე, აგრეთვე დაინერგა ეფექტიანი ანგარიშგების სისტემა. ყოველ საარჩევნო ოლქში ალბათობის პრინციპით შეირჩა საარჩევნო უბნები, და ამ უბნებზე ასევე ალბათობის პრინციპით ამომრჩეველთა სიებიდან შეირჩა ამომრჩეველთა წარმომადგენლობითი ჯგუფი. მოხალისეებმა ინტერვიუ ჩამოართვეს შერჩეულ ამომრჩეველებს და აგრეთვე მოქალაქეებს, რომ გაერკვიათ რამდენად ზუსტად იყო შემდგარი ამომრჩეველთა სიები ოლქებისა და უბნების მიხედვით. ანგარიშები გადაეგზავნა ჯგუფის ცენტრალურ ოფისს და განხორციელდა შემდგომი ანალიზი სტატისტიკოსების მიერ. ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის მიერ გამოქვეყნებულ ანგარიშში დაფიქსირდა, რომ მთლიანი ქვეყნის მასშტაბით ამომრჩეველთა სიებში მონაცემთა 30 პროცენტი შეცავდა სხვადასხვა სახის უზუსტობებს.

ვ) საჯარო-საინფორმაციო კამპანიების მონიტორინგი

ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს, სურვილის შემთხვევაში, შეუძლია მონიტორინგი განახორციელოს სახელმწიფო სტრუქტურების მიერ ორგანიზებულ საინფორმაციო კამპანიებზე, რომლებიც მიზნად ისახავს მოსახლეობის გააქტიურებას საარჩევნო სიებში მათი მონაცემების გადამოწმებასა და დარეგისტრირებასთან მიმართებით. მონიტორინგის განხორციელებას განსაკუთრებით მაშინ აქვს აზრი, როდესაც დიდი რაოდენობით ხმის მიცემის უფლების მქონე მოქალაქეები გარკვეული მიზეზების გამო ვერ მოხვდნენ ამომრჩეველთა სიებში; როდესაც ამომრჩეველთა კონკრეტული ჯგუფები, განსაკუთრებით კი უმცირესობები, არ არიან ამომრჩეველთა სიებში, ან როდესაც ადგილი აქვს მონაცემთა დუბლირებას. ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს შეუძლია შეაფასოს, თუ რამდენად დროულად იქნა ინფორმაცია მოწოდებული, რამდენად ზუსტი არის იგი, ხომ არ გამორიცხავს ხმის მიცემის უფლების მქონე მოქალაქეთა ჯგუფს და ხომ იმგვარად არის მოწოდებული, რომ უზრუნველყოს მონაწილეობის უმაღლესი ხარისხი. ეს შესაძლოა მიღწეულ იქნეს შემდეგნაირად:

- ➔ შეტანილ იქნეს საკითხი მედია მონიტორინგის საქმიანობაში (იხ. მე-9 თავი);
- ➔ შემოწმდეს სახელმწიფო სტრუქტურების მიერ გავრცელებული ინფორმაციის (მაგალითად, ბროშურები და სხვა) შინაარსი, რაოდენობა და გავრცელება;
- ➔ შემოწმდეს არის თუ არა სახელმწიფო სტრუქტურების მიერ გავრცელებული ინფორმაცია თარგმნილი „უმცირესობების“ ენებზე (იმ შემთხვევაში, თუ ხდება უმცირესობების იგნორირება საარჩევნო პროცესისას).

შედეგად ჯგუფმა გადაწყვიტა, შემოწმებინა ყველა ის სია, რომელიც გამოავლენდა რეგისტრირებულ თუ სიიდან ამოღებულ ამომრჩეველთა მონაცემებს.

თუკი ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს აქვს საფუძვლიანი ეჭვი ვარაუდისათვის, რომ ამომრჩევლები სიიდან იქნენ ამოღებული ან ამას უჩვენებს აღნიშნული სიების შესწავლა, ჯგუფს თავად შეუძლია გაავრცელოს საჯაროდ ინფორმაცია მოქალაქეების საარჩევნო პროცესში გააქტიურების თვალსაზრისით და მოუწოდოს მათ გადაამოწონ ამომრჩეველთა სიებში მონაცემები და გაიარონ რეგისტრაცია. ამგვარ შემთხვევებში ინფორმაცია უნდა იყოს მაქსიმალურად ზუსტი და მიზნად ისახავდეს მოქალაქეობის მონაწილეობის უმაღლეს ხარისხს. ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი უფლებამოსილია მონაწილეობა მიიღოს მოსახლეობის პასიური ნაწილის გააქტიურებაში, კერძოდ კი, ახალგაზრდებისა და უმცირესობების იმ ჯგუფებისა, რომლებიც სავარაუდოდ ვერ მოხვდნენ ამომრჩეველთა სიებში. იმ შემთხვევაში, თუკი ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი მიიღებს ამგვარ სამიანობაში ჩართვის გადაწყვეტილებას, იგი ღია უნდა იყოს კრიტიკის მიმართ, რაც, შესაძლოა, პოლიტიკური პარტიების მხრიდან სხვადასხვაგვარი ბრალდებების სახით წამოვიდეს. ამასთან, აღნიშნულის განხორციელების პროცესში, დაცული უნდა იქნეს მიუკერძოებლობის პრინციპი.

ხ) ამომრჩეველთა სარეგისტრაციო ცენტრების მონიტორინგი

იმ შემთხვევაში, თუ კანონი ითვალისწინებს, რომ ამომრჩეველთა რეგისტრაცია წინასწარ ჩატარდეს რეგისტრაციის ცენტრებში (იმ სისტემების საწინააღმდეგოდ, რომლებიც დაფუძნებულია სამოქალაქო რეესტრიდან ამონაწერებზე და კარდაკარ აღრიცხვის მოდელზე), ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა, შესაძლოა, განახორციელოს ამ პროცესის მონიტორინგი. ამ დროს გამოყენებული მეთოდოლოგია მსგავსი უნდა იყოს ხმის მიცემის მონიტორინგის დროს გამოყენებული მეთოდოლოგიისა. თუმცადა, ხმის მიცემის პროცესისგან განსხვავებით, რეგისტრაციის პროცესი მიმდინარეობს კვირების და არა დღეების განმავლობაში. თუკი ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი გადაწყვეტს, რომ მონაწილეობა მიიღოს რეგისტრაციის ცენტრებში ამომრჩეველთა რეგისტრაციის მონიტორინგში, იგი უნდა ჩამოყალიბდეს თუ როგორ განახორციელებს მონიტორინგს, ყველა სარეგისტრაციო ცენტრის მიხედვით ყოველდღიურად, თუ შერჩევითი პრინციპით. ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა ასევე უნდა გადაწყვიტოს სადამკვირვებლო საქმიანობისას გამოიყენებს მობილურ ჯგუფების პრინციპს, თუ დაეყრდნობა ადგილზე სამეთვალყურეო ჯგუფებს. იმ შემთხვევაში, თუ შეამჩნევს, რომ რეგისტრაციის პროცესი ზოგიერთ ცენტრში გაცილებით პრობლემატურია, ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს შეუძლია გამოიყენოს დაკვირვების შერეული მეთოდი.

მას შემდეგ, რაც მიღებულ იქნება გადაწყვეტილება პროცესის დაკვირვების შესახებ, ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა დაკვირვებლები უნდა უზრუნველყოს რეგისტრაციის პროცესთან დაკავშირებით შესაბამისი გადაამზადებითა და ანგარიშგების ფორმით. თითოეულ მონახულებულ ცენტრზე ყოველდღიურად უნდა მოხდეს შემდეგი ჩანაწერების გაკეთება:

- ➔ რამდენი მოქალაქე დარეგისტრირდა;
- ➔ რამდენ ხმის უფლების მქონე მოქალაქეს ეთქვა უარი რეგისტრაციაზე;
- ➔ რამდენი ხმის უფლების არ-მქონე მოქალაქე დარეგისტრირდა;
- ➔ რამდენი მოქალაქე დარეგისტრირდა ერთზე მეტჯერ;
- ➔ რამდენად სწორედ იყო დაცული პროცედურა;
- ➔ რამდენად ადვილი იყო ცენტრის წვდომა და რამდენად დროულად ხდებოდა მისი გახსნა და დახურვა;
- ➔ რამდენად საკმარისი იყო მასალები; და
- ➔ რამდენად ზუსტად იქნა მონაცემები შეტანილი და გადაგზავნილი ეროვნულ სარეგისტრაციო ცენტრში საბოლოო სიებში შეტანის მიზნით.

ანგარიშის ფორმები უნდა იყოს მოკლე და სრულყოფილი, ადვილად გამოსაყენებელი და გასაგები. ყოველი ანგარიშის მონაცემები შეტანილ უნდა იქნეს მონაცემთა ბაზაში საბოლოო გადაწყვეტილების მისაღებად, თუ რამდენად წარმატებით ჩაიარა რეგისტრაციის პროცესმა. ინფორმაცია ასევე გამოავლენს დარეგისტრირებულ ამომრჩეველთა რაოდენობას, რეგისტრაციასთან დაკავშირებულ პრობლემატურ სფეროებს და რეგისტრაციის მომენტში წარმოშობილ სირთულეებს.

თ) ამომრჩეველთა სარეზიუმეო ტრიბუნალის მონიტორინგი

საარჩევნო პროცესის დროს მოქალაქეები, კანდიდატები და პოლიტიკური პარტიები უფლებამოსილი არიან, გაასაჩივრონ ან პრეტენზია გამოთქვან ამომრჩეველთა სიებთან დაკავშირებით. როგორც წესი, ამგვარი დავები წყდება სარეგისტრაციო ტრიბუნალების, საარჩევნო კომისიის, ან სასამართლოების მიერ და შესაძლებელია აღნიშნულის მონიტორინგი იმის შეფასების მიზნით, თუ საჩივრების გამხილველი მოხელეები რამდენად მიუკერძოებულად მოქმედებენ, რამდენად სრულყოფილად იცავენ დადგენილ პროცედურებს და აძლევენ თუ არა მომჩივნებს ტრიბუნალისათვის მიმართვის სათანადო დროს. ამ მიზნით, ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა უნდა გადაწყვიტოს როგორ განახორციელებს მონიტორინგს, შეიმუშავეს მეთოდოლოგიას (ყველა საქმის დაწვრილებით შესწავლით), თუ შერჩევითი პრინციპით შემოიფარგლება იმის მიმოხილვით, თუ რამდენად მიუკერძოებლად და სრულყოფილად არის დაცული კანონის მოთხოვნები.

ი) საარჩევნო ოლქების საზღვრების დადგენის მონიტორინგი

ეუთო-ს წინაშე ნაკისრი ვალდებულებების მიხედვით, თანაბარი წარმომადგენლობის უზრუნველყოფის მიზნით, დაცული უნდა იქნეს ხმების თანასწორობის პრინციპი. აღნიშნული იმას გულისხმობს, რომ თითოეულმა არჩეულმა წარმომადგენელმა უნდა წარმოადგინოს რეგისტრირებულ ამომრჩეველთა თანაბარი რაოდენობა. მაგალითად, მაჟორიტარული საარჩევნო სისტემის მიხედვით, ამომრჩეველთა რაოდენობა შემადგენელი ოლქების მიხედვით დაახლოებით თანაბარია, დასაშვებია 10 პროცენტის ცდომილება. პროპორციული წარმომადგენლობითი სისტემის დროს ამომრჩეველთა რაოდენობა, შესაძლოა, იყოს სხვადასხვა, მაგრამ ოლქების მიხედვით არჩეულ წარმომადგენელთა რიცხვი პროპორციულია შესაბამისად ელექტორატის სიდიდისა. საარჩევნო კანონმდებლობა უნდა განსაზღვრავდეს საარჩევნო ოლქების საზღვრების დადგენის დეტალურ და ერთიან კრიტერიუმებს, რომელიც თითოეული ოლქისათვის გაითვალისწინებს ხმის მიცემის უფლების მქონე მოსახლეობის რაოდენობასა და საზღვრების გეოგრაფიულ, ადმინისტრაციულ და ისტორიულ უწყვეტობას. საზღვრების დადგენა უნდა მოხდეს გამჭვირვალებისა და პოლიტიკური ნეიტრალიტეტის პრინციპების დაცვით, სასურველია, უპარტიო ექსპერტთა კომისიის მიერ. ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა უნდა შეაფასოს პროცესის მიმდინარეობა გამჭვირვალების თვალსაზრისით იმის უზრუნველსაყოფად, რომ, შესაძლებლობის ფარგლებში, დაცულ იქნეს ხმების თანასწორობის პრინციპი და ადგილი არ ჰქონდეს შერჩევით, დისკრიმინაციულ და მიკერძოებულ მიდგომებს.

6

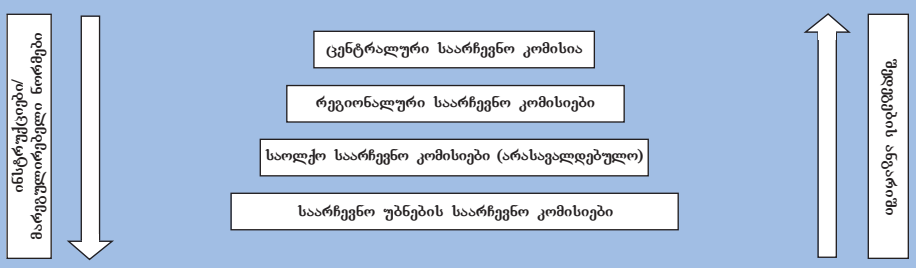
საარჩევნო
ადმინისტრაციის
მონიტორინგი

ა) საარჩევნო ადმინისტრაციის სტრუქტურა	65
ბ) ამომრჩეველთა სივების/რეგისტრაციის ხარისხისა და სიზუსტის შეფასება	66

- ➔ საარჩევნო ადმინისტრაციის შემადგენლობის, პროფესიონალიზმისა და ეფექტიანობის შეფასება
- ➔ საარჩევნო ადმინისტრაციის საქმიანობის შეფასება გამჭვირვალებისა და მიუკერძოებლობის თვალსაზრისით
- ➔ კარგი პროფესიული თანამშრომლობითი ურთიერთობების დამყარება საარჩევნო კომისიის ყველა დონეზე, რეგულარული შეხვედრების ორგანიზებისა და შესაბამისი ინფორმაციის მიღების მიზნით

ა) საარჩევნო ადმინისტრაციის სტრუქტურა

არჩევნების ადმინისტრირებაზე პასუხისმგებელი ორგანო უნდა სარგებლობდეს პოლიტიკური მონაწილეებისა და საზოგადოების ნდობით. უმრავლეს შემთხვევაში არჩევნებზე კონტროლს ახორციელებს ეროვნული საარჩევნო კომისია, რომელიც ხშირად ცნობილია როგორც ცენტრალური საარჩევნო კომისია (ცესკო), რომელსაც ჰყავს საშტატო ერთეული ან სამდივნო. როგორც წესი, ცენტრალური საარჩევნო კომისია მუდმივმოქმედი ორგანოა. ცესკო-ს ქვედა დონეზე მოქმედებენ ქვეყნის ადმინისტრაციული ან საარჩევნო ოლქების ნიშნით დაყოფილი საარჩევნო კომისიები და თითოეული საარჩევნო ოლქის კომისიები. საარჩევნო ადმინისტრაციის თითოეული რგოლის შემადგენლობა, სტრუქტურა და ფუნქციები ნათლად უნდა იქნეს განსაზღვრული მოქმედი კანონმდებლობით.

საარჩევნო ადმინისტრაციის იერარქია

ხელისუფლების სხვა ორგანოებს, როგორცაა ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები, შინაგან საქმეთა სამინისტრო და იუსტიციის სამინისტრო, შესაძლოა, დაეკისროთ გარკვეული როლის შესრულება საარჩევნო პროცესში. ამგვარ შემთხვევებში მონიტორინგის განხორციელებისას გამოიყენება საარჩევნო ადმინისტრაციასთან დაკავშირებული ანალოგიური წესები.

ზოგადად, მაკორდინირებელი და ანალიტიკური განყოფილების მოვალეობაა ცენტრალური საარჩევნო კომისიის საქმიანობაზე მონიტორინგი; რეგიონალურმა მეთვალყურეებმა უნდა აწარმოონ დაკვირვება რეგიონალურ და, საჭიროების შემთხვევაში, საოლქო კომისიებზე, დამკვირვებლებმა კი – საარჩევნო უბნებზე. ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფებმა უნდა შეინარჩუნონ პროფესიული თანამშრომლობითი ურთიერთობები საარჩევნო კომისიის ყველა დონეზე. მაკორდინირებელი და ანალიტიკური განყოფილების წარმომადგენლები და რეგიონალური მეთვალყურეები, აუცილებელი ინფორმაციის მიღების მიზნით, რეგულარულად უნდა შეხვდნენ შესაბამის საარჩევნო კომისიებსა და მათ თანამშრომლებს. ისინი ასევე უნდა დაეწიონ კომისიების სხდომებს და გაეცნონ მიღებულ გადაწყვეტილებებს. რესურსების არსებობის შემთხვევაში ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფები უნდა გაეცნონ საარჩევნო ადმინისტრაციის ყველა გადაწყვეტილებას, მარეგულირებელ ნორმასა და ინსტრუქციას. ასევე, უნდა შემოწმდეს ოფიციალური ჟურნალ-გაზეთები იმ მიზნით, რომ გადამოწმდეს, ხომ არ გამოქვეყნებულა მარეგულირებელი ნორმები და სხვა კანონქვემდებარე აქტები. ხშირ შემთხვევაში, ამგვარი აქტები და მარეგულირებელი ნორმები ძალ-მოსილებას იძენს მხოლოდ გამოქვეყნების შედეგად.

ბ) ძირითადი საკითხების შეფასება

საარჩევნო ადმინისტრაციასთან დაკავშირებით ძირითადი საკითხები, რომლებიც საჭიროებს გამოძიებას/შეფასებას, მოიცავს შემდეგს:

➔ **საარჩევნო კომისიის შემადგენლობის ფორმირება:** საარჩევნო კანონმდებლობამ უნდა განსაზღვრავს საარჩევნო კომისიის ფუნქციებსა და შემადგენლობის ფორმირების კრიტერიუმები. საარჩევნო კომისიის შემადგენლობის არჩევა უნდა ხდებოდეს დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის პრინციპებით. უმრავლეს შემთხვევაში ეს ნიშნავს პლურალისტურ წარმომადგენლობას პოლიტიკური პარტიების ბალანსის საფუძველზე. იმ ქვეყნებში, სადაც მაღალია ნდობა საარჩევნო პროცესის მიმართ, კომისიები კომპლექტდება გამოსცდილი, ნეიტრალური და გამორჩეული პიროვნებებისაგან, სასამართლო ხელისუფლების წარმომადგენელთა ჩათვლით. დაუშვებელია კომისიის წევრების საქმიანობიდან თვითნებური ჩამოცილება.

➔ **საარჩევნო კომისიების დამოუკიდებლობა და მიუკერძოებლობა:** საარჩევნო კომისიები არა მხოლოდ უნდა დაფუძნდნენ დამოუკიდებლობისა და მიუკერძოებლობის პრინციპის საფუძველზე, არამედ უნდა მოქმედებდნენ დამოუკიდებლად და მიუკერძოებლად. დაუშვებელია არამართლზომიერი

ჩარევა საარჩევნო კომისიების საქმიანობაში ან მათი წევრების დაშინება. საარჩევნო კომისიებმა უნდა უზრუნველყონ გამოსატვის, გაერთიანებისა და შეკრების თავისუფლებები ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე და კანონის შესაბამისად. კომისიის მხრიდან ნებისმიერი დარღვევა, ან ცალმხრივი მიდგომა საფრთხეს შეუქმნის არჩევნებს ლეგიტიმურობის თვალსაზრისით.

- ➔ **გამჭვირვალობა:** საარჩევნო კომისიები უნდა იცავდნენ ღიაობისა და გამჭვირვალობის პრინციპებს. საზოგადოებას ხელი უნდა მიუწვდებოდეს მათი საქმიანობის კონტროლზე. გამჭვირვალობა მიიღწევა შემდეგი გზების საშუალებით: კომისიებში პარტიათა წარმომადგენლების ჩართვით, მედიისა და დამკვირვებლების მოწვევით, აგრეთვე გადაწყვეტილებების დაუყოვნებელი გამოქვეყნებით. თუმცა, საარჩევნო კომისიების სხდომები ყოველთვის ვერ გახდება პირდაპირ ხელმისაწვდომი დამკვირვებლებისთვის.
- ➔ **შტატების შერჩევა და გადამზადება:** საარჩევნო კომისიების ყველა წევრმა და თანამშრომელმა არჩევნების მოახლოებისას უნდა გაიაროს შესაბამისი სტანდარტული გადამზადების კურსები, იმისათვის რომ სრულად იქნენ ინფორმირებული მოვალეობების შესახებ. შესაძლებლობის ფარგლებში, საარჩევნო კომისიები უნდა მოიცავდეს განსაზღვრულ წარმომადგენლებით პროპორციას ქალებისა და ეროვნული უმცირესობების სახით.
- ➔ **რესურსები:** საარჩევნო ადმინისტრაციას უნდა გააჩნდეს გამჭვირვალე, საკმარისი და დამოუკიდებელი ბიუჯეტი; არჩევნების სათანადოდ ორგანიზების მიზნით იგი ასევე დროულად უზრუნველყოფილ უნდა იქნეს საკმარისი დროითა და აუცილებელი სახსრებითა და დოკუმენტაციით.

საარჩევნო ადმინისტრაციის სხვადასხვა ორგანოების ძირითადი საქმიანობები მოცემულია ცხრილში, იხილეთ ქვემოთ.

საარჩევნო ადმინისტრაციის მონიტორინგი

საარჩ. ადმინისტრაციის იერარქია	ადმინისტრაციული ფუნქციები და აქტივობა
ცენტრალური საარჩევნო კომისია	⊖ კანონის მიუკერძოებელი და სამართლიანი განხორციელება
	⊖ დამკვირვებლების აკრედიტაცია
	⊖ რეგიონალური/საოლქო საზღვრების დადგენა
	⊖ ადმინისტრაციული მარეგულირებელი ნორმების გამოცემა
	⊖ დავების გადაწყვეტა
	⊖ პარტიათა ქცევის კოდექსი
	⊖ მედიის ქცევის კოდექსი
	⊖ ამომრჩეველთა რეგისტრაციის მეთვალყურეობა
	⊖ პოლიტიკური პარტიების/კანდიდატების რეგისტრაცია
	⊖ კონტროლი საარჩევნო ბიუჯეტზე
	⊖ კონტროლი საარჩევნო მასალების გამოშვებაზე
	⊖ საარჩევნო მასალების დისტრიბუცია
	⊖ საარჩევნო ადმინისტრაციის მოხელეთა და ქვედა რგოლის კომისიათა კადრების გადამზადებაზე კონტროლი
	რეგიონალური/საოლქო საარჩევნო კომისიები
⊖ დავების გადაწყვეტა	
⊖ პოლიტიკური პარტიების/კანდიდატების რეგისტრაცია	
⊖ ქცევის კოდექსთან შესაბამისობის მონიტორინგი	
⊖ ამომრჩეველთა რეგისტრაციაზე/ამომრჩეველთა სიებში ცვლილებების შეტანაზე კონტროლი	
⊖ ქვედა რგოლის საარჩევნო კომისიების დანიშვნა/დამტკიცება	
⊖ ქვედა რგოლის საარჩევნო კომისიების გადამზადება/მეთვალყურეობა გადამზადებაზე	
⊖ საარჩევნო მასალების დისტრიბუცია	
⊖ ქვედა რგოლის საარჩევნო კომისიების კონტროლი	
⊖ შედეგების შეჯამება	
⊖ შედეგების გამოცხადება	
საარჩევნო უბნების კომისიები	⊖ მარეგულირებელი ნორმებისა და კანონის სამართლიანად და მიუკერძოებლად განხორციელება
	⊖ საარჩევნო მასალების მიღება
	⊖ ხმის მიცემის კონტროლი
	⊖ ხმების დათვლა
	⊖ მასალებისა და შედეგების გაგზავნა

ძირითადი კითხვები, რომლებიც ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფებმა უნდა გაითვალისწინონ მოიცავს შემდეგს:

- ➔ საარჩევნო კომისიები ყველა მონაწილეს თანასწორად და მიუკერძოებლად უდგება თუ არა?
- ➔ საარჩევნო კომისიის რომელიმე გადაწყვეტილებამ ხომ არ წამოჭრა მიუკერძოებლობის პრინციპთან დაკავშირებული საკითხები?
- ➔ რამდენად შესწევთ საარჩევნო კომისიებს უნარი, იმოქმედონ თავისუფლად სახელმწიფო თანამდებობის პირებისაგან ან პოლიტიკური პარტიებისაგან თვითნებური და უკანონო ჩარევის გარეშე?
- ➔ არის თუ არა საკმარისი საარჩევნო კომისიების მიერ გაწეული მოსამზადებელი საქმიანობა სამართლიანი არჩევნების ჩასატარებლად?
- ➔ არის თუ არა საარჩევნო კომისიებში გადაწყვეტილებების მიღების პროცესი გამჭვირვალე?
- ➔ რამდენად იცავენ საარჩევნო კომისიები კანონმდებლობის მოთხოვნებს?
- ➔ რამდენად არის შესაძლებელი, რომ საარჩევნო კომისიების გადაწყვეტილებები დაექვემდებაროს სამართლიან და გონივრულ გასაჩივრებას?
- ➔ რამდენად არის დაცული კანონით დადგენილი დროის განრიგი საარჩევნო კომისიების საქმიანობისას?
- ➔ ხომ არ ჰქონდა ადგილი საარჩევნო კომისიებზე ზეწოლის ან დაშინების შემთხვევებს?
- ➔ რამდენად ნდობით სარგებლობენ საარჩევნო კომისიები მონაწილეების მხრიდან? თუ არა, რამდენად სამართლიანია კრიტიკა?
- ➔ არიან თუ არა საარჩევნო კომისიებში შესაბამისად წარმოდგენილი ეროვნული უმცირესობები და ქალები?

7

**პოლიტიკური
პარტიებისა და
კანდიდატების
რეგისტრაციის
მონიტორინგი**

ა) პოლიტიკური პარტიების რეგისტრაცია	71
ბ) პოლიტიკურ კანდიდატთა რეგისტრაცია.	71
გ) ძალებისა და ეროვნული უმცირესობების რეგისტრაცია.	73

- ➔ პოლიტიკურ პარტიათა და კანდიდატთა რეგისტრაციის პროცესზე დაკვირვება იმ მიზნით, რომ შეფასდეს, თუ რამდენად უზრუნველყოფილი არიან ისინი არჩევნებში მონაწილეობის მიღების თანაბარი და გონივრული შესაძლებლობებით;
- ➔ რეგისტრაციაზე უარის თქმასა და უარის თქმის გასაჩივრებასთან დაკავშირებული ყველა დოკუმენტის ასლების მოპოვება;
- ➔ შეფასებულ იქნეს საზოგადოების კონკრეტული ჯგუფი ხომ არ განიცდის დისკრიმინაციას რეგისტრაციის პროცესში.

კოპენჰაგენის დოკუმენტის მე-7 პუნქტი უზრუნველყოფს მოქალაქეთა უფლებას, დაიკავონ პოლიტიკური თუ სახელმწიფო თანამდებობები, ინდივიდუალურად ან როგორც პოლიტიკური პარტიებისა თუ ორგანიზაციების წარმომადგენლებმა, ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე. ყველა პოლიტიკურ ძალასა და მოძრაობას აქვს უფლება თანაბარ საფუძველზე წარადგინოს კანდიდატები ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე. კანონის თვითნებური ან დისკრიმინაციული სახით გამოყენება, რაც მიმართულია კონკრეტული პოლიტიკური ძალის განადგურებისაკენ, წინააღმდეგობაში მოდის ეუთო-ს წინაშე დემოკრატიულ არჩევნებთან დაკავშირებით ნაკისრ ვალდებულებებთან.

ა) პოლიტიკური პარტიების რეგისტრაცია

საარჩევნო კანონმდებლობა განსაზღვრავს, თუ როგორ და როდის შეიძლება პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატების წარდგენა. ცალკეულმა კანონმა (მაგალითად, კანონი მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებების შესახებ) შესაძლოა განსაზღვროს, თუ როგორ შეუძლია ჯგუფს დარეგისტრირდეს პარტიად. ნებისმიერი კანონი პოლიტიკური პარტიების რეგისტრაციასთან დაკავშირებით უნდა იქნეს შესწავლილი და შეტანილი საარჩევნო დაგეგმვის ცხრილებში (იხ. მე-4 თავი). ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა უნდა შეაფასოს რამდენად დააკმაყოფილეს განმცხადებლებმა რეგისტრაციის კრუტერიუმები და რამდენად სამართლიანად და მიუკერძოებლად იქნა ეს წესები გამოყენებული. რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა უნდა განსაზღვროს რამდენად დააკმაყოფილა რეგისტრაციის პროცესმა საერთაშორისო სტანდარტები და გაერთიანების თავისუფლებასთან დაკავშირებით ნაკისრი ვალდებულებები.

ბ) პოლიტიკურ კანდიდატთა რეგისტრაცია

საარჩევნო კანონმდებლობა განსაზღვრავს პოლიტიკური პარტიების და კანდიდატების არჩევნებში რეგისტრაციის პროცედურებს. მაშასადამე, უნდა შეფასდეს რამდენად შეესაბამება საკანონმდებლო ბაზა ამ ნაწილში საერთაშორისო და შიდა სტანდარტებს. დაუსწვებელია, რეგისტრაციის კრუტერიუმები იყოს დისკრიმინაციული და მოითხოვდეს უამრავ პროცედურებს. პოლიტიკურ მონაწილეებს უნდა ჰქონდეთ გასაჩივრების უფლება რეგისტრაციაზე უარის თქმის შემთხვევაში.

საარჩევნო პროცესის ყველაზე კრიტიკულ ფაზაში ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა უნდა აღრიცხოს, თუ რომელი პარტიები და კანდიდატები დარეგისტრირდნენ და რომელ პარტიებსა და კანდიდატებს ეთქვათ უარი რეგისტრაციაზე. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს იმის შეფასებაზე, თუ რამდენად იყო დაკმაყოფილებული რეგისტრაციის კრიტერიუმები და რამდენად სამართლიანი და თანმიმდევრული იყო საარჩევნო კომისიის მხრიდან კანონის მოთხოვნების განხორციელება. კანონის მოთხოვნების არასათანადოდ განხორციელება მოიცავს ისეთი შემთხვევებს, როდესაც კანდიდატებს არა ეძლევათ ადეკვატური შეტყობინება ვადებთან და კანდიდატურის წამოყენებაზე მიმართვის პროცედურებთან დაკავშირებით, ან იმგვარ შემთხვევებს, როდესაც მოთხოვნები (როგორცაა ხელმოწერების შეგროვება ან დეპოზიტის შეტანა) უსაფუძვლოდ გართულებული და დისკრიმინაციულია.

მაშინ როდესაც პროცედურები არ არის ადეკვატურად ფურმულირებული, რომ უზრუნველყოს მათი თანასწორი და სათანადო გამოყენება, ხელმოწერების პროცესის კონტროლი, შესაძლოა, თვითნებური და დავის საგანი გახდეს. ნიშანდობლივია, რომ კანონები არ არის საკმარისად ნათლად ჩამოყალიბებული, რომ განისაზღვროს საფუძვლები, როდესაც გამართლებულია პეტიციის დაუკმაყოფილება. ახრთა სხვადასხვაობა შეიძლება წარმოიშვას კანონის განმარტებასთან დაკავშირებით იმ კუთხით, თუ რას წარმოადგენს ტექნიკური ხარვეზი პეტიციაში, რომელიც შეიძლება დაშვებულ იქნეს განსახილველად და რას წარმოადგენს არსებითი ხარვეზი პეტიციაში, რაც უარის თქმის საფუძველი ხდება.

ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს იმ პოლიტიკურ პარტიებსა და კანდიდატებს, რომელთაც უარი ეთქვათ განცხადებებზე და იმ პოლიტიკურ პარტიებსა და კანდიდატებს, რომელთა განცხადებები დაკმაყოფილდა კანონის დარღვევით. უნდა მოხდეს აღნიშნულიდან გამომდინარე ნებისმიერი დავის აღრიცხვა და მონიტორინგი ზემდგომი საარჩევნო ორგანოსა თუ სასამართლოების წინაშე გასაჩივრების შემთხვევაში (როდესაც აღნიშნულს კანონი ითვალისწინებს). იმ პირებისათვის, რომლებიც აპირებენ კანდიდატად რეგისტრირებას, გონივრული შეზღუდვები შეიძლება მოიცავდეს შემდეგს: საცხოვრებელთან დაკავშირებულ მოთხოვნას, რომ პირი კონკრეტული დროის განმავლობაში ცხოვრობდეს ქვეყანაში, მინიმალური რაოდენობის ამომრჩეველთა მხარდაჭერას, ან იმ ფაქტს, რომ პირმა გადააბიჯა საარჩევნო ასაკის ზედა ზღვარს.

ზოგიერთი სარეგისტრაციო პროცედურით, განსაკუთრებით კი ისეთ ქვეყნებში, სადაც წარმომადგენლები ნაწილობრივ ან მთლიანად ირჩევიან არაცენტრალურ დონეზე, შესაძლოა, ცენტრალური საარჩევნო ორგანოების ნაცვლად ან ცენტრალურ საარჩევნო ორგანოებში რეგისტრაციასთან ერთად, მოითხოვებოდეს კანდიდატებისა და პარტიების რეგისტრაცია რეგიონალური ან საოლქო საარჩევნო ორგანოების მიერ. ასეთ შემთხვევებში, რეგიონალურმა მეთვალყურეებმა უნდა განახორციელონ მონიტორინგი და შეადგინონ ანგარიში პარტიებისა და კანდიდატების რეგისტრაციის შესახებ. ისინი უზრუნველყოფილ უნდა იქნენ განცხადებისა და აპელაციების პროცესის შესახებ ინფორმაციითა

და ცენტრალური ოფისისათვის ანგარიშის მომზადების საშუალებებით.

კანდიდატებისა და პოლიტიკური პარტიების რეგისტრაციის შეფასებისას გათვალისწინებულ უნდა იქნეს შემდეგი სახელმძღვანელო პრინციპები:

- ➔ პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატების წარდგენასთან დაკავშირებული პეტიციების განხილვისას დასწრების მცდელობა;
- ➔ იმ პეტიციების, რომლებიც უკვე განხილულ იქნა, გადასინჯვის მცდელობა იმის დადგენის მიზნით, რომ აღნიშნული პეტიციები საარჩევნო ორგანოების მხრიდან დაექვემდებარა შემოწმების მსგავს საფეხურს;
- ➔ უნდა დადგინეს, გამოიცა თუ არა ხელმოწერების კონტროლთან დაკავშირებული ოფიციალური სახელმძღვანელო პრინციპები და ინსტრუქციები;
- ➔ უნდა დადგინდეს უარის თქმის საფუძვლები და შესწავლილ იქნეს, თუ რამდენად სამართლიანი იყო უარი, ასევე უნდა მოხდეს უარყოფილი პეტიციის შედარება სხვა კანდიდატის/პარტიის იმ პეტიციასთან, რომელიც დაკმაყოფილებულ იქნა;
- ➔ უნდა დადგინდეს საარჩევნო კომისიამ ხმა ხომ არ მისცა კანდიდატების/პარტიების მიღებასთან/უართან დაკავშირებულ გადაწყვეტილებას. კომისიის წევრების მიერ ხმის მიცემის დეტალების დადგენის მიზნით, მოთხოვნილ უნდა იქნეს სხდომის ოქმის ასლი;
- ➔ უნდა დადგინდეს, თუ როდის მოხდა მიღებული და უარყოფილი პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატების შეტყობინება გადაწყვეტილების თაობაზე; და
- ➔ იმ შემთხვევაში, თუკი ადგილი ჰქონდა პეტიციაზე უარს, უნდა დადგინდეს პარტიამ ან კანდიდატმა გაასაჩივრა თუ არა გადაწყვეტილება და თუ გაასაჩივრა, რომელი ორგანოს წინაშე მოხდა გასაჩივრება და რა შედეგი მოჰყვა აღნიშნულს.

ბ) ძალისა და ეროვნული უმცირესობების რეპრეზენტაცია

ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა, შესაძლოა, მონიტორინგი განახორციელოს, თუ რამდენი ქალი და ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელი არის წამოყენებული პოლიტიკური პარტიების მხრიდან და რამდენი მათგანი დაარეგისტრირა საარჩევნო ადმინისტრაციამ. ეუთო-ს რეგიონის სახელმწიფოებმა იკისრეს ვალდებულება დაიცვან ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სტანდარტები, რომელი სტანდარტებითაც გათვალისწინებულია ქალთა და ეროვნულ უმცირესობათა უფლებები მონაწილეობა მიიღონ თავიანთი ქვეყნის მართვა-გამგეობაში (იხ. 1-ლი თავი). ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის მიერ, შესაძლოა, გამოქვეყნებულ იქნეს აღნიშნული პროცესის მონიტორინგის შედეგები, თუ რამდენი ქალი და ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელი იქნა წარდგენილი და რამდენმა გაიარა რეგისტრაცია. აგრეთვე, შესაძლოა, გამოქვეყნებულ იქნეს ანალიზი დისკრიმინაციული ფაქტების შესახებ, ამგვარი ფაქტებს არსებობის შემთხვევაში.

საარჩევნო კამპანიის მონიტორინგი

ა. შუხვედრები პოლიტიკურ პარტიებთან და კანდიდატებთან.	76
ბ. შუხვედრები მედიასთან	77
გ. შუხვედრები საჯარო მოხელეებთან	77
დ. კამპანიასთან დაკავშირებული ღონისძიებების მონიტორინგი	78
ე. უსაფრთხოების სამსახურების ქმედებათა მონიტორინგი	79
ვ. კამპანიის დანახარჯებისა და წყაროების, ასევე შემოწმებულობის მოცულობის მონიტორინგი.	80
ზ. სახელმწიფო რესურსების არამიზნობრივი გამოყენების მონიტორინგი	83
თ. კონფლიქტების პრევენცია და არჩევნებისას კალაღობრივი შემთხვევების მონიტორინგი.	84
ი. მონიტორინგი სხვა საკითხებთან დაკავშირებით	86

- ➔ მოეწყოს არჩევნების მონაწილეებთან რეგულარული შეხვედრები, რათა შემოწმდეს, იზღუდება თუ არა მათი გამოსატყვის, გაერთიანებისა და შეკრების თავისუფლება;
- ➔ განხილულ იქნას ნებისმიერი პრეტენზია შესაბამის ოფიციალურ პირებთან;
- ➔ მოხდეს კამპანიასთან დაკავშირებულ მასობრივ პოლიტიკურ შეკრებებზე დასწრება და, წამკეზებლური გამოსვლების კონტროლის მიზნით, დისკუსიებისათვის თვალყურის დევნება;
- ➔ განხორციელდეს სახელმწიფო რესურსების არამიზნობრივად, ხელისუფლებაში მყოფი პარტიების სასარგებლოდ, გამოყენების შემთხვევათა კონტროლი;
- ➔ შემოწმდეს და შეფასდეს საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებულ საქმიანობებში დაშინებისა, ძალადობისა და ჩარევის ნებისმიერი გამოვლინება;
- ➔ შეიქმნას სტრუქტურა, რაც დამკვირვებლებს საშუალებას მისცემს, განახორციელონ ანგარიშგება საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებული ყველა საქმიანობისა და განსაკუთრებით, სპეციფიკური შემთხვევების შესახებ.

ძირითადი თავისუფლებები საარჩევნო კამპანიის დემოკრატიულობის მახასიათებელია, შესაბამისად, არჩევნების ყველა პოლიტიკური მონაწილე გაერთიანების თავისუფლებით უნდა სარგებლობდეს და შეეძლოს ყველა იმ მოსახრების თამამად გამოხატვა, რაც მის საარჩევნო კამპანიას უკავშირდება, ასევე დაუბრკოლებლად, ყოველგვარი დაშინების გარეშე საკუთარ ამომრჩეველთან შეხვედრა. მოქალაქეებს თავიანთი პოლიტიკური შეხედულებების ღიად გამოხატვის უფლება უნდა ჰქონდეთ. არანაკლებ მნიშვნელოვანი ელემენტია გამჭვირვალობა, რითაც უზრუნველყოფილი უნდა იყოს ყველა მონაწილის მიერ საარჩევნო კამპანიის ერთიანი წესებით სარგებლობა, რომლებიც ყველაზე თანაბრად ვრცელდება და ღია, ინკლუზიური ფორმით ხორციელდება. ხშირად, მთლიანი საარჩევნო პროცესის ობიექტურად შეფასებას საარჩევნო კამპანიის დროს ყველა მონაწილის თანაბარი უფლებების სამართლიანი უზრუნველყოფის დონე განაპირობებს. ამომრჩეველებს, სულ ცოტა, ხელი უნდა მიუწვდებოდეთ არჩევნებში მონაწილე ყველა კანდიდატის შესახებ ზოგად ინფორმაციასა და მათი პოლიტიკური პლატფორმის შინაარსზე.

წინასაარჩევნო დღის მონიტორინგის მიზანია შეფასდეს, არის თუ არა უზრუნველყოფილი ყველა მონაწილის თანაბარი უფლებებით სარგებლობა და დადგინდეს, დაცულია თუ არა მოქალაქეთა გამოხატვის, შეკრების, გაერთიანებისა და გადაადგილების თავისუფლება. როგორც წესი, თავისუფლების ეს ფორმები ქვეყნის კონსტიტუციითა გამყარებული და მათ არჩევნების პერიოდში საარჩევნო კანონი განსაკუთრებულად იცავს. აღნიშნულ უფლებებს ასევე ითვალისწინებს ეუთო-ს წინაშე ნაკისრი ვალდებულებები და ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სტანდარტები და მათი დაცვა ყოველთვის უზრუნველყოფილი უნდა იყოს კანონმდებლობითა და პრაქტიკით.

წინასაარჩევნო დღის მონიტორინგი ცენტრალურ დონეზე სადამკვირვებლო კოორდინაციისა და ანალიზის ჯგუფის წევრთა, ხოლო რეგიონალურ დონეზე რეგიონალურ დამკვირვებელთა მიერ უნდა ხორციელდებოდეს. რეგიონალურ დამკვირვებლებს, როგორც ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის ინფორმატორებს, წინასაარჩევნო დღის მიმდინარეობის ამსახველი ყველა დეტალის შესახებ ამომწურავი და უტყუარი ინფორმაციით უზრუნველყოფა მოეთხოვებათ, რისთვისაც ისინი სათანადოდ ინფორმირებული უნდა იყვნენ, გააჩნდეთ კარგი კავშირები და წინასაარჩევნო პერიოდის ანგარიშგების სტრუქტურას იცნობდნენ.

წინასაარჩევნო პერიოდში პოლიტიკურ პარტიებთან, კანდიდატებთან, შესაბამის საარჩევნო და სახელისუფლებო პირებთან ინტენსიური შეხვედრებისა და საარჩევნო კამპანიის მასობრივ შეკრებებზე/შეხვედრებზე დასწრების გზით, რეგიონალურმა დამკვირვებლებმა საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებულ მოვლენებს თვალყური უნდა ადევნონ. მათ ასევე შეუძლიათ, დაუკავშირდნენ უსაფრთხოების თანამშრომლებს, ადგილობრივ მედიას, არასამთავრობო ორგანიზაციებს, კანდიდატის/პარტიის მხარდამჭერებსა და საზოგადოების წარმომადგენლებს. ყოველკვირეული, განსაკუთრებულ შემთხვევათა ამსახველი და ყოველი მასობრივი პოლიტიკური შეკრების/შეხვედრის ამსახველი ანგარიშების მომზადება და ცენტრალურ ოფისში გადაგზავნა რეგიონალურ დამკვირვებლებს, ინფორმაციის შეჯერების გზით, ქვეყანაში მიმდინარე საარჩევნო კამპანიის შესახებ საერთო სურათის შექმნის საშუალებას მისცემს.

დამკვირვებლები, შესაძლოა, უშუალოდ არ იყვნენ ანგარიშებში მოყვანილი ფაქტების თვითმხილველი, ამიტომ მათ უნდა გადაამოწმონ პრეტენზიები და ისეთი ანგარიში მოამზადონ, რომელიც დაზუსტებულ ინფორმაციას დაემყარება. სისხლისსამართლებრივი შემთხვევისაგან განსხვავებით, სადაც ჩვენების გადამოწმება საფუძვლიანი ეჭვის მიღმა მტკიცებულებას საჭიროებს, საარჩევნო დამკვირვებლებს, ინფორმაციის უტყუარობაში დასარწმუნებლად, ფაქტების, განსხვავებული და სანდო წყაროების მეშვეობით, გადამოწმება შეუძლიათ. დამკვირვებლებმა ყოველთვის უნდა მიუთითონ, არიან თუ არა საკუთარ ანგარიშებში მოყვანილი ფაქტების თვითმხილველი, თუ მათ ინფორმაცია გადმოცემით მიიღეს. უკანასკნელის შემთხვევაში, საჭიროა ისინი ინფორმაციის წყაროს სანდოობასა და უტყუარობაში დარწმუნდნენ.

5. შუხვედრები პოლიტიკურ პარტიებთან და კანდიდატებთან

სადამკვირვებლო კოორდინაციისა და ანალიზის ჯგუფის წევრები და რეგიონალური დამკვირვებლები ძირითად პოლიტიკურ როგორც საპარლამენტო ასევე არასაპარლამენტო, მაგრამ აქტიური მხარდაჭერის მქონე, პარტიებს უნდა შეხვდნენ, რათა მათი საარჩევნო კამპანიის შესახებ ინფორმაცია მოიპოვონ და პარტიის ყველა პრობლემური საკითხი გაიზიარონ. პოლიტიკური პარტიის მიერ კონკრეტული პრეტენზიის წამოყენების შემთხვევაში, რეგიონალურმა დამკვირ-

ვებლებმა აღნიშნული პრეტენზია სხვა წყაროების მეშვეობით უნდა გადაამოწონ. იმ შემთხვევაში, თუკი პარტიამ საჩივრით მიმართა სასამართლოს ან საარჩევნო კომისიას, დამკვირვებლებმა საჩივრის წერილობითი ასლები უნდა მოიპოონ და საჩივართა განხილვის პროცესის მონიტორინგი შესაბამისად განახორციელოდ. პოლიტიკურ პარტიებთან შეხვედრისას, დამკვირვებლებს უნდა ახსოვდეთ, რომ პარტიებსა და მათ მხარდამჭერებს, შესაძლოა, ამომრჩეველთა მხარდაჭერის მოპოვების საკუთარი გეგმა ჰქონდეთ. საპრეზიდენტო არჩევნებისას სადამკვირვებლო კოორდინაციისა და ანალიზის ჯგუფი ყველა წამყვან კანდიდატს უნდა შეხვდეს. საპარლამენტო და ადგილობრივი არჩევნების დროს რეგიონალურ დამკვირვებლებს მთლიანი პოლიტიკური სპექტრის სხვადასხვა კანდიდატთან შეხვედრა მოეთხოვებათ.

ბ. შიხვედრები მედიასთან

სადამკვირვებლო კოორდინაციისა და ანალიზის ჯგუფს მედიასთან ურთიერთობა მე-9 თავში მოცემული აღწერილობის შესაბამისად მოეთხოვება. რეგიონალური დამკვირვებლები მედიის წარმომადგენლებს ადგილობრივ დონეზე უნდა შეხვდნენ, რათა სრული ინფორმაცია მოიპოონ მედიის საკუთრების, სარედაქციო ხაზის, მომხმარებლისა და მედიის წარმომადგენელთა მისამართით განხორციელებული აგრესიისა და შეზღუდვის შემთხვევათა შესახებ. ადგილობრივ მედიასთან შეხვედრები ხელს შეუწყობს აგრეთვე სხვადასხვა განაცხადებების ჯვარედინ გადამოწმებას, ასევე არჩევნების კანდიდატებთან, საარჩევნო ადმინისტრაციასთან და საარჩევნო პროცესში ჩართულ სახელმწიფო სტრუქტურებთან ჟურნალისტებისა და გამომცემლების დამოკიდებულების შეფასებას. ცენტრალური ოფისიდან განსაკუთრებული ნებართვის მიღების გარეშე რეგიონალურ დამკვირვებლებს საარჩევნო პროცესის შესახებ მედიასთან ყველანაირი კომენტარის გაკეთება ეკრძალებათ.

ბ. შიხვედრები საჯარო მოხელეებთან

სადამკვირვებლო კოორდინაციისა და ანალიზის ჯგუფის წევრები რეგიონალურ დამკვირვებლებთან ერთად საჯარო მოხელეებს უნდა შეხვდნენ, რათა სადამკვირვებლო პროგრამისათვის აუცილებელი ინფორმაცია მოიპოონ. ყველა შეხვედრის მსგავსად, დამკვირვებლებმა საჯარო მოხელეთა დროის დაზოგვის მიზნით, კითხვები წინასწარ უნდა მოამზადონ.

საარჩევნო პერიოდში დამკვირვებლებმა სახელისუფლებო პირთა საქმიანობასთან დაკავშირებით შესაძლოა პრეტენზიები და საჩივრები მიიღონ. მაგალითად, შესაძლებელია გაკეთდეს პრეტენზია იმის თაობაზე, რომ ესა თუ ის ოფიციალური პირი უკანონოდ ცდილობდა, ხელი შეეშალა ამა თუ იმ კანდიდატისა, თუ პარტიის საარჩევნო კამპანიისათვის, ან აქტიურად ლობირებდა კონკრეტულ

კანდიდატს ან პარტიას. მსგავსი პრეტენზიის უტყუარობის დადგენა რთულია, მაგრამ ისინი სერიოზულ განაცხადებად აღიქმება და ზედმიწევნით გამოკვლევას საჭიროებს, ამასთანავე მოიაზრება, როგორც არჩევნების შესახებ საერთაშორისო ვალდებულებებისა და ადგილობრივი კანონმდებლობის მკაცრი დარღვევა და თანამდებობის ბოროტად გამოყენებაზე მიუთითებს.

ოფიციალური პრეტენზიებით საჯარო მოხელეთა ქმედებების შესახებ შესაძლოა ასევე მიმართონ: პროკურორს, პოლიციას, სასამართლოსა ან საარჩევნო კომისიას. მსგავს სიტუაციებში დამკვირვებლებმა თვალყური უნდა ადევნონ განხილვის პროცესს და შესაბამისი ანგარიშები მოამზადონ. არსებობს შემთხვევები, როდესაც თვითმხილველები ინფორმაციის გამხელისაგან თავს იკავებენ, ხოლო ამა თუ იმ საჯარო მოხელის ქმედებების ან უმოქმედობის მსხვერპლთ სამართალისა და დარღვეული უფლებების აღდგენის არ სჯერათ. მართალია, დამკვირვებლებს, დაზარებულთა ყველა შესაძლო კანონიერი საშუალების გამოყენებისათვის, მხარდაჭერა მოეთხოვებათ, მათ არ შეუძლიათ იძულებით მიადლონ მიზანს. მსგავს შემთხვევებში მნიშვნელოვანია, რომ დამკვირვებლებმა მაქსიმალურად გადაამოწონ პრეტენზიები და ზუსტად შეარჩიონ დრო იმისთვის, რათა ბრალდებულ მხარეს თვითგამოხატვის საშუალება მიეცეს. ბრალდებულ მხარესთან კონფორმაციის ნებისმიერი გადაწყვეტილება ცენტრალურ ოფისთან შეთანხმებით უნდა მოხდეს. ბრალდებულ მხარესთან შეხვედრისას დამკვირვებლებმა მუდმივად უნდა იზრუნონ ინფორმაციის წყაროების გასაიდუმლოებასა და თავის დაცვაზე.

დ. კამპანიასთან დაკავშირებული ღონისძიებების მონიტორინგი

ცენტრალურ დონეზე პარტიებისა და კანდიდატების საქმიანობათა განრიგი სადამკვირვებლო კოორდინაციისა და ანალიზის ჯგუფმა უნდა აწარმოოს, ხოლო ქვედა დონეზე – რეგიონალურმა დამკვირვებლებმა, რომლებსაც ცენტრალურ ოფისში აღნიშნულ განრიგთა ასლების გადაგზავნა ევალებათ. ეს საშუალებას მისცემს დამკვირვებლებს, მოამზადონ ანგარიშები თითოეული კანდიდატის მიერ ჩატარებულ შეკრებებსა და შეხვედრებზე, რომლებიც საარჩევნო კამპანიას უკავშირდება და დახმარება გაუწიონ სადამკვირვებლო კოორდინაციისა და ანალიზის ჯგუფსა და რეგიონალურ დამკვირვებლებს საკუთარი საქმიანობის დაგეგმვაში. დამკვირვებლებმა ყველა იმ ღონისძიების ამსახველი ანგარიში უნდა მოამზადონ, რომელსაც ესწრებოდნენ. საჭიროა, შემუშავდეს სტანდარტული ფორმა, რომელიც გამოსაყენებლად მოსახერხებელი იქნება და შემდეგ ინფორმაციას გააერთიანებს:

- ➔ მასობრივი პოლიტიკური შეკრების/შეხვედრის/ღონისძიების ორგანიზატორი პარტიის/კანდიდატის სახელწოდება/სახელი;
- ➔ ღონისძიების დრო (დასაწყისი და დასასრული), თარიღი და ადგილი;
- ➔ სპიკერების სახელები და თანამდებობები, მაგ. პარტიის ლიდერი, სიაში მყოფი კანდიდატი (ანუ არის თუ არა სიაში ეს პიროვნება) და ა.შ.

- ➔ ღონისძიების დამსწრეთა სავარაუდო ოდენობა;
- ➔ იყო თუ არა შეხვედრა/ღონისძიება ჩაშლილი და დადებითი პასუხის შემთხვევაში, ვის მიერ;
- ➔ იყო თუ არა გამოყენებული ზეწოლა დასწრების თვალსაზრისით;
- ➔ ადგილი დამკვირვებლისათვის განხილული თემებისა და ნებისმიერი შენიშვნის ჩასანიშნად; და
- ➔ გამოყენებული იყო თუ არა სპიკერების მიერ სხვა პარტიების/კანდიდატების/მხარდამკერების მიმართ ძალადობის გამაღვივებელი გამონათქვამები.

იმ შემთხვევაში, თუკი დამკვირვებელთა აზრით რიტორიკა, რომელიც საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებული ღონისძიების მსვლელობისას გამოიყენება, წამქეზებლურია და კამპანიასთან დაკავშირებულ ძალადობას აღვივებს, დამკვირვებლები ვალდებული არიან, სპიკერის მონოლოგი სიტყვა-სიტყვით ჩაიწერონ. თუკი სპიკერი საკუთარი საუბრით ძალადობას აღვივებს, რეგიონალური დამკვირვებელი ვალდებულია, აღნიშნულის შესახებ დაუყოვნებლივ აცნობოს ცენტრალურ ოფისს.

დამკვირვებლებს ასევე მოეთხოვებათ საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებული შეხვედრების, მასობრივი შეკრებებისა და სხვა ღონისძიებების უკანონოდ მოწყობის შესახებ მოხსენება. ხელისუფლების მიერ ამა თუ იმ ღონისძიების ჩატარების აკრძალვის შემთხვევაში, დამკვირვებლებმა აკრძალვის მიზეზები უნდა დადგინონ და მათი საფუძვლიანობა შეაფასონ.

ე. უსაფრთხოების სამსახურების ქმედებათა მონიტორინგი

საარჩევნო კამპანიისა და არჩევნების პროცესის მსვლელობისას უსაფრთხოების სამსახურებს როგორც კანდიდატთა და ამომრჩეველთა დაშინების შემთხვევითა ადკვეთა, ასევე მიუკერძოებელი მოქმედება ევალებათ. დაშინებამ, შესაძლოა, უარყოფითი გავლენა იქონიოს კანდიდატებსა და ამომრჩევლებზე, როდესაც იგი უსაფრთხოების სამსახურების მხრიდან ხორციელდება. მაშინ როდესაც დაშინების შემთხვევათა აღნუსხვა ზოგადად გაძნელებულია, დაშინების ის ფართოდ გავრცელებული ფორმები, რომლებსაც განსაკუთრებით უსაფრთხოების სამსახურები იყენებენ, აშკარად ვლინდება.

დამკვირვებლებმა სიზუსტით უნდა დააფიქსირონ და შეაფასონ დაპატიმრებისა თუ დაკავების ყველა ის შემთხვევა, რომელიც არჩევნებს უკავშირდება. არჩევნების მსვლელობისას პოლიტიკურ აქტივისტთა დაკავება-დაპატიმრების პრეცედენტები სერიოზულ ქმედებად მოიაზრება და, შესაძლოა, მანიშნებელი იყოს იმისა, რომ საარჩევნო პროცესი არ მოდის შესაბამისობაში საერთაშორისო სტანდარტებთან.

3. კამპანიის დანახარჯებისა და წყაროების, ასევე შემოწირულობების მოცულობის მონიტორინგი

საკითხები, რომლებიც საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებულ ფინანსებსა და დანახარჯებს უკავშირდება მზარდ ინტერესს აღძრავს ეუთო-ს რეგიონში და მის გარეთ. მოქალაქეებს აინტერესებთ, თუ ვინ უზრუნველყოფს ფინანსური მხარდაჭერით მათ პოლიტიკურ პარტიებსა და კანდიდატებს, რა მასშტაბებისაა აღნიშნული მხარდაჭერა და როგორ იხარჯება თანხები. შესაბამისად, ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფები სულ უფრო და უფრო აქტიურად მიუთითებენ იმის აუცილებლობაზე, რომ დეტალურად უნდა მოხდეს საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებული დანახარჯებისა და ფულადი შემოწირულობების წყაროთა შესწავლა. აღნიშნულთან დაკავშირებით მომზადებული ანგარიშები შესაძლოა გამოყენებულ იქნას იმისათვის, რათა გამჭვირვალობისა და ანგარიშების გაუმჯობესების მიზნით, კანონში ცვლილებების შეტანის პროცესი დაჩქარდეს.

საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებული ფინანსებისა და დანახარჯების საკითხთა მონიტორინგი, როგორც წესი, სირთულეს წარმოადგენს. მაშინაც კი, როდესაც საარჩევნო კანონმდებლობით სახელმწიფო დაწესებულებები ან საარჩევნო კომისია ვალდებულია, მონიტორინგი გაუწიოს საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებულ ფულად შემოწირულობებსა და დანახარჯებს, აღნიშნული სტრუქტურებისათვის ეს პროცესი რთულად მოიაზრება. კანდიდატების, პარტიებისა და მხარდამჭერთა მთლიანი დანახარჯები (ე.წ. მესამე მხარის დანახარჯი) ყოველთვის არ აღინუსხება და კანდიდატთა თუ პარტიათა მისამართით განხორციელებული ფულადი შემოწირულობების წყაროების დეტალური შემოწმება, სახელმწიფო დაწესებულებების, ან საზოგადოების მიერ/მხრიდან, უსიამოვნო პროცესად აღიქმება.

ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფებმა უნდა გაიაზრონ ის სირთულეები და პოტენციური საფრთხეც კი, რაც საარჩევნო პროცესის ამ ასპექტის მონიტორინგისას წარმოიშვება, განსაკუთრებით იმის გათვალისწინებით, რომ მათ, სახელმწიფო დაწესებულებისაგან განსხვავებით, საგამომძიებლო უფლებები არ გააჩნიათ.

საარჩევნო კანონმდებლობით პოლიტიკურ პარტიებსა და კანდიდატებს შესაძლებელია საკუთარ დანახარჯებზე ანგარიშგება ეკისრებოდეთ. მსგავს შემხვევაში, როგორც წესი, შემოწირულობის წყაროს (ან დანახარჯის საგანი) შესახებ ინფორმაციისა და ოპერაციის თარიღისა და თანხის გაცხადება მოითხოვება. პოლიტიკურ პარტიებსა და კანდიდატებს შესაძლოა ასევე მოეთხოვოთ საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებით ცალკე საბანკო ანგარიშის გამოყენება. თუკი საარჩევნო კანონმდებლობა აღნიშნულ მოთხოვნებს ითვალისწინებს, დამკვირვებლებმა ამ კანონმდებლობის დაცვის მონიტორინგი უნდა განახორციელონ. მათ ასევე მოეთხოვებათ იმის დადგენა, არის თუ არა ფინანსური ანგარიშები სრული, ზუსტი და გაწერილ ვადებში შესრულებული, ხომ არ ხორციელდება პოლიტიკური პარტიებისა და კანდიდატების

დისკრიმინაცია და რა დონეზე ხდება კანონის დროულად გამოყენება.

იმ შემთხვევაში, თუკი კამპანიასთან დაკავშირებულ დანახარჯებზე სამართლებრივი შეზღუდვებია დაწესებული, დამკვირვებლებმა მსგავსი შეზღუდვების გონივრულობა უნდა დაადგინონ და განსაზღვრონ, რამდენად საკმარისია ის დანახარჯები, რომლებიც კანდიდატებისა და პარტიებისათვისაა ნებადართული, მათი ეფექტიანი საარჩევნო კამპანიის საწარმოებლად. დამკვირვებლებმა უნდა მოიძიონ პარტიებისა და კანდიდატების მოსაზრებები ამ საკითხებთან დაკავშირებით.

როდესაც საარჩევნო კანონმდებლობა პოლიტიკურ პარტიებსა და კანდიდატებს საკუთარ დანახარჯებზე ანგარიშგებას არ აკისრებს, ადგილობრივ დამკვირვებლებს შეუძლიათ ამ დანახარჯების საჯარო ობიექტის მონიტორინგი, როგორცაა ტელევიზია, რადიო, პრესა, სარეკლამო ბილბორდები, პარტიის პოსტერები და მასობრივი ლიტერატურა და ეს ყოველივე, მათი ღირებულების დადგენის მიზნით. შესაძლებელია ასევე დადგინდეს საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებული ღონისძიებების, განსაკუთრებით მასშტაბური საჯარო შეკრებების, ღირებულება.

გაცილებით მარტივი და ეფექტიანია ფასიანი რეკლამის მონიტორინგი. რეკლამის ხანგრძლივობა და გაშვების დრო ან პრესაში მისი განთავსების ადგილი და მოცულობა იზომება და ფასებიც შესაბამისად დგინდება (იხ. მე-9 თავი). მსგავსი კალკულაციები პარტიის ან კანდიდატის დანახარჯების საერთო ღონის გამოსათვლელად შეიძლება იქნეს გამოყენებული. პოსტერებზე და პარტიის შესახებ სხვა მასალებზე დანახარჯების მონიტორინგი შედარებით რთულია, ვინაიდან ასეთ დროს ინფორმაციის ერთადერთ, ლოგიკურად სანდო წყაროს ის გამომცემელი წარმოადგენს, რომელმაც მოახდინა აღნიშნული მასალების დაბეჭდვა. მოცემულ შემთხვევაში, ინფორმაციის მიღება, პირველ რიგში, პარტიის ან კანდიდატისგან არის საჭირო. გამომდინარე იქედან, რომ საარჩევნო კანონმდებლობა ხშირად ნებისმიერ ნაბეჭდში პოლიტიკური პარტიის სახელწოდების ან კანდიდატის სახელის, ასევე გამომცემლის დასახელების მითითებას მოითხოვს, ეს ადგილობრივ დამკვირვებელს საშუალებას აძლევს, ნაბეჭდის ტირაჟისა და ღირებულების შესახებ ინფორმაცია მიიღოს. იმ შემთხვევაში, თუკი აღნიშნული ინფორმაცია მიუწვდომელია, ერთადერთ გამოსავალს ხელთარსებული პოსტერების დათვლა და დაბეჭდილი მასალის ხარისხის საფუძველზე, ღირებულების დადგენა წარმოადგენს. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული პროცესი ხანგრძლივ დროს უკავშირდება და არც თუ ისე ამომწურავია, დანახარჯების მაჩვენებლების შესახებ გარკვეულ წარმოდგენას მაინც ქმნის.

აღვილობრივი რუმინელი დამკვირვებლები საარჩევნო კამპანიის ფინანსებს იკვლევენ

1999 წლის ნოემბერში, რუმინეთში, საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვამ, პოლიტიკური პარტიების მიერ საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებული ფონდების წყაროებსა და გამოყენებასთან მიმართებით, საზოგადოების უნდობლობის საგანგაშო მაჩვენებლები გამოავლინა. აღნიშნული პრობლემის საჯაროდ შესწავლისა და განხილვის მიზნით, ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა, სახელწოდებით, ასოციაცია დემოკრატიისათვის (PDA), ჩამოაყალიბა ექსპერტთა ჯგუფი, რომელსაც 2000 წლის ადგილობრივი არჩევნების დროს აღნიშნული პრობლემის შესწავლა დაევადა.

ასოციაციის წარმომადგენლებმა გამოკითხეს თითოეული პოლიტიკური პარტია და მათი სარეკლამო აგენტები, რათა შეეგროვებინათ ინფორმაცია შემოწირულობების წყაროების, დანახარჯების ტიპებისა და თანხების შესახებ. მათ გამოთვალეს მედიის სხვადასხვა საშუალებებში გასული რეკლამის დრო და მოცულობა და გამოიყვანეს ხარჯები. ზოგიერთი პარტია მეტი ენთუზიაზმით თანამშრომლობდა ჯგუფთან, ვიდრე სხვა პარტიები, განსაკუთრებით შემოწირულობების წყაროებთან დაკავშირებით. მოპოვებული ინფორმაციის საფუძველზე ასოციაციამ მოახერხა კამპანიასთან დაკავშირებული დანახარჯების იმ ნაწილების განსაზღვრა, რომლებიც არასწორად იმართებოდა. აღნიშნულის შესახებ გამოქვეყნებული ანგარიშის საფუძველზე, ასოციაციამ ღობირება გასწია საარჩევნო კამპანიის ფინანსებთან დაკავშირებულ კანონმდებლობაში ცვილელების შეტანას, რაც მიზნად ისახავდა გამჭვირვალობისა და ანგარიშგების გაუმჯობესებას.

საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებული შემოწირულობების წყაროთა მონიტორინგი კიდევ უფრო რთულია, ვინაიდან ინფორმაციის ყველაზე სანდო წყაროდ თავად პოლიტიკური პარტიები და კანდიდატები გვევლინებიან. როდესაც საარჩევნო კანონმდებლობა პოლიტიკურ პარტიებსა და კანდიდატებს შემოწირულობათა წყაროების სააშკარაოზე გამოტანას არ ავალდებულებს, ნაკლებსავარაუდლო მათი მხრიდან ამ ინფორმაციის ნებაყოფლობით გაცხადება. მსგავს შემთხვევებში მოპოვებული, გადაუმოწმებელი ინფორმაცია შესაძლებელია სპეკულაციური იყოს. მიუხედავად ამისა, ასოციაციის გამოცდილება ცხადყოფს, რომ პარტიებთან და კანდიდატებთან დაკავშირება, შემოწირულობათა წყაროების შესახებ დეტალური ინფორმაციის მიღების მიზნით, უმედეგო არ არის.

ზ. სახელმწიფო რესურსების არამიზნობრივი გამოყენების მონიტორინგი¹³

ზოგიერთ ქვეყანაში საარჩევნო კანონმდებლობა პოლიტიკურ კანდიდატებს სახელმწიფო რესურსების გამოყენების საშუალებას აძლევს, რაც გულისხმობს სახელმწიფო სუბსიდიების, კონკრეტული სახელმწიფო რესურსების გამოყენებასა და საჯარო შეხვედრების მოსაწყობად მთავრობის კუთვნილ შენობებისა და მედიის საშუალებების ხელმისაწვდომობას. აღნიშნული რესურსები არჩევნების კანდიდატებს შესაძლოა თანაბრად გადაუნაწილდეთ. მოცემულ შემთხვევაში დამკვირვებლებს ევალებათ შეამოწმონ, არის თუ არა რესურსები თანაბრად ხელმისაწვდომი პარტიებისა და კანდიდატებისათვის. რესურსებით უზრუნველყოფა შესაძლებელია კონკრეტული კრიტერიუმების საფუძველზე განხორციელდეს, მსგავს შემთხვევაში დამკვირვებლებმა უნდა შეაფასონ:

- ➔ არის თუ არა კრიტერიუმები ობიექტური და ნათლად განსაზღვრული;
- ➔ არის თუ არა კრიტერიუმები გონივრული და სამართლიანი;
- ➔ ხდება თუ არა კრიტერიუმების ყველა კანდიდატთან მიმართებით თანაბრად გამოყენება; და
- ➔ ნაწილდება თუ არა რესურსები იმ ოდენობითა და ინტენსივობით, რომ არ მოხდეს კანდიდატთა უსამართლოდ დაზარალება.

სახელისუფლებო პარტიებს ეკრძალებათ სახელმწიფო რესურსების როგორც ადამიანურის, ისე მატერიალურის, ბოროტად გამოყენება. დემოკრატიის პირობებში მიღებულ წესად ითვლება ის, რომ ხელისუფლების საკუთრებით ქვეყნის ყველა მოსახლე თანაბარი უფლებით სარგებლობდეს. შესაბამისად, სამთავრობო მანქანები, საოფისე ფართი და ტელეკომუნიკაციის საშუალებები პარტიული მიზნებისათვის არ უნდა იქნეს გამოყენებული, თუკი სხვა კანდიდატებსაც მსგავსი პრივილეგიები არ მიენიჭებათ. უფრო მეტიც, არჩევნების ადმინისტრირებაში უშუალოდ მონაწილე თანამდებობის პირებს (მაგ. საარჩევნო კომისიის წევრები, საარჩევნო უბნებში მომუშავე პირები, მოსამართლეები და უსაფრთხოების სამსახურის წარმომადგენლები) მიუკერძოებლობის შენარჩუნების განსაკუთრებული ვალდებულება აკისრიათ. სხვა საჯარო მოხელეებმა, რომლებიც არჩევნების ადმინისტრირებაში არ არიან უშუალოდ ჩართულები, არ უნდა გამოიყენონ საკუთარი ძალაუფლება ან გავლენა და ჩაერიონ საარჩევნო პროცესის მსვლელობაში.

საარჩევნო პრივილეგიის მოსაპოვებლად პატრონაჟის, საზოგადოებრივი სამუშაოებისა და შესაბამისი პროგრამების გამოყენება მთავრობის არასწორი საქმი-

13 შრი ლანკაში მოქმედმა ორგანიზაციამ, სახელწოდებით – ადამიანთა უფლებათა ინსტიტუტი, განაცხადდა 2001 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებისას მმართველი პარტიების მიერ სახელმწიფო რესურსების არამიზნობრივი გამოყენების მონიტორინგი, რომელიც პროექტის – „სახელმწიფო საკუთრების დაცვის პროგრამა“ – ფარგლებში განხორციელდა. ინსტიტუტის დასკვნები ევროკავშირის სადამკვირვებლო მისიამ არჩევნების შესახებ საკუთარ ანგარიშში დაიმოწმა. აღნიშნული ანგარიში ხელმისაწვდომია ვებ-გვერდზე: http://www.europa.eu.int/comm/external_relations/sri_lanka/election_report/index.htm

ანობის კიდევ ერთი მაჩვენებელია. მიუხედავად იმისა, რომ მსგავსი პროგრამების განხორციელებისას მიღებული შედეგების იდენტიფიცირება და შეფასება სირთულეს წარმოადგენს, საჭიროა ყურადღება მიექცეს იმას, თუ ვის სახელს უკავშირდება მსგავსი პროგრამების შედეგად მიღებული სარგებელი, პოლიტიკურ პარტიას ან კანდიდატს, თუ მთავრობას. შესაძლებელია ასევე დოკუმენტების საფუძველზე იმის განსაზღვრა, ეს პროგრამები ხომ არ დაფინანსდა ან დაიწყო განხორციელება უშუალოდ არჩევნების წინ.

ზოგიერთ ქვეყანაში მმართველი პარტიები და კანდიდატები, ეროვნულ ან ქვეეროვნულ დონეზე, სახელმწიფო სახრების საკუთარი ინტერესებისთვის გამოყენებაში არიან შემხნეულნი. მინისტრთა და სხვა ოფიციალური პირთა ქცევის კოდექსისა და სახელმძღვანელო პრინციპების არსებობისას დამკვირვებლებს მათი დაცვის კონტროლი მოეთხოვებათ. მსგავსი დოკუმენტების არარსებობის შემთხვევაში დამკვირვებლებმა უნდა გაიარონ მომზადება და ფლობდნენ ინფორმაციას საარჩევნო პერიოდის განმავლობაში სახელმწიფო ხარჯების გამოყენებისა და კანონიერების შესახებ.

სახელმწიფო რესურსების გამოყენების მონიტორინგი განსაკუთრებულ სიფრთხილეს საჭიროებს. დამკვირვებლებმა რესურსების ბოროტად გამოყენების ყველა გადამოწმებული შემთხვევა სიფრთხილით, დეტალურად და ზუსტი ფორმით უნდა აღნუსხონ. შესაძლებელია ასეთ ბოროტად გამოყენებულ რესურსთა კალკულაციაც.

განსახილველ პრობლემას წარმოადგენს ასევე ზეწოლა სამხედრო პერონალსა და საჯარო მოხელეებზე მათ მიერ ამა თუ იმ პოლიტიკური პარტიის ან კანდიდატისათვის ხმის მიცემის მიზნით, რაც, როგორც წესი, აღნიშნულ პირთა ხელმძღვანელობიდან მომდინარეობს. მსგავსი შემთხვევები მთელ რიგ ქვეყნებში იქნა დაფიქსირებული, რაც ადამიანის უფლებათა დარღვევაზე მიანიშნებს. დეტალურ გამოძიებას საჭიროებს ისეთი შემთხვევები, როგორცაა პრეტენზიების წამოყენება სამუშაო ადგილზე უკანონო საარჩევნო კამპანიის წარმოების შესახებ, ზეწოლა და დაშინება, პოლიტიკური ორიენტაციის სამსახურთან დაკავშირება და „ხმის მოსყიდვა“ უფასო პროდუქციითა და მომსახურებით (განურჩევლად იმისა, სახელმწიფო ფონდებიდან ფინანსდება თუ არა) უზრუნველყოფის გზით.

თ. კონფლიქტების პრევენცია და არჩევნებისას კალაღობრივი შემთხვევების მონიტორინგი

არჩევნები კონკურენტი პოლიტიკური გაერთიანებებისათვის ძალადობის დაგმობის გზით პოლიტიკური ძალაუფლებისათვის ბრძოლის შესაძლებლობაა, თუმცა ძალადობის ფაქტებს, სამწუხაროდ, ადგილი რიგ შემთხვევებში აქვს. ასეთ დროს კონფლიქტის მართვისა და მოგვარების პასუხისმგებლობა ხელისუფლების შესაბამის წარმომადგენლებს აკისრიათ. ადგილობრივმა დამკვირვებლებმა ეს მჭიდროდ უნდა აკონტროლონ.

ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფებს საარჩევნო ძალადობის აღკვეთის პროცესში პოზიტიური როლის შესრულებაც შეუძლიათ. წარმატებულ იდეას, რომელიც მათ კონფლიქტური სიტუაციების აღკვეთის მიზნით შეიმუშავეს, პოლიტიკური პარტიათა/კანდიდატთა შეკრების ორგანიზება წარმოადგენს, რათა მათ შორის მიღწეულ იქნეს შეთანხმება ქცევის იმ კოდექსთან დაკავშირებით, რომელიც საარჩევნო პერიოდში მოქცევას უდევს საფუძვლად. მსგავსი კოდექსების აღსრულების ნაკლები ალბათობის მიუხედავად, მათი დაცვის მონიტორინგი და გადამოწმებული დარღვევების საჯაროდ განხილვა შესაძლებელია. საბედნიეროდ, მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებისაგან განსხვავებით, არჩევნებთან დაკავშირებული ძალადობა ეუთო-ს რეგიონისათვის ნაკლებად არის დამახასიათებელი.

ჩერნოგორიას ალბილოზრივი დამკვირვებლები პოლიტიკურ პარტიათა შორის ძვივის კოდექსის შემხნას შუამავლოზენ

ჩერნოგორიაში, 2001 წლის ადგილობრივი არჩევნების წინამოსამზადებელ პერიოდში არაერთი კომენტატორი თუ მოქალაქე საარჩევნო კამპანიის ძალადობაში გადაზრდის შესაძლებლობის გამო სულ უფრო და უფრო მეტ შემოფოთებას გამოსატავდა. კონფლიქტის წარმოქმნის თავიდან ასაცილებლად ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის, მოქალაქეები დემოკრატიული გარდაქმნისათვის (Citizens for Democratic Transition, CDT), წევრებმა ჩერნოგორიეს ყველა პოლიტიკური პარტია მოიწვიეს, რათა განეხილათ ძალადობის თავიდან აცილების შესაძლო გზები.

ჯგუფის წინადადებით, პარტიებს ხელი უნდა მოეწერათ ქცევის კოდექსზე, რომელიც კარგი პრაქტიკის მონახაზს წარმოადგენდა და ითვალისწინებდა გამოთქმების ან იმ სხვა საშუალებების გამოყენებისათვის თავის არიდებას, რასაც ძალადობის ან სიძულვილის გაღვივება შეეძლო. გარკვეული დისკუსიის შემდეგ, ყველა პარტია, ერთის გამოკლებით ხელმოწერას დათანხმდა. ქცევის ეს კოდექსი ამავდროულად განსაზღვრავდა იმ კრიტერიუმებს, რომელიც კრიტერიუმებითაც საარჩევნო დამკვირვებლებს კოდექსის დაცვის მონიტორინგი შეეძლოთ. კოდექსის დარღვევის რამდენიმე ფაქტის დაფიქსირებისა და ჯგუფის მიერ მათი საჯაროდ გაცხადების მიუხედავად, ძალადობას ადგილი არ ჰქონია.

არჩევნებთან დაკავშირებული ძალადობის მონიტორინგის მეთოდოლოგია საარჩევნო დებატების მონიტორინგის მეთოდოლოგიის იდენტურია. რეგიონალურმა დამკვირვებლებმა ან სადამკვირვებლო კოორდინაციისა და ანალიზის ჯგუფის წევრებმა ძალადობის შემხნევის შემთხვევაში უნდა შეავსონ „კრიტიკული შემთხვევის ფორმა“, რომელშიც მითითებულია:

- ➔ შემთხვევის ადგილი, საარჩევნო თუ ადმინისტრაციული უბნის მითითებით;
- ➔ მსხვერპლი (მსხვერპლები);
- ➔ დამნაშავე(ები) (თუკი ცნობილია);
- ➔ შემთხვევის თარიღი;
- ➔ შემთხვევის ხასიათი, თვითმხილველთა და პოლიციის ანგარიშების ჩათვლით;
- ➔ მიმდინარეობს თუ არა გამოძიება პოლიციის მხრიდან? და
- ➔ შემთხვევის კლასიფიკაცია.

დამკვირვებლებს ინფორმაციის შეგროვების პროცესში მიუკერძოებლად მოქმედება მოეთხოვებათ, ასევე გასაუბრება მაქსიმალურად ბევრ თვითმხილველთან და, საჭიროების შემთხვევაში, პოლიციასთანაც.

არჩევნებთან დაკავშირებული ძალადობის ხასიათისა და სისშირის ანალიზისას, შემთხვევის კლასიფიკაციას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. აღნიშნულის განხორციელების ერთი გზა სერიოზულ და ნაკლებად მძიმე შემთხვევათა იდენტიფიცირებაა. სერიოზულ შემთხვევათა კატეგორიაში შედის: მკვლელობა, მკვლელობის მცდელობა, გაუპატიურება, გაუპატიურების მცდელობა, სხეულის მძიმე დაზიანება, მასობრივი არეულობა, ხანძრის გაჩენა, ქურდობა და თავდასხმა. ნაკლებად მძიმე შემთხვევათა ქვეშ მოიაზრება: მუქარა, საკუთრების დაზიანება და წაქეზება¹⁴. დამკვირვებლებს მსგავსი შემთხვევების კონტროლი ევალებათ. ისინი უნდა დარწმუნდნენ, რომ დამნაშავეები კანონის წინაშე წარდგებიან, მაგრამ არ უნდა ჩაერიონ ოფიციალურ გამოძიებაში.

არჩევნების პერიოდში დანაშაულის ფართოდ გავრცელებამ, შესაძლოა, ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის მიერ არჩევნების შესახებ ძალზედ ნეგატიური დასკვნის მომზადება განაპირობოს. აღნიშნულის გათვალისწინებით, საჭიროა ყველა შემთხვევის გარკვევით დოკუმენტირება და შემოწმება. გარდა ამისა, საჭიროა განცალკევდეს საარჩევნო/პოლიტიკურ მფარველობასთან კავშირში მყოფი და არმყოფი კრიმინალური და სხვა არაკანონიერი საქმიანობები.

0. მონიტორინგი სხვა საკითხებთან დაკავშირებით

მიუხედავად იმისა, რომ დამკვირვებელთა ყურადღება არჩევნების პროცესზეა ფოკუსირებული და არა პოლიტიკურ საკითხებზე, ამგვარი ქმედება ყველა შემთხვევაში აუცილებლობას არ წარმოადგენს.

¹⁴ აღნიშნული მეთოდოლოგიის შესახებ დამატებითი ინფორმაციისათვის იხ. შრი ლანკის საარჩევნო ძალადობის მონიტორინგის ცენტრის (The Centre for Monitoring Election Violence (CMEV)), ვებ-გვერდი: <http://www.epalanka.org>.

ზოგიერთმა ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა, შესაძლოა, კონცენტრირება, არატენდენციური ფორმით, არჩევნების პოლიტიკური ასპექტების დაკვირვებაზე მოახდინოს. მაგალითად, მიზანშეწონილად იქნეს მიჩნეული ისეთ პოლიტიკურ საკითხებზე მონიტორინგი, როგორიცაა:

- ➔ საარჩევნო კამპანია საკითხებზე არის ორიენტირებული, თუ პიროვნულზე;
- ➔ საარჩევნო კამპანიის დროს რომელმა საკითხებმა დაიმსახურა მეტი ყურადღება;
- ➔ რა დონეზე იყვნენ კანდიდატები და პარტიები ნეგატიური კამპანიის წარმოებაში ჩართული;
- ➔ კანდიდატების საარჩევნო პროგრამაში რა ადგილი ეჭირა ქალებთან, უმცირესობებთან, ინვალიდებთან და საზოგადოების სხვა წარმომადგენლებთან დაკავშირებული საჭიროებებზე საკითხების განხილვას;
- ➔ ითამაშა თუ არა რელიგიასთან დაკავშირებულმა საკითხებმა გარკვეული როლი საარჩევნო კამპანიის დროს;
- ➔ პოსტ-კონფლიქტურ საზოგადოებაში არჩევნების პროცესმა ქვეყანა გააერთიანა თუ მის დანაწევრებას შეუწყო ხელი;
- ➔ შეიმჩნეოდა თუ არა რეგიონალური კამპანიის დროს შესამჩნევი განსხვავებები.

ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფებმა პროცესზე კონცენტრირების მიუხედავად, აუცილებლად უნდა გაითვალისწინონ კამპანიასთან დაკავშირებული პოლიტიკური გარემო და არაერთი საკითხი, რაც კამპანიის უმთავრეს ასპექტებად მოიაზრება. მაგალითად, მათთვის მიზანშეწონილი იქნება ამომრჩეველთა მიერ საარჩევნო საკითხების ცოდნისა და გააზრების დონის მონიტორინგი, ასევე დაკვირვება იმაზე, თუ რამდენად სწორად განასხვავებენ ამომრჩევლები პარტიებისა და კანდიდატების პოზიციებს. მიზანშეწონილია აგრეთვე იმის შეფასება, თუ რა ფორმით აწარმოებენ პარტიები და კანდიდატები საკუთარი კამპანიას, მაგ. საარჩევნო მარათონების, დებატების, კარდაკარ აგიტაციის, ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით და ა.შ. და რომელი მათგანი ხასიათდება განსაკუთრებული ეფექტიანობით. თუ ამომრჩეველთა ინტერესი არჩევნებისადმი დაბალია, ეს, შესაძლოა, ნიშნავდეს იმას, რომ ამომრჩევლები არჩევნებს სათანადო მნიშვნელობას არ ანიჭებენ, რომ კანდიდატები ელექტორატს საჭირო ინფორმაციას ვერ აწვდიან ან ამომრჩეველს არ სჯერა, რომ მის მიერ გაკეთებული არჩევანი რაიმე შედეგს გამოიღებს.

9

მედია მონიტორინგი

ა. მედია მონიტორინგის მნიშვნელობა	89
ბ. მედია მონიტორინგის მიზანი.	90
ბ. მედიასთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ბაზის შეფასება	91
დ. რადიომაუწყებლობისა და პეჭვითი მედიის მონიტორინგი.	91
ე. შახინანი პოლიტიკური რეკლამისა და ამომრჩეველთა განათლების მონიტორინგი	97
ვ. მედიისა და ჟურნალისტების დაწინაურების ფაქტების მონიტორინგი.	97

- ➔ შემუშავდეს მედიის მონიტორინგის პროგრამა, რომელიც გააერთიანებს მედიით გაშუქების რაოდენობრივ და ხარისხობრივ შეფასებას, რათა განისაზღვროს შეუძლიათ თუ არა კანდიდატებს კამპანიის პერიოდში მისაღები და სამართლიანი ფორმით მიუწვდებოდეთ ხელი მედიის საშუალებებზე;
- ➔ განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს სახელმწიფო/საზოგადოებრივი მედიის მიერ კანდიდატთა სამართლიანი და მიუკერძოებელი ფორმით გაშუქების დონის შეფასებას;
- ➔ შემოწმდეს მედიის საშუალებებზე განხორციელებული ნებისმიერი შეზღუდვის ან ძალადობის სავარაუდო ფაქტი.

5. მედია მონიტორინგის მნიშვნელობა¹⁵

ინდივიდის უფლება, ისარგებლოს გამოხატვის თავისუფლებით, გაერო-ს ადამიანის უფლებათა უნივერსალური დეკლარაციის მე-19 მუხლითაა განმტკიცებული. ეუთო-ს რეგიონის მონაწილე ქვეყნებმა კოპენჰაგენის დოკუმენტის მე-9 პუნქტით გაამყარეს ის აზრი, რომ „ყველას აქვს უფლება გამოხატვის თავისუფლებისა, კომუნიკაციის უფლების ჩათვლით“. გარდა ამისა, მე-7 პუნქტის თანახმად, პოლიტიკურ პარტიებსა და კანდიდატებს მედიის საშუალებებზე თავისუფლად, ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე, უნდა მიუწვდებოდეთ ხელი. შეუძლებელია დემოკრატიის აყვავება, თუკი მოქალაქეებს არ ექნებათ ინფორმაცია, რომლის საფუძველზე ისინი სავალდებულო არჩევანს გააკეთებენ და მთავრობაში საკუთარ წარმომადგენელს აირჩევენ. შესაბამისად, შეუძლებელია მედიის განვითარება, თუკი მაუწყებლობაში სახელმწიფო არამართლზომიერად ჩაერევა, ჟურნალისტებს დააშინებენ ან ცენზურის ქვეშ მოაქცევენ.

დემოკრატიისა და თავისუფალი პრესის ხანგრძლივი ტრადიციების მქონე ქვეყნებში არსებობს გარანტიები, რომლებიც სიტყვის, პრესისა და ინფორმაციის თავისუფლებას უზრუნველყოფს და მოქალაქეთა სათანადო დონეზე ინფორმირებულობას აადვილებს. უფრო მეტიც, განვითარებული დემოკრატიის პირობებში პროფესიონალ ჟურნალისტებს ხშირად შემუშავებული აქვთ პროფესიული ქცევის წესები, რომლებიც არაობიექტურობის აღკვეთას უზრუნველყოფს. ქვეყნებში, სადაც დემოკრატია ფხვს იკიდებს, მსგავსი სტანდარტებისა და ტრადიციების უმეტესობა ნაკლებადაა განვითარებული. შესაბამისად, გაცილებით მნიშვნელოვანია მსგავს ქვეყნებში მოქალაქეებმა მედიის პროფესიონალიზმი და ობიექტურობა მოითხოვონ, ხოლო მედიამ პოლიტიკური პარტიების, კანდიდატების, საჯარო მოხელეთა და საზოგადოებრივი საქმეების გაშუქების მონიტორინგი განახორციელონ.

¹⁵ აღნიშნულ თავში მოყვანილი ფაქტები ეყრდნობა სავრთაშორისო ურთიერთობათა ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტის (NDI) გამოცემას, სახელწოდებით „მედიის მონიტორინგი გარდამავალი არჩევნების დროს: NDI-ს თანამდგომელი სახელმძღვანელო“, რომელიც 2002 წელს რობერტ ნორისის ავტორობით გამოქვეყნდა. ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფებისთვის მედიის მონიტორინგის შესახებ დამატებითი ინფორმაციის მისაღებად, რეკომენდებულია აღნიშნული გამოცემით სარგებლობა, რომელიც მედია-მონიტორინგის პროგრამის განხორციელების დეტალურ აღწერილობას მოიცავს. დამატებით, XIX მუხლმა გამოსცა ორი მნიშვნელოვანი სახელმძღვანელო პრინციპი მედიის მონიტორინგისა და სტანდარტების შესახებ: გარდამავალი დემოკრატიის ქვეყნებში არჩევნების მაუწყებლობის სახელმძღვანელო პრინციპები, 1994წ.; და საარჩევნო ანგარიშგება - მედია მონიტორინგის პრაქტიკული გზამკვლევი, 1998წ. ინფორმაცია აღნიშნული გამოცემების შესახებ შეგიძლიათ იხილოთ XIX მუხლის ვებ-გვერდზე: <http://www.article19.org>

როგორც ელექტრონულ, ისე ბეჭდვით მედიას საზოგადოებრივ აზრზე დიდი ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია. სამართლიანი არჩევნების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მახასიათებელს მედიის საშუალებების, განსაკუთრებით კი ტელევიზიის, თანაბარი უფლებით გამოყენება უნდა წარმოადგენდეს. შესაბამისად, არჩევნებისას, საარჩევნო დაკვირვების პროცესის მნიშვნელოვან კომპონენტებად მოიაზრება როგორც მედიის მიერ არჩევნების გაშუქება, ისე მედიის თავისუფლების მონიტორინგი, რაც სისტემატური და ობიექტური ფორმით უნდა ხორციელდებოდეს.

თუმცა დამკვირვებლებმა უნდა გაითვალისწინონ, რომ კერძო და საზოგადოებრივ მედიას, შესაძლოა, მუშაობის რადიკალურად განსხვავებული პრინციპები ჰქონდეს. საზოგადოებრივ მედიას, ბეჭდვით, თუ ელექტრონულს, ყოველთვის მოეთხოვება ელექტორატისათვის დაბალანსებული და მიუკერძოებელი ინფორმაციის მიწოდება, რაც, როგორც წესი, ბეჭდვითი მედიის ან საჯარო მაუწყებელთა შესახებ კანონითა და/ან წესდებით არის განმტკიცებული, რისი არარასებობის შემთხვევაშიც კი, საზოგადოებრივი მედიის დაბალანსებულ მუშაობას ეუთო-ს წინაშე ნაკისრი ვალდებულებები (კოპენჰაგენის დოკუმენტი, მე-7 მუხლი) მოითხოვს. აღნიშნული ვალდებულებების თანახმად, კანდიდატებმა ხელისუფლების მიერ უზრუნველყოფილი თანაბარი უფლებების პირობებში უნდა იბრძოდნენ, ხოლო სახელმწიფო პოლიტიკამ კამპანიის სამართლიან გარემოში მიმდინარეობა უნდა უზრუნველყოს. ადგილობრივი კანონმდებლობა, პარტიებისა და კანდიდატებისადმი დაბალანსებული მიდგომის უზრუნველყოფის მიზნით, შესაძლოა, ითვალისწინებდეს დებულებებს, რომლებიც საარჩევნო კამპანიის მსვლელობისას კერძო მაუწყებელთა მუშაობის პრინციპებს დაარეგულირებს. ხანდახან აღნიშნული მარეგულირებელი ნორმები შეიძლება ბეჭდვით მედიასაც შეეხოს. მსგავსი კანონებისა და მარეგულირებელი ნორმების არარსებობის შემთხვევაში, შესაძლოა, არც საერთაშორისო სტანდარტები არსებობდეს, რომლებიც კერძო მედიას დაბალანსებული მუშაობის პრინციპების გამოყენებას დაავალდებულებდა. მაგალითად, პოლიტიკური პარტიის გაზეთი შესაძლებელია ამ პარტიის პლატფორმად მოიაზრებოდეს და სხვა კერძო გაზეთებისათვის კონკრეტული კანდიდატებისა და პარტიების მხარდაჭერა არაგონივრულად არ ჩაითვალოს.

8. მედია მონიტორინგის მიზანი

- არატენდენციური მედიის მონიტორინგის მიზანია:
- ➔ უზრუნველყოფილ იქნეს საარჩევნო კამპანიის დროს მედიის თავისუფლების დამოუკიდებელი და სარწმუნო შეფასება;
- ➔ უზრუნველყოფილ იქნეს საარჩევნო კამპანიის დროს მედიის ხელმისაწვდომობისა და ინფორმაციის გაშუქების ობიექტურობის დამოუკიდებელი და სარწმუნო შეფასება;
- ➔ საჯარო გახდეს მედიაზე განხორციელებული ზოწოლა და დაშინების ფაქტები;
- ➔ მოეწოდოს ჟურნალისტებს, გამომცემლებსა და მედია საშუალებათა მესაკუთრეებს, დაიცვან ფაქტების დაბალანსებული ფორმით გაშუქების წესები, მოერიდონ სიძულვილის გამომხატველ საუბარსა და სხვა საშუალებების გამოყენებას, რასაც ძალადობისა და სიძულვილის გავრცელება შეუძლია; და

- ➔ ხელი შეეწყოს მედიასთან დაკავშირებულ კანონმდებლობასა და მარეგულირებელ ნორმებში პოზიტიური ცვლილებების განხორციელებას ისე, რომ ისინი შესაბამისობაში მოვიდეს საერთაშორისო სტანდარტებთან.

ბ. მედიასთან დაკავშირებული საკანონმდებლო ბაზის შემსახვა

მედია მონიტორინგის დაწყებამდე დამკვირვებლები სადამკვირვებლო კოორდინაციისა და ანალიზის ჯგუფის სამართლებრივი მრჩეველების დახმარებით იმ კანონებსა და მარეგულირებელ ნორმებს უნდა გაეცნონ, რომლებიც მედიის მუშაობას არეგულირებს. შესწავლილ უნდა იქნეს კანონმდებლობა, შესაბამისი კონსტიტუციური დებულებები და მარეგულირებელ ორგანოებთან დაკავშირებული აქტები. სასარგებლო იქნება აგრეთვე შეხვედრები უშუალოდ მარეგულირებელ ორგანოებთან, როგორცაა მედია-სტანდარტების უწყება, ლიცენზირების უწყება, სისშირის ლიცენზირების უწყება ა.შ. აღნიშნულ ორგანოებს მედიაზე საგრძნობლად დიდი მარეგულირებელი უფლება გააჩნიათ და ამდენად მათი როლისა და ფუნქციების ნათლად გააზრება საკმაოდ მნიშვნელოვანია. მიზანშეწონილი იქნება საარჩევნო დავების ცხრილებში (იხილეთ მე-3 და მე-4 თავები) მათი ფუნქციების აღწერილობათა ჩართვა და მედია-დებატების ცალკე კატეგორიად გაშვება.

დ. რადიოაუზუმულობისა და პეჯღვითი მედიის მონიტორინგი

მედიის მონიტორინგი არჩევნების დღემდე, სულ ცოტა, ერთი თვით ადრე უნდა დაიწოს და საბოლოო შედეგების გამოცხადებისთვის დასრულდეს, იდეალურ შემთხვევაში კი – მაქსიმალურად ადრე, სასურველია, საარჩევნო ადმინისტრაციის მხრიდან არჩევნებისათვის მზადებამდე და გაგრძელდეს იქამდე, სანამ არჩევნებში გამარჯვებულები საკუთარი უფლება-მოვალეობების განხორციელებას შეუდგებიან. არჩევნების შემდგომ პერიოდში მონიტორინგის გაგრძელება დამკვირვებლებს საშუალებას მისცემს, სამოქალაქო საზოგადოებასთან უფრო აქტიური ურთიერთობა დაამყარონ, მხარი დაუჭირონ მედიის თავისუფლებასა და იმუშაონ სამომავლო არაობიექტურობის აღკვეთის კუთხით.

მედიის მონიტორინგის საწყის ეტაპს მედიის საშუალებების, როგორც მონიტორინგის ობიექტების, შერჩევა წარმოადგენს. ობიექტების შერჩევას განსაზღვრავს:

- ➔ სადამკვირვებლო ჯგუფისათვის ხელმისაწვდომი ფინანსური და საკადრო რესურსები;
- ➔ წინა არჩევნებისას ინფორმაციის გაშუქების გამოცდილება და ცოდნა;
- ➔ ჩასატარებელი არჩევნების ტიპი: საპრეზიდენტო, საპარლამენტო, თუ ადგილობრივი;
- ➔ ქვეყნის მასშტაბით მედიის საკუთრება და სტრუქტურა;
- ➔ მედიის სხვადასხვა საშუალებების მომხმარებელთა, მკითხველთა და მსმენელთა ტიპისა და რაოდენობის შესახებ ხელთარსებული ინფორმაცია;
- ➔ ინფორმაცია ტელევიზიისა და რადიოს საკუთრების შესახებ; და

➔ მედიის საშუალებები, რომლებიც ეროვნულ უმცირესობათა მოთხოვნებს იცავენ.

მონიტორინგის ობიექტთა შერჩევისას მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს ის, თუ რა საშუალებით მიიღო ამომრჩეველმა ინფორმაცია, რომლის საფუძველზეც მან საკუთარი არჩევანი გააკეთა. ამდენად სამიზნეს ყველაზე პოპულარული სატელევიზიო გადაცემები, რადიო შოუები და გაზეთები უნდა წარმოადგენდეს.

ეუთო-ს რეგიონში ტელევიზიას გაცილებით მეტი ზეგავლენა აქვს, ვიდრე რადიოსა და პრესას. პრიორიტეტს, გამომდინარე მიუკერძოებლობის დაცვის აუცილებლობიდან, მთავარი სახელმწიფო არხისა და მის მიერ გადმოცემული ინფორმაციის მონიტორინგი უნდა წარმოადგენდეს. მონიტორინგი უნდა ჩაუტარდეს სხვა სატელევიზიო არხებსაც, რომლებსაც საკმაოდ დიდი დაფარვა აქვთ. მათ რიცხვში, შესაძლებლობიდან გამომდინარე, უნდა შედიოდეს აგრეთვე რეგიონალური სატელევიზიო არხები და მედიის საშუალებები, რომლებიც ე.წ. „ცხელ წერტილებში“ ფუნქციონირებენ. ყურადღება უნდა მიექცეს აგრეთვე მედიის იმ საშუალებათა მონიტორინგს, რომლებიც ეროვნულ უმცირესობათა მოთხოვნებს იცავენ, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუკი ეროვნულ უმცირესობათა უფლებების დაცვა ეჭვქვეშ დგას ან წამყვანი კანდიდატები/პარტიები ეროვნულ უმცირესობათა რიგებიდან არიან.

მედიის მონიტორინგით დგინდება, თუ რა სისწირითა და ხარისხით ხდება კანდიდატების, პოლიტიკური პარტიების, საარჩევნო ადმინისტრაციის წარმომადგენლებისა და სხვა „შესაბამისი სუბიექტებისათვის“ საეთერო დროის გამოყოფა. მონიტორინგისათვის შესაბამისი სუბიექტებს უნდა წარმოადგენდენ ის პირები, რომლებიც განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობენ ამომრჩეველთა შორის. ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი, შესაძლოა, იმ თემებითა და პრობლემებითაც დაინტერესდეს, რომლებიც ელექტორატისათვის აქტუალურია. მსგავსი თემებისა და პრობლემების განხილვამ შესაძლებელია დიდი როლი ითამაშოს არაობიექტურობისა და თვითკრიტიკის დონის განსაზღვრაში. ასევე მნიშვნელოვანია პოლიტიკური კამათის მიმდინარეობის შეფასება, როდესაც პარტიებისა და კანდიდატების მოსაზრებებს უშუალოდ უპირისპირდებიან პოლიტიკური ოპონენტები. შესაბამისი სუბიექტებად და თემებად (შესაბამისობის შემთხვევაში უნდა შეირჩეს ის, რომელიც ვარსკვლავითაა მონიშნული) მოიაზრება:

- ➔ პრეზიდენტი;
- ➔ პრეზიდენტის სპიკერი ან კანცელარია;
- ➔ მთავრობა;
- ➔ პრემიერ-მინისტრი;
- ➔ წამყვანი მინისტრები (ყველა, თუკი მათ არჩევნებში მონაწილეობა სურთ);
- ➔ პოლიტიკური პარტიის ლიდერები;
- ➔ პოლიტიკური პარტიები და უპირატესი კანდიდატები;
- ➔ რეგიონალური მმართველები*;
- ➔ არჩეული მერები*;
- ➔ ადგილობრივ აღმასრულებელ ორგანოთა ხელმძღვანელები*;
- ➔ გაფიცული პარტიები* (ასეთის არსებობის შემთხვევაში);

- ➔ წამქეზებლური გამონათქვამები და სიძულვილის გამომხატველი საუბარი*;
- ➔ ეროვნული უმცირესობები და უმცირესობათა ენებზე გაშუქება*;
- ➔ „კამპანიის სიჩუმის“ პერიოდი*;
- ➔ საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვის შედეგთა გაშუქების შეზღუდვა*;
- ➔ პარტიისა და კანდიდატის ფასიანი რეკლამა*;
- ➔ ამომრჩეველთა განათლებისაკენ მიმართული კამპანია*;
- ➔ ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი*.

მედიაზე დამკვირვებლებმა ერთმანეთისაგან უნდა გამიჯნონ კანონმდებლობით გათვალისწინებული „თავისუფალი საეთერო დრო“ და სხვა ტიპის მაუწყებლობა. აღნიშნულთან მიმართებით, დამკვირვებლებმა უნდა შეაფასონ შემდეგი:

- ➔ იქნა თუ არა დაცული თავისუფალი საეთერო დროის დებულებები;
- ➔ იყო თუ არა მაუწყებლობის „პირობები“ ყველა თემასთან მიმართებით ერთნაირი (მაგალითად, გადაცემის დრო);
- ➔ იყო თუ არა ისინი გადმოცემული მაყურებელთათვის, სავარაუდოდ, მისაღებ დროსა და ფორმატში; და
- ➔ შეუწყო თუ არა ხელი თავისუფალი ეთერის გადაცემებმა მოქალაქეებს, კანდიდატებთან მიმართებით გარკვეული პოზიციის ჩამოყალიბებაში.

მედია მონიტორინგის დროს გამოყენებული მეთოდოლოგია ახალ პროგრამებში/ გადაცემებში შერჩეული თემებისა და სუბიექტების გაშუქების ხარისხობრივ და რაოდენობრივ ანალიზს გულისხმობს, რათა დადგინდეს, რამდენად დაცულია დაბალანსებული და მიუკერძოებელი ჟურნალისტიკის ძირითადი პრინციპები.

ბეჭდვითი მედიის რაოდენობრივი ანალიზი კონკრეტული სუბიექტებისა და თემებისათვის დათმობილი ადგილის კვადრატულ სანტიმეტრებში გაზომვას გულისხმობს. სამაუწყებლო მედიის რაოდენობრივი ანალიზი კი შემდეგნაირად ხორციელდება: წამოშობით იზომება მთლიანი დრო, რომელიც ტელევიზიით ან რადიოთი კონკრეტული სუბიექტის გაშუქებას დაეთმო. მსგავსი პრინციპით იზომება ის, თუ რამდენჯერ იქნა ესა თუ ის პირი ხსენებული ან დამოწმებული სხვა პირის მიერ.

კონკრეტული სუბიექტებისათვის დათმობილი დროის გაზომვისა და აღნუსხვისას დამკვირვებლებს, იმის მიხედვით, თუ როგორ ხდება ამა თუ იმ სუბიექტის წარმოდგენა, შეუძლიათ შეაფასონ დამატებითი ფაქტორები, რამაც შეიძლება შედარებით აქტუალური პრობლემები გამოკვეთოს. ამა თუ იმ პარტიის ზოგიერთი კანდიდატი ან წარმომადგენელი შეიძლება პირდაპირ ეთერში გამოდიოდეს და პირადად ისაუბროს მაშინ, როდესაც სხვები მოსხენიებული იყვნენ ან მათი განცხადების გადმოცემა ან შეჯერება სხვა პირმა მოახდინოს. სამაუწყებლო საინფორმაციო გამოშვებებთან მიმართებით დროის გაზომვის სხვადასხვა ფორმა არსებობს. იზომება:

- ➔ კონკრეტულ სუბიექტთან (ზემოთ აღწერილი) დაკავშირებული ისტორიის სრული ხანგრძლივობა წამებში;
- ➔ ეკრანზე კანდიდატის/პარტიის წარმომადგენელთა გამოსვლისა და საუბრის სრული ხანგრძლივობა წამებში;

- ➔ კანდიდატის ან პარტიის წარმომადგენლის ეთერში უსიტყვო გამოჩენის ხანგრძლივობა წამებში (დროის გაზომვის ეს ფორმები წინა ფორმებისაგან იმით განსხვავდება, რომ სუბიექტთა სხვადასხვანაირად გამოსახვის ვარიანტებს წარმოადგენს);
- ➔ კანდიდატის ან პარტიის წარმომადგენლის, გამოსახულების გარეშე, ხმოვანი გამოსვლის ხანგრძლივობა წამებში;
- ➔ მაუწყებლობისას ინფორმაციის განთავსების თანმიმდევრობა.

ხარისხობრივი ანალიზი გადმოცემის ტონის შეფასებას გულისხმობს, კერძოდ იმას, თუ რა ფორმით ხდება თემის ან პრობლემის გამოხატვა, პოზიტიურად, ნეგატიურად თუ ნეიტრალურად. ხარისხობრივი ანალიზი ასევე ითვალისწინებს გაშუქების სიზუსტისა და მანიპულირების სავარაუდო მცდელობების განსაზღვრას. უზუსტობისა და მანიპულირების შემთხვევებად მოიაზრება:

- ➔ საზოგადოებრივი გამოკითხვის გამოყენება პარტიების ან კანდიდატების დისკრიმინაციისთვის;
- ➔ იმ ახალი ამბების გაუშუქებლობა, რაც პოზიტიურად ან ნეგატიურად იმოქმედებდა კანდიდატებისა და პარტიების შესახებ ჩამოყალიბებულ შეხედულებებზე;
- ➔ ისტორიის, დაუსაბუთებელი ფაქტის სახით, გადმოცემა;
- ➔ ჟურნალისტის მიერ საკუთარი შეხედულების ან პარტიული და კერძო ინტერესების, როგორც ინფორმაციის, გაშუქება.
- ➔ სარკასტული, მნიშვნელობას მოკლებული, არაპროფესიონალური ან შეურაცხყოფელი გამოთქმების, კომენტარებისა და აღწერილობების გამოყენება;
- ➔ კამერით მანიპულირება, მაგალითად პარტიის მასობრივი თაყვრილობების ან კანდიდატთა შეკრებების, რელობასთან შეუსაბამოდ ხანგრძლივი ან შემოკლებული ფორმით, ჩვენება; და
- ➔ ფოტოებისა და ხმოვანი ვიდეოების გამოყენება პოლიტიკური კანდიდატების მხარდაჭერის, მათზე ნეგატიური ზემოქმედების ან დაცინვის მიზნით.

საინფორმაციო პროგრამების გარდა მედიის მონიტორინგის ობიექტებს შესაძლოა წარმოადგენდეს: კანდიდატთა დებატები, თოქ-შოუები და გადაცემები აქტუალურ თემებზე. კანდიდატთა დებატების ანალიზი მიზნად უნდა ისახავდეს იმის შეფასებას, თუ რამდენად სამართლიანი იყო ზოგადი წესების ფონზე კანდიდატის მიმართ დამოკიდებულება და, თავის მხრივ, რამდენად მიზანშეწონილად ითვლებოდა „დებატების ეს წესები“. თოქ-შოუებისა და აქტუალური თემებზე გადაცემების მიზანია, აქტუალური საკითხების ცოდნისა და საკუთარი შეხედულების სხვებისათვის გაზიარება. ერთი გადაცემით, შეფასების პროცესთან მიმართებით ჩამოყალიბებული აზრის შექმნა ყოველთვის არ ხდება, მაგრამ სერიათა შემთხვევაში ეს შესაძლებელია. მსგავს გადაცემებში გამოყენებული წამქეზებლური გამოხატვამები და სიძულვილის გამომხატველი საუბარი საფუძვლიან მონიტორინგს საჭიროებს.

ბეჭდით მედიაში ერთმანეთისაგან განსხვავებულად უნდა მოიაზრობდეს, ერთი

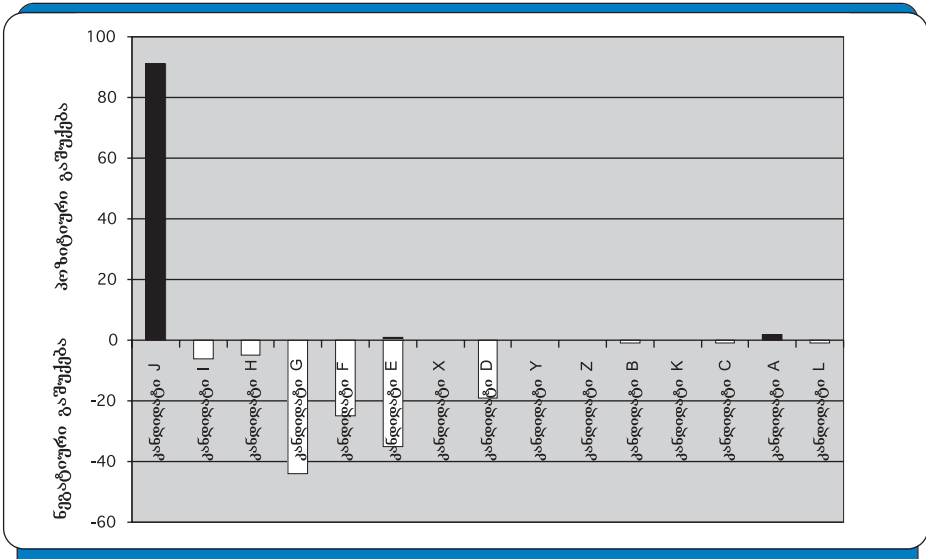
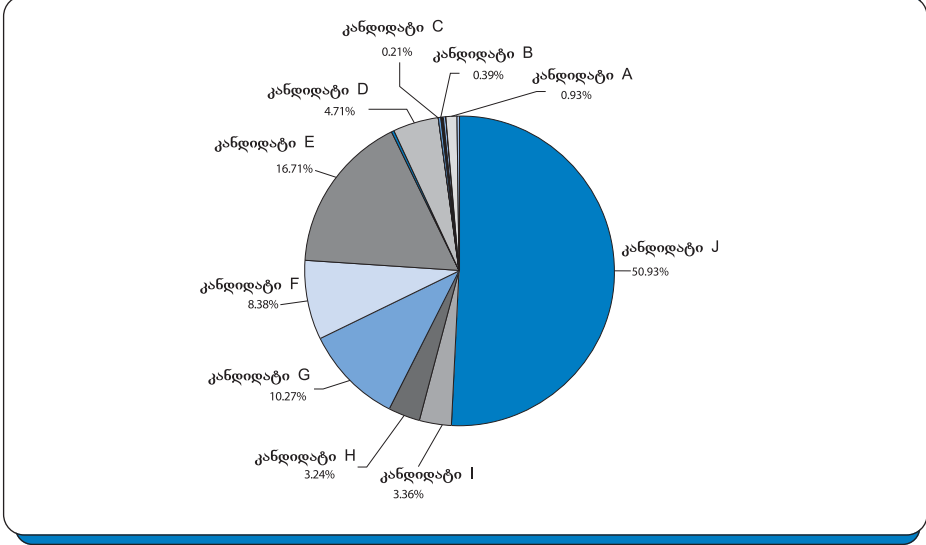
მხრივ, სარედაქციო სტატიები, ავტორიტეტები და წერილები, ხოლო, მეორე მხრივ, ახალი ამბების გაშუქება. სტატიებისა და წერილების ანალიზს შეუძლია გაზეთის არაობიექტურობის გამოკვეთა (კონკრეტული პარტიებისა და კანდიდატების სასარგებლო ან საწინააღმდეგო სტატიები და წერილები) მაშინ, როდესაც ზოგადად ინფორმაციის გაშუქება ობიექტურობას უნდა ემსახურებოდეს.

არჩევნების პერიოდში ხელისუფლების საქმიანობის გაშუქება რთულ პრობლემას წარმოადგენს. მედიის საშუალებებით მოქალაქეებმა ხელისუფლების მიერ განხორციელებული მნიშვნელოვანი ღონისძიებების შესახებ შესაბამისი ინფორმაცია უნდა მიიღონ, მაგრამ ამ ინფორმაციის გაშუქება მმართველ პარტიას ან კოალიციას ძალაუვნებურად მხრადამჭერთა აგიტაციის აშკარა უპირატესობით უზრუნველყოფს. ასეთ დროს მკვეთრად უნდა გაიმიჯნოს „სახელმწიფო სამსახურთან დაკავშირებული განცხადებები“ და „პოლიტიკასთან დაკავშირებული განცხადებები“. ეს უკანასკნელი თანამდებობის პირთა მხრიდან, მათი ხელახალი არჩევნების ხელშეწყობის მიზნით, კეთდება. „სახელმწიფო სამსახურთან დაკავშირებული განცხადებები“, შესაძლოა, გამოყენებულ იქნეს ლეგიტიმაციის მიზნით მთავრობის საკეთილდღეოდ, მაგალითად, ოფიციალური სტატისტიკის გამოქვეყნებისას მაშინ, როდესაც „პოლიტიკასთან დაკავშირებული განცხადებები“ არჩევნების პროცესში კოალიციის ან მმართველი პარტიის სასარგებლოდ საზოგადოებრივი აზრის ზეგავლენას ემსახურება.

რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ანალიზის მანევრებლები მონიტორინგისათვის სპეციალურად შექმნილ ფორმებში უნდა აისახოს და ელექტრონულ მონაცემთა ბაზაში გადაიგზავნოს, სადაც ინფორმაცია მარტივად გასაგები გრაფიკული პრეზენტაციის სახეს მიიღებს, როგორცაა სვეტური და სექტორული დიაგრამები. მთლიანი მასალა, კასეტები და გაზეთები უნდა დაარქივდეს სავარაუდო შემოწმებების განხორციელების მიზნით, თუკი სამომავლოდ შედეგები ეჭვქვეშ დადგება.

უტყუარი და სისტემატიურად განხორციელებული რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ანალიზით დამაჯერებლად შეიძლება იმაზე საუბარი, ეძლეოდა თუ არა ყველა სუბიექტს მედიის საშუალებებით საკუთრი აზრის გამოხატვის შესაძლებლობა და, შესაბამისად, იყო თუ არა ინფორმაციის დაბალანსებული ფორმით გაშუქება უზრუნველყოფილი. საინფორმაციო პროგრამების ხარისხობრივი და რაოდენობრივი მონიტორინგის შედეგად მომზადებული ცხრილები ნაჩვენებია ქვემოთ. ეს ის კონკრეტული მაგალითებია, რომლებიც სახელმწიფო არხის მიერ ინფორმაციის ტენდენციური, მოქმედი პრეზიდენტის სასარგებლოდ, გაშუქებას ცხადყოფს.

სახელმწიფო ტელევიზიით კანდიდატთა ექსპერტიანი გაუშვების პროცენტული მაჩვენებლები

სახელმწიფო ტელევიზიით კანდიდატთა ექსპერტიანი გაუშვების ტონი

2. ფასიანი პოლიტიკური რეკლამისა და ამომრჩეველთა განათლების მონიტორინგი

ფასიანი პოლიტიკური რეკლამის მონიტორინგი საჭირო, მაგრამ შრომატევადი პროცესია. ელექტრონული მედია განუწყვეტლივ უნდა მოწოდებოდეს, რადგან სარეკლამო განცხადებები დღის ნებისმიერ დროს შეიძლება იქნეს განთავსებული (თუკი ეს კანონითაა დაშვებული). ანალიზით გამოვლინდება რეკლამების შინაარსი, განისაზღვრებიან სუბიექტები, რომლებიც შეტყვის მთავარ სამიზნეებს წარმოადგენენ, დადგინდება გამოყენებულია თუ არა წამქეზებლური გამონათქვამები და სიძულვილის გამოხატველი საუბარი და გაირკვევა ამომრჩევლისადმი კანდიდატებისა და პარტიების ძირითადი შეტყობინების შინაარსი. პოლიტიკური რეკლამის მონიტორინგით შესაძლებელი იქნება ფასიანი რეკლამის რაოდენობრივი მახვენებლის შესახებ სარწმუნო ინფორმაციის მიღებაც, საიდანაც შემდგომ გამოითვლება დახარჯული თანხის სავარაუდო ოდენობა (იხ. შესაბამისი ნაწილი საარჩევნო კამპანიის ფინანსების მონიტორინგის შესახებ).

ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის მიერ, შესაძლოა, საჭიროდ ჩაითვალოს ამომრჩევლის განათლებისა და საზოგადოების ინფორმირებისაკენ მიმართული კამპანიის მონიტორინგი იმ შემთხვევაში, თუკი ეჭვქვეშ დგას საარჩევნო პროცესის ან/და არჩევნების ობიექტის როლისა და ფუნქციის გააზრების დონე. მსგავს მონიტორინგს შესაძლოა ასევე გააჩნდეს განსაკუთრებული მნიშვნელობა მაშინ, როდესაც ამომრჩეველთა სივრცითი და არჩევნებში მონაწილეობის დაბალ მაჩვენებლებთან დაკავშირებული პრობლემები არსებობს. ამომრჩევლის განათლებისა და საზოგადოების ინფორმირებისაკენ მიმართული კამპანიის მონიტორინგით ასევე შესაძლებელია სასარგებლო ინფორმაციის მიღება ეროვნულ უმცირესობათა ინფორმირებულობის დონის შესახებ და იმის დადგენა, ხდება თუ არა ინფორმაციის მიწოდება მათსავე ენებზე და ხომ არ შეინიშნება მიკერძოებულობის ელემენტები.

3. მედიისა და ჟურნალისტიკის დაზინების ფაქტების მონიტორინგი

ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს ჟურნალისტებთან და მედია-ორგანიზაციების წარმომადგენლებთან კავშირების დამყარება და მათთან რეგულარული შეხვედრების მოწყობა ევალება, რაც მიზნად უნდა ისახავდეს ჯგუფის მიერ აღნიშნულ ორგანიზაციათა წარმომადგენლებისათვის მედიის მონიტორინგის პრინციპების გაცნობას და მათგან ქვეყანაში მედიის სტრუქტურისა და მისი საკუთრების, ასევე მედიაზე ზეწოლისა და შევიწროების ფაქტების, შესახებ ინფორმაციის მიღებას. შევიწროების ტიპურ ფორმებად, რაც მედიის თვითკონტროლის დამკვიდრებას ისახავს მიზნად, მოიაზრება როგორც ძალადობა ან პირდაპირი პოლიტიკური რეპრესია, ასევე შევიწროების ნაკლებად პირდაპირი ფორმა, როგორცაა უსაფუძვლო საგადასახადო შემოწმება; ლიცენზირებასთან დაკავშირებული დავა; გაზეთების განადგურება და მათი დისტრიბუციის აღკვეთა. ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა შევიწროების ფაქტების შესახებ პრეტენზიების სარწმუნოება და სიზუსტით აღწერა უნდა უზრუნველყოს. თითოეული შემთხვევა დეტალურ აღნუსხვასა და მიდგომას საჭიროებს. შევიწროების ფაქტებმა შესაძლოა მედია-ორგანიზაციებისა და ჟურნალისტების მიერ სარჩელის შეტანა გამოიწვიოს. მოცემულ შემთხვევაში შესაძლო დავას თვალი ისევე უნდა მიედევნოს, როგორც არჩევნებთან დაკავშირებულ სხვა სადავო შემთხვევებს (იხ. მე-4 თავი).

10 ხმის მიცემისა და
ხმების დათვლის
პროცესზე
დაკვირვება

ა. ხმის მიცემისა და ხმების დათვლის პროცესზე დაკვირვება	100
ბ. ხმების პარალელური დაჯამება	107

- ➔ დადგინდეს ჩასატარებელი დაკვირვების ტიპი და მასშტაბი;
- ➔ უზრუნველყოფილ იქნეს დამკვირვებელთა გადაზამდებელი საარჩევნო პროცედურებში, ანგარიშების ფორმატსა და ქცევის კოდექსში;
- ➔ უზრუნველყოფილ იქნეს ყველა დონეზე დამკვირვებელთა სრული ლოგისტიკური და მეთოდოლოგიური მხარდაჭერა;
- ➔ შეიქმნას ანგარიშების თანმიმდევრული სტრუქტურა;
- ➔ უზრუნველყოფილ იქნეს ანგარიშის ფორმათა დროული დაბრუნება და ანალიზი.

თითქმის ყველა ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს განუხორციელებია ხმის მიცემისა და დათვლის პროცესზე დაკვირვება, ხშირად საკმაოდ წარმატებულადაც. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ამ პროცესში მონაწილეობის მისაღებად ათასობით მოხალისე საუბნო დამკვირვებლის მობილიზაცია როგორც ადგილობრივ, ისე რეგიონალურ დონეზე, კადრების დიდი რაოდენობით მოხმარებას უკავშირდება, რაც ხშირად სხვა სადამკვირვებლო საქმიანობების ხარჯზე ხორციელდება. ნებისმიერ შემთხვევაში, აუცილებლობას წარმოადგენს ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის მიერ იმის გააზრება, თუ რა უნდა წარმოადგენდეს არჩევნების დღეს დაკვირვების ობიექტს და როგორ უნდა წარიმართოს ეს პროცესი ეფექტიანად.

სასურველია, მაქსიმალურად შემჭიდროებულ ვადებში მოთხოვნათა განაზღვრის ეტაპზე დაისვას შემდეგი კითხვები:

- ➔ უნდა იმოძრაონ თუ არა დამკვირვებლებმა სხვადასხვა უბნებში, თუ უნდა აკონტროლონ ერთ-ერთი?
- ➔ უნდა განახორციელონ თუ არა დამკვირვებლებმა მთელი დღის მანძილზე ე.წ. „სტატიკური ჯგუფებით“ ერთ საარჩევნო უბანში ხმის მიცემისა და ხმათა დათვლის პროცესის კონტროლი?
- ➔ უნდა განახორციელონ თუ არა დამკვირვებლებმა, ე.წ. „მობილური ჯგუფებით“ სხვადასხვა საარჩევნო უბანში ხმის მიცემის პროცესის კონტროლი?
- ➔ დამკვირვებელთა სტატიკური ჯგუფები უნდა განთავსდნენ თუ არა საარჩევნო უბნების „ცხელ წერტილებში“?
- ➔ უნდა წარმოადგენდეს თუ არა მიზანს თითოეულ საარჩევნო უბანში შედეგებზე დაკვირვება და მათი აღნუსხვა?
- ➔ უნდა წარმოადგენდეს თუ არა მიზანს ერთ კონკრეტულ საარჩევნო უბანში შედეგებზე დაკვირვება და მათი აღნუსხვა?
- ➔ რა ფინანსური და ადამიანური რესურსებია ხელმისაწვდომი?
- ➔ როგორ უნდა დაბალანსდეს არჩევნების დღემდე გრძელვადიანი დაკვირვება, ერთი მხრივ, და არჩევნების დღისათვის კადრების აყვანა და ტრენინგი, მეორე მხრივ?

ა. ხმის მიცემისა და ხმების დათვლის პროცესზე დაკვირვება

იდეალურ შემთხვევაში, დამკვირვებლებმა, ხმის მიცემისა და დათვლის პროცესზე დაკვირვებისას, წყვილად უნდა იმუშაონ. ასეთ დროს უსაფრთხოების გარდა ორ ადამიანს შორის, დამოუკიდებლად განხორციელებული დაკვირვების შედეგების, ურთიერთგაზიარება და გადამოწმება არის უზრუნველყოფილი. თუმცა, ადამიანური რესურსების ნაკლებობიდან გამომდინარე, შესაძლოა, ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა ერთი დამკვირვებლის დამოუკიდებლად მუშაობა მიიჩნიოს მიზანშეწონილად.

დამკვირვებლები საკუთარი მოვალეობების შესრულებისათვის სრულყოფილად უნდა მოემზადონ, რაც გულისხმობს გადამზადების პროგრამის გაგლას, საარჩევნო კანონმდებლობისა და სხვა წესებისა და მარეგულირებელი ნორმების ცოდნასა და ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის მიერ მომზადებული სადამკვირვებლო ანგარიშის ფორმების შევსებისა და დაბრუნების წესებთან გაცნობას. მათ მკაცრად უნდა დაიცვან ქცევის კოდექსი, იცოდნენ, თუ რა სფეროში უნდა განახორციელონ დაკვირვება და ფლობდნენ ინფორმაციას საარჩევნო უბნების განლაგებისა და ხმათა დათვლის ცენტრების ადგილმდებარეობის შესახებ.

იმ შემთხვევაში, თუკი დამკვირვებლები ერთ საარჩევნო უბანზე არიან მიმაგრებული და ამ უბანში სორციელდება ხმის მიცემისა და დათვლის პროცესი, ისინი ვალდებული არიან აღნიშნულ პროცესს ბოლომდე დაესწრონ. როდესაც დამკვირვებლები მობილურ ჯგუფებში მუშაობენ, მათ სულ ცოტა ნახევარი საათი უნდა გაატარონ თითოეულ საარჩევნო უბანში. დაკვირვებისას მთავარი ხარისხია და არა რაოდენობა. საარჩევნო უბანში ხმის დათვლის პროცესის დასრულებისას დამკვირვებლებს მოეთხოვებათ შედეგების ოქმის ასლის მოპოვება და დაკვირვების შედეგების ამსახველი და სხვა საარჩევნო მასალებისა და ბიულეტენების დამაჯამებელ ცენტრებში გადაგზავნის თანხლება.

დამკვირვებლებმა მკაცრად უნდა დაიცვან მოუკერძოებლობის წესები, არცერთ შემთხვევაში არ უნდა გამოავლინონ არაობიექტურობა და პირადი დამოკიდებულება, როგორც პოლიტიკური პარტიების კანდიდატებისა და ხელისუფალი პირებისადმი, ისე არჩევნებთან დაკავშირებული ნებისმიერ საკითხის შესახებ. დამკვირვებლებმა არ უნდა ატარონ პარტიული სიმბოლოები ან გამოიყენონ ფერები. მათ მოვალეობების შეუქმნევლად შესრულება და საარჩევნო პროცესთან დაკავშირებულ საკითხებში ჩაურევლობა მოეთხოვებათ. შეუსაბამობის შემჩნევისას დამკვირვებლებმა აღნიშნულის შესახებ საარჩევნო უბანში მომუშავე პირებს უნდა აცნობონ, მაგრამ არასოდეს უნდა განახორციელონ მათი გადაწყვეტილებების იგნორირება ან გასცენ ბრძანებები. ყველა გადაწყვეტილება უნდა ემყარებოდეს კარგად დოკუმენტირებულ, ფაქტობრივ და შემოწმებად მტკიცებულებას.

მოვალეობების შესრულებისას დამკვირვებლებს თავაზიანად მოქცევა მოეთხოვებათ. მათ უნდა ახსოვდეთ, რომ დაკვირვების პროგრამის ორგანიზებაზე პასუხისმგებელ ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს წარმოადგენენ. საარჩევნო უბანში გამოცხადებისას მათი მოვალეობაა, გაეცნონ უბნის თავმჯდომარეს და სხვა მომუშავე პი-

რებს, აგრეთვე პარტიებისა და კანდიდატების ადგილზე მყოფ წარმომადგენლებსა და, დასწრების შემთხვევაში, საერთაშორისო დამკვირვებლებს, ასევე გაესაუბრონ მხარდამჭერებს, რათა შეაფასონ, რამდენად ენდობიან ისინი არჩევნების პროცესს და შეიტყონ, ხომ არ ყოფილა მათი მხრიდან რაიმე დარღვევა შემჩნეული. შეხედულებები მისაღებად მხოლოდ მათი დამაჯერებლობის შემთხვევაში უნდა ჩაითვალოს. დამკვირვებლებს უნდა ახსოვდეთ, რომ ზოგიერთი პირი, შესაძლოა, ეცადოს, რომ ინფორმაცია საკუთარი სურვილისამებრ წარმოაჩინოს, ამიტომ სიტუაციის დაბალანსებული ფორმით შეფასებასა და განსჯას დიდი მნიშვნელობა აქვს. კარგი აზრია, შესაძლებლობის შემთხვევაში, თითოეული ჯგუფიდან ინდივიდების ჯვარედინად გამოკითხვა.

ხმის მიცემისა და დათვლის პროცესზე დაკვირვებისას გასათვალისწინებელია შემდეგი საკითხები:

➔ **საარჩევნო უბანთან მიმართებით:**

- არის თუ არა საარჩევნო უბანი იოლად მისაგნები?
- არის თუ არა საარჩევნო უბანი ადვილად მისადგომი?
- ხომ არ შეინიშნება უბანში, მასთან ან მის გარშემო საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებული მასალები ან აქტივობა?
- ხომ არ ფიქსირდება დაშინების, მოსყიდვისა და საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევის შემთხვევები?
- ხომ არ იმყოფებიან საარჩევნო უბანში უფლებამოსილების არმქონე პირები?
- იქცევა თუ არა უსაფრთხოების პერსონალი ჯეროვნად?
- ხომ არ უბიძგებენ ამომრჩეველს გარკვეული ფორმებით კონკრეტული არჩევანის გაკეთებისაკენ?

➔ **საარჩევნო უბნების თანამშრომლებთან მიმართებით:**

- არიან თუ არა საარჩევნო უბნების თანამშრომლები სათანადოდ მომზადებული და ხმის მიცემისა და დათვლის პროცედურების შესახებ ინფორმირებული?
- საუბრობენ თუ არა თავისუფლად საკუთარ მოვალეობებზე?
- ასრულებენ თუ არა საკუთარ მოვალეობებს პირნათლად?
- ესწრება თუ არა კომისიის ყველა დანიშნული წევრი არჩევნების პროცესს, ან ხომ არ ყოფილა რომელიმე მათგანის კომისიის შემადგენლობაში ყოფნის პრევენციის პრეცედენტი?

➔ **მასალებთან მიმართებით:**

- არის თუ არა ბიულეტენები საკმარისი ოდენობით?
- იყო თუ არა ბიულეტენები დაცული საარჩევნო უბანში მიტანიდან უბნის გახსნამდე პერიოდში?
- არის თუ არა საარჩევნო ყუთები საარჩევნო უბანში მომუშავე ყველა პირის მხედველობის არეში?
- არის თუ არა ბიულეტენები იოლად შესავსები; რამდენი ბიულეტენი მიიღო საარჩევნო უბანმა დასაწყისისათვის?

➔ **ამომრჩეველთა სიასთან მიმართებით:**

- რამდენი ამომრჩეველი ფიქსირდება სულ ამომრჩეველთა სიის მიხედვით და

რამდენმა მისცა უკვე ხმა (აღნიშნული ზოგად წარმოდგენას შექმნის არჩევნების პროცესის მსვლელობაზე)?

- ხომ არ შეინიშნება ამომრჩეველთა სიაში ბევრი ამომრჩეველის გამოტოვების შემთხვევები?
- ხომ არ მოიცავს ამომრჩეველთა სია ჭარბ სახელებსა და გვარებს?
- არის თუ არა ყველა ამომრჩეველი საარჩევნო ოლქის რეზიდენტი?

➔ **ხმის მიცემის პროცედურებთან მიმართებით:**

- არის თუ არა ხმის მიცემის პროცედურის ფარულობა უზრუნველყოფილი?
- მოეთხოვებათ თუ არა ამომრჩეველებს ხმის მიცემამდე პირადობის მოწმობის ჩვენება?
- არის თუ არა ამომრჩეველთათვის ბიულეტენების დარიგების პროცესი ეფექტიანი და დაცული?
- დასშულია თუ არა ბიულეტენებზე საარჩევნო უბნის ოფიციალური ბეჭედი და/ან უბნის ოფიციალური პირის (პირების) ხელმოწერა?
- ეძლევა თუ არა ხმის მიცემის უფლების მქონე ყველა პირს ხმის მიცემის საშუალება?
- ხომ ეძლევა ხმის მიცემის უფლების არმქონე ნებისმიერ პირს ხმის მიცემის საშუალება?
- ახორციელებენ თუ არა ამომრჩეველები ხმის მიცემას უკანონოდ საარჩევნო კაბინების მიღმა?
- არის თუ არა „ოჯახური“ ხმის მიცემა (ერთზე მეტი პირი კაბინაში) დაშვებული?
- ხომ არ ეძლევათ ამომრჩეველებს დასაშვებზე მეტი ბიულეტენები?
- არსებობს თუ არა საარჩევნო ყუთში ბიულეტენების ჩაყრის მტკიცებულებები?
- იცნობენ თუ არა ამომრჩეველები ხმის მიცემის პროცედურებს?
- უწევენ თუ არა საჭიროების შემთხვევაში სათანადო ფორმით დახმარებას ამომრჩეველებს?
- შეინიშნება თუ არა პროცესის ადმინისტრირების მეტისმეტი შეფერხება?
- არის თუ არა პროცესი კარგად მართული ოფიციალური საარჩევნო პირების მიერ?
- შეუძლიათ თუ არა პარტიების ან კანდიდატების დამსწრე წარმომადგენლებსა და ნდობით აღჭურვილ პირებს ხმის მიცემისა და დათვლის პროცესზე დაკვირვება კანონმდებლობით დადგენილი წესის შესაბამისად?
- ხომ არ ხორციელდება პარტიების ან კანდიდატების წარმომადგენლებსა თუ ნდობით აღჭურვილ პირებზე დაშინება და ძალადობა?
- პარტიების ან კანდიდატების წარმომადგენლები თუ ნდობით აღჭურვილი პირები ხომ არ ცდილობენ ჩარევას ან ფაქტიურად ერევიან არჩევნების პროცესში, ან ცდილობენ ან ფაქტიურად არწმუნებენ, ან მუქარით აიძულებენ ამომრჩეველებს, ხმა მისცენ კონკრეტულ პარტიასა თუ კანდიდატს?

მნიშვნელოვანი ყურადღება უნდა მიექცეს ხმის მიცემის განსაკუთრებულ ფორმებს, როგორცაა ხმის წინასწარი მიცემა, გადასატანი ყუთით ხმის მიცემა, ჯარისკაცების, პატიმრებისა და სტაციონარის ავადმყოფების მიერ ხმის მიცემა:

- არის თუ არა ხმის წინასწარი მიცემა საკმარისად კონტროლირებული, დაცული და გამჭვირვალე?
- კონტროლირდება თუ არა სათანადოდ გადასატანი საარჩევნო ყუთის გამოყენება?
- იმ შემთხვევაში, თუკი გამოყენებაშია ამომრჩეველთა დამატებითი სია, სადაც ფიქსირდებიან ის ავადმყოფები და მოხუცები, რომლებიც ხმის მიცემას სახლის პირობებში ახორციელებენ, ხომ არ შეინიშნება მათი უჩვეულოდ ჭარბი გვარები აღნიშნულ სიაში?
- მიეწოდათ თუ არა ჯარისკაცებს, პატიმრებსა და სტაციონარის ავადმყოფებს საკმარისი რაოდენობის საარჩევნო მასალა მათ მიერ საფუძვლიანი არჩევანის გასაკეთებლად?
- ჩაუტარდათ თუ არა ჯარისკაცებს, პატიმრებსა და სტაციონარის ავადმყოფებს განსაკუთრებული ამომრჩეველის რეგისტრაცია?
- მიეცათ თუ არა ჯარისკაცებს, პატიმრებსა და სტაციონარის ავადმყოფებს დაშინების გარეშე, ფარული ხმის მიცემის საშუალება?
- მოუთხოვებათ თუ არა ჯარისკაცებს საკუთარი ოფიცრების თანდასწრებით ხმის მიცემა?
- ხომ არ უტარებენ ოფიცრები საკუთარ ჯარისკაცებს ინსტრუქტაჟს ხმის მიცემასთან დაკავშირებით?

➔ **ხმის დათვლის პროცედურასთან მიმართებით:**

- ხორციელდება თუ არა ხმათა დათვლა გამჭვირვალე ფორმით?
- აქვთ თუ არა დამკვირვებლებს ან პარტიებისა და კანდიდატების წარმომადგენლებსა და ნდობით აღჭურვილ პირებს აღნიშნულ პროცესზე დასწრების შესაძლებლობა, მისი ყველა ასპექტის შემოწმების მიზნით?
- როგორ ხდება ჩაგდებული ბიულეტენებისა და დარეგისტრირებული ამომრჩეველების, რომლებმაც არჩევნებში მონაწილეობა მიიღეს, რაოდენობების ურთიერთშედარება?
- ხორციელდება თუ არა ბიულეტენების თანმიმდევრულად და დაცული ფორმით დათვლა?
- ინახება, უქმდება, თუ ნადგურდება დათვლის შემდეგ გამოუყენებელი ბიულეტენები?
- აკეთებენ თუ არა ოფიციალური საარჩევნო პირები ბიულეტენებზე მინიშნებებს?
- ხორციელდება თუ არა ძალადაკარგული ბიულეტენების სათანადოდ და თანმიმდევრულად შემოწმება და სხვა ბიულეტენებიდან მათი გამორჩევა?
- ხომ არ არის ძალადაკარგულ ბიულეტენთა რაოდენობის მჩვენებელი მეტისმეტად მაღალი?
- ხდება თუ არა საჩივრების სათანადო წესით განხილვა?
- ხომ არ ცდილობენ ან ფაქტიურად ერევიან ხმათა დათვლის პროცესში პარტიის წარმომადგენლები თუ ნდობით აღჭურვილი პირები?
- ესწრება თუ არა ხმის დათვლის პროცესს კონკრეტული პირი უკანონოდ და, თუ ესწრება, რა მიზნით?

➔ **შედეგების შეჯამებასა და ტრანსპორტირებასთან მიმართებით:**

- ხმის დათვლის პროცესის დასრულებისას, ხორციელდება თუ არა შედეგ-

ბის შემაჯამებელი ოქმის სწორად შევსება და ყველა საცალდებულო პირის მიერ მისი ხელმოწერა?

- ხმის დათვლის პროცესის დასრულებისას, შეუძლიათ თუ არა დამკვირვებლებსა და პარტიის/კანდიდატის ნდობით აღჭურვილ პირებსა თუ წარმომადგენლებს ოქმის ასლების მოპოვება?
- ქვეყნდება თუ არა შედეგები ან შედეგების ამსახველი ოქმი საჯაროდ?
- არის თუ არა ზემდგომ საარჩევნო კომისიაში ოქმების, ბიულეტენებისა და საარჩევნო მასალების ტრანსპორტირების პროცესი გამჭვირვალე და დაცული?
- აღნიშნული საარჩევნო მასალები უშუალოდ ზემდგომ საარჩევნო კომისიაში მიაქვთ თუ სხვა მისამართზე?

ხმის მიცემისა და დათვლის პროცესთა წარსული გამოცდილების შეჯერება არჩევნების დღის პროცედურულ ანალიზთან დამოუკიდებელ სადამკვირვებლო ჯგუფს საშუალებას უნდა აძლევდეს, განაზღვროს აღნიშნული პროცესების რომელ ასპექტებს უნდა მიექცეს განსაკუთრებული ყურადღება. მაგალითად, წარსული გამოცდილებით, განსაკუთრებულ პრობლემებად შეიძლება მოიაზრებოდეს ზოგიერთ ადგილას მრავალჯერადი ხმის მიცემის პროცესი და საარჩევნო მასალების უბნებში დაგვიანებით მიტანის შემთხვევათა არსებობა.

მოთხოვნები იმ საანგარიშო ფორმებში უნდა აისახოს, რომლებიც დამკვირვებლებისათვის მათ მიერ ხმის მიცემისა და დათვლის პროცესის მონიტორინგის დროს შესავსებად მომზადდა. გაცილებით დიდი მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ საანგარიშო ფორმები გასაგები, ლაკონური და იოლად შესავსები იყოს. ვრცელი კითხვარი (ფორმა), რომელიც უამრავ სხვადასხვა შესაძლო პასუხის მქონე კითხვას შეიძლება მოიცავდეს, საკმაოდ ხანგრძლივ დროს მოითხოვს კომპიუტერში შესაყვანად და დასამუშავებლადაც რთულია, რამაც, შესაძლოა, აგრეთვე ფორმების დაბრუნებისას ქაღალდების დაგროვება და უფრო მეტიც, საკომუნიკაციო სისტემის გადატვირთვა გამოწვიოს. საანგარიშო ფორმების შემუშავებისას, ავტორებმა მხედველობაში უნდა იქონიონ ის, რომ ისინი დამკვირვებელთათვის მარტივად გასაგები უნდა იყოს. აღნიშნულის გათვალისწინებით, მიზანშეწონილად შეიძლება ჩაითვალოს არჩევნების დღემდე ფორმების რამდენიმე დამკვირვებელზე შემოწმება და იმის დადგენა, თუ რამდენად გასაგებად და მარტივად შესავსებად მოიაზრება ისინი ადრესატებისათვის.

საანგარიშო ფორმები უნდა მოიცავდეს კითხვებს, რომლებიც „კი“ ან „არა“ ტიპის პასუხებს მოითხოვს, ასევე დამატებით კითხვებს, რომელთა მეშვეობითაც შესაძლებელი იქნება პრობლემათა ინტენსივობის განსაზღვრა. აღნიშნული მიდგომის ამსახველი მაგალითია:

მაგალითი 1: ხარისხობრივი კითხვა	ხომ არ დაგვიფიქსირებიათ ერთი პირის მიერ	კი	არა
	ხმის განმეორებითი მიცემის ფაქტი?	☐	☐
დადებითი პასუხის შემთხვევაში, რამდენჯერ იქნა აღნიშნული ფაქტები თქვენს მიერ შემჩნეული?		_____ (ციფრებში)	

შესაძლებლობის შემთხვევაში ისეთი, სხვადასხვა შესაძლო პასუხის მქონე, კითხვები, როგორცაა, „რა ზომებს მიმართა საარჩევნო კომისიამ იმ პირებთან მიმართებით, რომლებიც არ იკითხებოდნენ ამომრჩეველთა სიებში?“, თავიდან უნდა იქნეს აცილებული. დიდი მოცულობის ტექსტის ანალიზი რთულია, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ათასობით ფორმაა დასამუშავებელი. იმ შემთხვევაში, თუკი მსგავსი კითხვების გამოყენება აუცილებლობას წარმოადგენს, დამკვირვებლების წერილობით შენიშვნებს ფორმაში რამდენიმე სავარაუდო პასუხი უნდა ჩაენაცვლოს, რისი მაგალითიც ნაჩვენებია ქვემოთ:

მაგალითი 2:
წინასწარ
მოფარებული
კითხვები

რატომ არ გაისნა საარჩევნო უბანი დროულად?

(მონიშნეთ შესაბამისი პასუხი(ები))

- საარჩევნო მასალები ადგილზე არ იყო? საარჩევნო უბანს საფრთხე ემუქრებოდა?
- საარჩევნო კომისიის ყველა წევრი ადგილზე არ იყო? საარჩევნო კომისიის წევრები ვერ შევიდნენ შენობაში?

სხვა (გთხოვთ, მიუთითოთ) _____

არსებობს მესამე ვარიანტიც, ასევე პრაქტიკული ხასიათის კითხვა. დამკვირვებლებმა მოცემული ვარიანტებიდან უნდა შეარჩიონ ერთ-ერთი, რაც ყველაზე უკეთ გამოხატავს მათ შეფასებას სიტუაციასთან მიმართებით. მაგალითი ნაჩვენებია ქვემოთ. მსგავსი ტიპის კითხვის გამოყენება განსაკუთრებით სასარგებლო შეიძლება იყოს საარჩევნო უბნის ზოგადი დახასიათებისას. ფორმების აგტორები უნდა ერიდონ კენტი, მაგალითად სამი, ან ხუთი ვარიანტის მითითებას, რადგან გამოცდილებით დამკვირვებლები უპირატესობას ყოველთვის შუა მაშვენებელს ანიჭებენ.

მაგალითი 3:
ოთხ-
პარტიკიანი
კითხვები

როგორ შეაფასებდით საარჩევნო უბანში განხორციელებული ხმის მიცემის პროცესის ზოგად მიმდინარეობას?

(შემოხაზეთ თქვენი მოსაზრების შეფასების საუკეთესო ვარიანტი)

დარღვევების შემთხვევები არ ყოფილა	შეინიშნებოდა რამდენიმე უმნიშვნელო დარღვევა	შეინიშნებოდა მცირე რაოდენობის სერიოზული დარღვევები	შეინიშნებოდა ბევრი არსებითი დარღვევა
-----------------------------------	--	--	--------------------------------------

გადამზადების დროს განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს დამკვირვებელთათვის იმის ახსნას, რომ მათ აუცილებლად უნდა შეაფასონ გარკვევით და გადასცენ ფორმები შესაბამის პირს ან მიიტანონ ისინი დანიშნულების ადგილას. მხოლოდ ამ შემთხვევაში ჩაითვლება მათი მოვალეობების განხორციელება დასრულებულად.

იმ შემთხვევაში, თუკი ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს მაქსიმალურად ბევრი ინფორმაციის შეგროვება მიაჩნია მიზანშეწონილად, ასეთ დროს ანგარიშის გაცილებით კომპლექსური სისტემის შემუშავება შეიძლება. მაგალითად, შესაძლებელია ცალკე ფორმების გამოყენება საარჩევნო უბნის გახსნისას, დილას და შუადღისას განხორციელებული ხმის მიცემის პროცესზე დაკვირვებისას და ხმათა დათვლის დროს. მსგავს შემთხვევაში ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ თავს გაართმევს გაზრდილი მოცულობის საანგარიშო ფორმებისა და ინფორმაციის დამუშავებას.

ინფორმაცია საანგარიშო ფორმებიდან სწრაფად და სიზუსტით უნდა იქნას შეყვანილი ელექტრონულ მონაცემთა ბაზაში, რაც საინფორმაციო ანალიტიკოსის ზედამხედველობის ქვეშ მყოფმა გამოცდილმა ჯგუფმა უნდა განახორციელოს. შესაძლებელია კარგი სოციოლოგის ან სტატისტიკოსის დახმარების გამოყენება იმ შემთხვევაში, თუკი ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს ანალიტიკური პროგრამული უზრუნველყოფის დამოუკიდებლად შემუშავება არ შეუძლია. იდეალურ შემთხვევაში საინფორმაციო ანალიტიკოსებმა და საანგარიშო ფორმების დიზაინერებმა ერთად უნდა იმუშაონ, რათა შექმნონ ისეთი ფორმების შემუშავება, რომლებიც მაქსიმალურად ცოტა კითხვების საფუძველზე დიდი მოცულობის ინფორმაციის მოპოვების შესაძლებლობას უზრუნველყოფს.

ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა დამკვირვებლები შეიძლება საჩივრის ფორმებითაც უზრუნველყოს, რაც დამკვირვებელთა და მოქალაქეთა მხრიდან საარჩევნო უბნის პერსონალის მიმართ ოფიციალური საჩივრების დასაფიქსირებლად გამოიყენებოდეს. დამკვირვებლებმა მსგავსი ფორმების ასლები ცენტრალურ ოფისში უნდა გადააგზავნონ, რათა ნებისმიერ სავარაუდო ქმედებას მონიტორინგი ჩაუტარდეს. ალტერნატივას შეიძლება წარმოადგენდეს დამკვირვებელთა მიერ ადგილობრივი განხილვებისას სერიოზული დარღვევების შესახებ დეტალების წარმოდგენა, რაც ხელს შეუწყობს მნიშვნელოვანი პრობლემების ტიპის, სისშირისა და ადგილმდებარეობის შესახებ ინფორმაციის შეგროვებას.

ადგილობრივი განხილვებისას წარმოდგენილი ინფორმაცია, საჩივრის ფორმათა ანალიზი და ხმის მიცემისა და დათვლის პროცესების შემოწმების ფორმები დროულად უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი, წინასწარი განცხადების მოსამზადებლად, რაც იდეალურ შემთხვევაში, არჩევნების დღიდან 48 საათში უნდა განხორციელდეს. ხანდახან შეუძლებელია ან არაპრაქტიკულად მოიაზრება შესაბამისი ჯგუფის მიერ ყველა უბნის შესახებ ინფორმაციის სისტემაში დროული ასახვა. მსგავს შემთხვევებში წინასწარი განცხადების მოსამზადებლად საჭიროა ამოკრებიდ, ხოლო საბოლოო ანგარიშისათვის უკლებლივ ყველა ფორმას ჩაუტარდეს ანალიზი.

ბ. ხმების პარალელური დაჯამება¹⁶

ხმათა პარალელური დაჯამების (parallel vote tabulation-PVT) მიზანია პოლიტიკური პარტიების, კანდიდატებისა და საზოგადოებრიობის სარწმუნო ინფორმაციით უზრუნველყოფა, რაც მათ შედეგების ლეგიტიმურობის შეფასებაში დაეხმარება. ხმათა პარალელური დაჯამების დროულად დაწყებას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს, რამეთუ მისი ორგანიზება ზეგაგლენას ახდენს ქვეყანაში დამკვირვებელთა გადანაწილებაზე.

სურვილი ყველა საარჩევნო უბნის შედეგების შეგროვებისა, შესაძლებელია არსებობდეს, მაგრამ რეალურად აღნიშნულის განხორციელება დიდი რაოდენობით საკადრო და საკომუნიკაციო საშუალებების გამოყენებას მოითხოვს, რისი უზრუნველყოფაც შეუძლებელია. ასეთ დროს მეთოდურად შედგენილი, საარჩევნო უბნების, შერჩევითი ფორმა, შესაძლოა, ზუსტი ინფორმაციის წყარო გახდეს და სწორად შედგენის შემთხვევაში, ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს საერთო შედეგების სარწმუნო პროგნოზირების შესაძლებლობას უქმნიდეს.

ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა შერჩევითი ფორმის მოცულობა და ფორმატი კომპეტენტულ სოციოლოგებთან, სტატისტიკოსებთან ან სოციოლოგიური კვლევის ორგანიზაციებთან უნდა შეათანხმოს. გამოსდილება გვიჩვენებს, რომ იმ ადგილებში, სადაც ამომრჩევლები ეროვნულ უმცირესობებს შეადგენენ, გამოიყენება გაცილებით ვრცელი შერჩევითი ფორმები, რომლებიც საარჩევნო უბნების 10%-ს მოიცავს. საპირისპირო შემთხვევაში მოხმარებაშია მცირე ფორმები, რაც საყოველთაო არჩევნების საკმაოდ სარწმუნო და ზუსტ შედეგებს უზრუნველყოფს. მუნიციპალური ან მაჟორიტარული საარჩევნო სისტემით არჩევნებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს შერჩევითი ფორმის მოცულობასა და ფორმატს საუბნო ან ელექტორატის დონეზე, რასაც ადგილობრივი ნიუანსების მხედველობაში მიღება განაპირობებს.

კომპიუტერული პროგრამის მოსამზადებლად და ფორმაში შესატანი საარჩევნო უბნების შესარჩევად ხმათა პარალელური დაჯამების განმარტებული ჯგუფისთვის აუცილებელია ზუსტი ინფორმაციის მოპოვება ყველა საარჩევნო უბნის ელექტორატის რაოდენობის, ადგილმდებარეობისა და მოცულობის შესახებ. საარჩევნო უბნების შედეგები, ხმათა პარალელური დაჯამებისთვის, ადგილობრივმა დამკვირვებლებმა სიზუსტით უნდა ასახონ მარტივ, ერთგვარდინ ანგარიშში.

მაშინ, როდესაც კანონმდებლობა ადგილობრივ დამკვირვებლებს არ ანიჭებს საარჩევნო უბნებში ხმათა დათვლის პროცესზე დაკვირვების უფლებამოსილებას, ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა საკუთარ დამკვირვებლებს საარჩევნო უბნების გარეთ გამოკრული შედეგების ამსახველი დოკუმენტების ასლე-

16 ხმათა პარალელური დაჯამების შესახებ დამატებითი ინფორმაციისათვის იხ. ხმათა სწრაფი დათვლა და არჩევნებზე დაკვირვება, NDI-ს სახელმძღვანელო სამოქალაქო საზოგადოებებისა და პოლიტიკური პარტიებისათვის, საერთაშორისო ურთიერთობათა ეროვნულ-დემოკრატიული ინსტიტუტის (NDI) 2002 წლის გამოცემა.

ბის საფუძველზე, საარჩევნო უბნების შედეგების ჩაწერა უნდა დაავალდოს. შესაძლებელია შედეგთა ამსახველი დოკუმენტების ასლების მოპოვება საარჩევნო უბნის კომისიის ან პოლიტიკური პარტიის/კანდიდატის წარმომადგენლებისაგან, რომლებიც საარჩევნო უბნებში ხმათა დათვლის პროცესს ესწრებიან.

ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა, შესაძლოა, მიზანშეწონილად ჩათვალოს ანგარიშგების/კომუნიკაციის სისტემების წინასწარი ტესტირება ხმათა პარალელური დაჯამების განხორციელებამდე, რითაც უზრუნველყოფილი იქნება მეთოდოლოგიის გამართულობა და რაც წარმოაჩენს ჯგუფის მიერ ხმათა პარალელური დაჯამების ობიექტურად განხორციელების შესაძლებლობას, რაც, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს საარჩევნო გაყალბების შემთხვევათა იდენტიფიცირებას. გამომდინარე იქედან, რომ ხმათა პარალელური დათვლის შედეგების გამოქვეყნების ვადებს დიდი მნიშვნელობა აქვს, ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა გამოცხადების დრო წინასწარ უნდა განსაზღვროს.

ადგილობრივი სერვისი დამკვირვებლები ხმათა პარალელურ დაჯამებას ხელისშემფლელ პირობებში ახორციელებენ

1997 და 2000 წლებს შორის პერიოდში სერბულ არასამთავრობო ორგანიზაციის სახელწოდებით CeSID, ხელისუფლების მხრიდან სერბეთში მიმდინარე არჩევნებზე დაკვირვება აკერძალა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ორგანიზაციამ მიიღო გადაწყვეტილება, განხორციელებინა ხმათა პარალელური დაჯამება 2000 წლის სექტემბრის ფედერალური არჩევნების დროს, რისთვისაც საარჩევნო უბნების გარეთ განალაგა საკუთარი მოხალისეები, რომლებსაც პარტიის წარმომადგენლებთან გასაუბრება და დათვლის შემდგომ საჯაროდ გამოქვეყნებული შედეგების შეფასება დაევალებათ.

არჩევნებამდე რამდენიმე კვირით ადრე პოლიციის მიერ ორგანიზაციის შტაბბინასა და რეგიონალურ ოფისებში ჩატარებული რეიდების გამო და საკუთარი მოხალისეების უსაფრთხოების მიზნით, CeSID-მ მიზანშეწონილად მიიჩნია ხმათა პარალელური დაჯამების სიფრთხილით განხორციელება. შემუშავდა დამხმარე სერვერების მეშვეობით ტელეფონითა და ინტერნეტით კომუნიკაციის რთული, მაგრამ უკიდურესად უსაფრთხო საშუალება. საბოლოო ინსტრუქციებისა და ფორმების გაცემა უშუალოდ არჩევნების წინ მოხდა.

ორგანიზაცია CeSID, მის მიმართ მუშაობის ადკვეთის არაერთი მცდელობის მიუხედავად, არჩევნების მომდევნო დღის დილის 4:30 საათისათვის უკვე ფლობდა დაახლოებით 1096 საარჩევნო უბნის შედეგებს, რომლებიც გამარჯვებას კომპიუტერულად უწინასწარმეტყველებდა და ეწინააღმდეგებოდა ფედერალური საარჩევნო კომისიის მიერ გამოცემულ შედეგებს, რომელთა თანახმად, ლიდერობდა მილოშევიჩი და საჭიროდ იყო მიჩნეული არჩევნების მეორე ტურის ჩატარება. სერბეთის საზოგადოებრიობამ უარყო ფედერალური საარჩევნო კომისიის შედეგები, რასაც კომისიის მიერ განსხვავებული შედეგებისა და კომპიუტერულად პრეზიდენტად გამოცხადება მოჰყვა.

11

ხმათა დაჯამების,
გადაბზავნისა და
საბოლოო შედეგების
გამოცხადების პროცე-
სების მონიტორინგი

ა. ხმათა დაჯამების მონიტორინგის მნიშვნელობა.	111
ბ. შედეგების კომპიუტერით გადაბზავნის პროცესის მონიტორინგი.	112
გ. აჩვენებების დღის შემდგომ მოვლენათა მონიტორინგი.	112

- ➔ უზრუნველყოფილ იქნეს ხმათა დაჯამების პრინციპებისა და შედეგთა გადაცემის ცოდნა;
- ➔ შეიქმნას სისტემა, რომელიც ხმათა დაჯამებისა და შედეგთა გადაცემის მონიტორინგს ყველა დონეზე უზრუნველყოფს;
- ➔ მონიტორინგი გაეწიოს არჩევნების შემდგომ დღის მოვლენებს, განსაკუთრებით არჩევნების შედეგების გასაჩივრების ნებისმიერ კანონიერ შემთხვევას.

ა. ხმათა დაჯამების მონიტორინგის მნიშვნელობა

შედეგების დაჯამებისა და გადაცემის პროცესებისათვის განსაკუთრებითაა დამახასიათებელი შეცდომები და მანიპულირება, ამიტომ ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს საარჩევნო პროცესის ამ ასპექტების სისტემატიური და ზედმიწევნითი მონიტორინგი ევალება. აღნიშნულ პროცესებზე დამკვირვებელთა უშუალოდ დასწრებას შედეგების მანიპულირებისაგან დაცვა უდავოდ შეუძლია.

მონაცემებს ხმათა რაოდენობის შესახებ ზოგიერთი სახელმწიფო არჩევნების დღის მანძილზე აქვეყნებს, რისთვისაც ხშირად კომპიუტერულ სისტემებს იყენებენ. ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა აღნიშნულ მონაცემთა ასლები უნდა მოიპოვოს, რათა მოგვიანებით გადაამოწმოს, ხომ არ ჰქონდა ადგილი ხმათა რაოდენობის მოულოდნელ ზრდას და ემთხვევა თუ არა მოცემული ინფორმაცია საარჩევნო უბნების შედეგების ამსახველ ოქმებს.

საარჩევნო უბნებში განხორციელებული ხმათა დათვლის შედეგები, როგორც წესი, რეგიონალურ საარჩევნო კომისიას ეგზავნება, სადაც რეგიონალური შედეგების გამოყვანა ხდება და ცენტრალური საარჩევნო კომისიისათვის მათი ადგილობრივად გადაგზავნა ხორციელდება. სადამკვირვებლო ჯგუფმა კარგად უნდა იცოდეს შედეგების გადაცემისა და გამოყვანის პრინციპები, ხოლო ხმის დაჯამებას ყველა დონეზე, მორიგეობის პრინციპით, საკუთარი წარმომადგენლები უნდა დაასწროს. თუკი შესაძლებელია, შედეგების ერთი დონიდან მეორეზე გადაგზავნის პროცესს თანმხლები პირი უნდა აკონტროლებდეს.

დამკვირვებლებმა ხმათა დაჯამების პროცესის ყველა ეტაპის ოქმები და დაჯამების შედეგების ამსახველი დოკუმენტების ასლები უნდა მოიპოვონ. თუკი ისინი აღნიშნულის განხორციელებას ვერ შეძლებენ, მაშინ მათ გამოცხადებისას, ყველა ეტაპის შედეგების სპეციალურად მომზადებულ სააღრიცხვო ფორმებში ჩაწერა მოეთხოვებათ. დამკვირვებლებმა აღნიშნული შედეგები საარჩევნო უბნებიდან, ასევე პარტიის/კანდიდატის ან სხვა ადგილობრივი და საერთაშორისო დამკვირვებლებისაგან მოპოვებულ შედეგებს უნდა შეადარონ. დამკვირვებლებს ასევე მოეთხოვებათ ანგარიშგება იმის შესახებ, თუ რამდენად სრულყოფილად ხორციელდება შედეგთა დაჯამებისა და გადაცემის ინსტრუქციებით გათვალისწინებული პროცედურები. მათ მოვალეობას შეადგენს აგრეთვე ხმათა გადათვლის ყველა შესაძლო პროცესზე დასწრება.

ბ. შედეგების კომპიუტერით ბალანსავანის პროცესის მონიტორინგი

არსებობს ქვეყნები, სადაც ცენტრალურ საარჩევნო კომისიას წინასწარი შედეგები ელექტრონული ფოსტით ეგზავნება. დამკვირვებლებს ამ პროცესის მონიტორინგის განხორციელება მოეთხოვებათ. საუკეთესო შემთხვევაში თითოეული საარჩევნო უბნის შედეგებს კითხულობს საარჩევნო ოფიცერი, ხოლო მეორე პირს გადამოწმებული ინფორმაცია კომპიუტერში შეყავს. ზოგიერთ ქვეყანაში მსგავს ინფორმაციას კომპიუტერიდან ბეჭდავენ და მასზე ხელს აწერენ, როგორც მიღებულ დოკუმენტზე. ასეთ დროს, დამკვირვებლებმა ამ დოკუმენტის ასლი უნდა მოიპოვონ და კომპიუტერში შეყვანილი ინფორმაცია საკუთარ სააღრიცხვო ფორმებში დაფიქსირებულ ინფორმაციას შეადარონ. ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს უფლება აქვს, ასევე მოითხოვოს შედეგების გადაცემისათვის გამოყენებული ელექტრონული პროგრამები, რათა ისინი არჩევნებამდე პროგრამისტს შეამოწმებინოს.

ბ. არჩევნების დღის შემდგომ მოვლენათა მონიტორინგი

არჩევნების შემდგომ დღეებს ყოველთვის თან ახლავს დაძაბულობა და გაურკვევლობა, რასაც, როგორც წესი, არჩევნების შედეგთა დაგვიანებით გამოქვეყნება, მათ შესახებ არასრული ინფორმაციის ქონა, დაუკმაყოფილებელი პრეტენზიები და შედეგთა გამოცხადების შემდგომი პერიოდის შესახებ ვარაუდები განაპირობებს. ამიტომ, აღნიშნული დროის მოვლენებს ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა ზედმიწევნითი მონიტორინგი უნდა გაუწიოს, მათ შორის, ხალხის მიერ არჩეულ კანდიდატთა საქმეში ჩაბმის პროცესს.

შესაძლებლობის შემთხვევაში, ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს საარჩევნო უწყებათა წარმომადგენლების მიერ გამოქვეყნებული საბოლოო შედეგების გადამოწმება მოეთხოვება. საარჩევნო კანონმდებლობის თანახმად, შედეგები არჩევნების შემდგომ, განსაზღვრულ პერიოდში, უნდა გამოქვეყნდეს. ნებისმიერ დაუშვებელი დაგვიანება ან საბოლოო შედეგების შეჯერებასთან, გადამოწმებასა და გამოცხადებასთან დაკავშირებული შეუსაბამობა უნდა დაფიქსირდეს და გამოძიებულ იქნეს.

ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის მიერ შედეგების გადამოწმება ხელს შეუწყობს არჩევნების შედეგების მიმართ საზოგადოების ნდობის ჩამოყალიბებასა და სერიოზული გადახრების შემთხვევაში, შედეგთა გაკრიტიკების შესაძლებლობას.

ეუთო-ს უმეტეს ქვეყნებში, კანონმდებლობა ითვალისწინებს პერიოდს, რომლის დროსაც პარტიებსა და კანდიდატებს არჩევნების შედეგების გასაჩივრება შეუძლიათ. გასაჩივრების შემთხვევები მე-4 თავში განხილული მეთოდოლოგიის საფუძველზე, მკაცრად უნდა გაკონტროლდეს, რამეთუ ისინი ყველაზე სერიოზული კამათის მიზეზად მიაზრება. ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფები საკითხის სასამართლოში განხილვის მსვლელობას უნდა დააკვირდნენ და არ დაეყრდნონ მედიის ან მხარეთა ჩვენებებს.

არჩევნების შემდგომ პერიოდში დამკვირვებლებმა პროცესთან დაკავშირებულ ნებისმიერ პრობლემას თვალყური უნდა ადევნონ. ასეთ პრობლემებს შეიძლება წარმოადგენდეს: გადაცილებული ვადები, გადაწყვეტილების მიღების არასწორი პროცედურები, მტკიცებულებებისა და დარღვევების გამოძიების დაგვიანებით განხორციელება, დამკვირვებლების ან პოლიტიკური პარტიების გამჭვირვალობის შესუსტება და ა.შ. დამკვირვებლებს იმავდროულად მოეთხოვებათ არჩევნებში მონაწილეობისა და კონკრეტული კანდიდატისათვის ხმის მიცემის გამო, მოქალაქეებზე მიმართული შესაძლო აგრესიისა და ძალადობის ფაქტების შესწავლა ან საფრთხის გამოვლენა. მათ ასევე მოეთხოვებათ მედია-საშუალებების მოქმედებაზე დაკვირვება, რათა საზოგადოება მოტყუებულ პოზიციაში არ აღმოჩნდეს.

ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი მზად უნდა იყოს საერთაშორისო მანიპულაციის სისტემატიურ შემთხვევათა და იმ პრობლემათა შესასწავლად, რომლებიც არჩევნების შედეგებზე არსებითად მოქმედებს. შესაძლებელია ამ მიზნით სპეციალური ჯგუფების შექმნაც. ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი ასევე უნდა შეხვდეს პოლიტიკურ პარტიებს, სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებსა და ამომრჩევლებს, რათა მათთვის საჭირობო საკითხებს გაეცნოს, მიიღოს ინფორმაცია გაყალბების სავარაუდო ფაქტების შესახებ და, საჭიროების შემთხვევაში, მოიძიოს ნებისმიერი დამატებითი ინფორმაცია.

12

ანბარიში
და
რეკომენდაციები

ა. ანბარიშის მნიშვნელობა	115
ბ. რეგიონალურ დამკვირვებელთა ანბარიშები	116
გ. შემთხვევების ასახვა ანბარიშში	118
დ. ბანცხაღებები	118
ე. საბოლოო ანბარიში	119
ვ. ანბარიშის გავრცელება	121

- ➔ შეუშავდეს ანგარიშგების სტრუქტურა, რომელიც ხელს შეუწყობს საკანძო საკითხების განსაზღვრასა და სადამკვირვებლო ჯგუფის წევრებისათვის აუცილებელი ინფორმაციის დროულად მიწოდებას;
- ➔ შეუშავდეს ანგარიშის ტიპები, კერძოდ, ყოველკვირეული, შემთხვევათა ამსახველი, საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებულ მოვლენათა ამსახველი და არჩევნების დღის ანგარიშები;
- ➔ უზრუნველყოფილ იქნეს განცხადებებისა და ანგარიშების სიზუსტე, პროფესიონალურობა და შესაბამისი ორგანიზაციებისა და ინდივიდებისათვის მათი მიწოდება.

5. ანგარიშის მნიშვნელობა

ანგარიშგება არჩევნებზე დაკვირვების პროცესის მნიშვნელოვან ასპექტად მიიჩნევა. იგი უზრუნველყოფს დაკვირვების ობიექტის შესახებ საჯარო ჩანაწერებს და მოიაზრება, როგორც სამომავლო არჩევნების დროს გამოსაყენებელი ინფორმაცია. საჯარო ანგარიშგებისათვის საჭიროა შიდა ანგარიშების მომზადება და მათი ანალიზი, რაც განსაკუთრებულ ორგანიზებასა და საანგარიშო სისტემათა შემუშავებას საჭიროებს.

ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა საჯარო ანგარიშების არჩევნებამდე ან არჩევნების შემდგომ გამოქვეყნება უნდა გადაწყვიტოს. წინასაარჩევნო დღის ანგარიშგება ჯგუფს არჩევნების პროცესის შესახებ საკუთარი შეხედულების კონსტრუქციული ფორმით, საჭირო დროს ან რეგულარულად, გამოხატვის საშუალებას აძლევს. აღნიშნულ მიდგომას ბევრი ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი იყენებს და მაინც, ზოგიერთი დამკვირვებელი საკუთარი მოსაზრებების გამოთქმას არჩევნების შემდგომ ამჯობინებს. ნებისმიერ შემთხვევაში, ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს არჩევნების დასრულებისას წინასწარი განცხადებისა და საბოლოო ანგარიშის მომზადება ევალება. ეს ანგარიშები უნდა წარმოადგენდეს ჯგუფის მიერ საარჩევნო პროცესის კონკრეტულ შეფასებას.

სადამკვირვებლო პროგრამის განხორციელებამდე მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული სხვადასხვა მოსაზრებები. საჭიროა წინასწარ განხორციელდეს აზრთა ეფექტიანი ურთიერთგაზიარება იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ შეიძლება მომზადდეს ამა თუ იმ სიტუაციის ამსახველი ანგარიში. უნდა განისაზღვროს სხვადასხვა ვარიანტი ყველა შესაძლო შედეგით. აღნიშნული საკითხების შესახებ წინასწარ ფიქრი და სტრატეგიისა და ტაქტიკის პერიოდული განხილვა ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფს ხელს შეუწყობს, მოპოვებული ინფორმაციის ეფექტიანად გამოყენებისათვის კარგად მოემზადოს.

ბ. რეგიონალურ დამკვირვებელთა ანგარიშგება

რეგიონალურ დამკვირვებლებს წინასაარჩევნო დღის გარემოს ამსახველი სისტემატიური ანგარიშების მომზადება მოეთხოვებათ. კრიტიკულ შემთხვევათა და საარჩევნო კამპანიასთან დაკავშირებულ მოვლენათა ამსახველი ფორმების გარდა, მათ კვირაში ერთხელ სისტემატიური შემაჯამებელი ანგარიშიც უნდა მოამზადონ. აღნიშნული ანგარიშის ფორმატი წინასწარ უნდა შემუშავდეს, რათა წინასწარვე განისაზღვროს სტანდარტული ანგარიშების განხორციელების ტექნიკა. ანგარიშში უნდა აისახებოდეს კონკრეტულ პერიოდში განვითარებული მოვლენები. თითოეულ ნაწილს უნდა ჰქონდეს წინასწარ შერჩეული სათაური. ფორმატი შესაძლოა შემდეგნაირად განისაზღვროს:

- ➔ **პოლიტიკური სიტუაციის ზოგადი მიმოხილვა:** კვირის მანძილზე რეგიონში არსებული პოლიტიკური ვითარების მოკლე მიმოხილვა, კონკრეტული მოვლენების ან პრობლემების გაშუქება.
- ➔ **საარჩევნო ადმინისტრაცია:** ოფიციალურ საარჩევნო პირთა საქმიანობის გაშუქება – მუშაობენ თუ არა ისინი გრაფიკით – საარჩევნო დღისათვის მზადება, ინფორმაცია საარჩევნო უბნების შესახებ, შესაბამისი საკითხები.
- ➔ **საარჩევნო დებატები:** კონკრეტული დებატების ამსახველი ანგარიშების გარდა, რეგიონალურმა დამკვირვებლებმა აღნიშნულ ნაწილში წინა ანგარიშებში ასახული დებატების თემები უნდა ჩამოთვალონ და მათ რეგიონში გამოწვეული შესაძლო რეაქცია შეაფასონ.
- ➔ **ამომრჩეველთა განათლება:** ვინ რას აკეთებს, ვინ რა თემებზე მუშაობს და რა შედეგი აქვს აღნიშნულ პროცესს.
- ➔ **პოლიტიკური კამპანია:** რა საქმიანობას ეწევიან პარტიები/კანდიდატები, რა შეხვედრები მოაწვევს, აქვს თუ არა მათი ხელისშეშლის ან დაშინების ფაქტებს ადგილი, მათი პრობლემები და მათი კამპანიისადმი საზოგადოების გამოსმაურება.
- ➔ **მედია:** როგორ აშუქებს რეგიონალური მედია საარჩევნო კამპანიას და უზ-

რუნგელყოფს თუ არა კანდიდატებს მედიის საშუალებების სამართლიანი ხელმისაწვდომობით; არის თუ არა ინფორმაციის გაშუქება დაბალანსებული; და რა რეაქცია აქვთ პარტიებს, კანდიდატებსა და საზოგადოებას არსებულ გაშუქებაზე.

- ➔ **სახელმწიფო ადმინისტრაცია:** უჭირავთ თუ არა სახელმწიფო ინსტიტუტებს ნეიტრალური პოზიცია კამპანიასთან მიმართებით, ხომ არ მზადდება სახელმწიფო ორგანიზაციების მიერ ანგარიშები, რომლებიც საარჩევნო კამპანიას დაბრკოლებებს უქმნის ან პარტიების/კანდიდატებისა და მათი მხარდაჭერების მიმართ პრივილეგირებულ დამოკიდებულებას გამოხატავს და იცავენ თუ არა სახელმწიფო ორგანოები კანონს.
- ➔ **ამომრჩეველთა დაშინება/კონფლიქტი:** ჰქონდა თუ არა ადგილი პარტიების ან სხვათა მხრიდან ამომრჩეველთა დაშინების შემთხვევებს (მოყვანილ უნდა იქნეს კონკრეტული მაგალითები), პროგნოზირებადია თუ არა კონფლიქტი და დადებითი პასუხის შემთხვევაში, რა კეთდება მსგავსი კონფლიქტების აღსაკვეთად, ყოფილა თუ არა კონფლიქტის/ძალადობის ფაქტები.
- ➔ **ქალთა მონაწილეობა:** არიან თუ არა ქალები საარჩევნო პროცესის დროს პირდაპირი ან არაპირდაპირი დისკრიმინაციის მსხვერპლი, რა პრობლემებზე საუბრობენ ისინი და მონაწილეობენ თუ არა არჩევნებში აქტიურად.
- ➔ **ეროვნულ უმცირესობათა მონაწილეობა:** ქვეყნის ტერიტორიაზე ეროვნულ უმცირესობათა არსებობის შემთხვევაში, აქვთ თუ არა მათ არჩევნებში თავისუფლად მონაწილეობის უფლება, იღებენ თუ არა ისინი არჩევნებში მონაწილეობას და განიხილება თუ არა მათ მიერ დასმული კონკრეტული პრობლემები.
- ➔ **სხვა საყურადღებო საკითხები.**

ანგარიშები უნდა იყოს მოცულობით პატარა, გარკვევით დაწერილი და ფაქტობრივი. მოსაზრებების ნაცვლად ისინი უნდა ასახავდეს დაკვირვებისას დაფიქსირებულ და დამკვირვებლისათვის მოხსენებულ ფაქტებს, ამ ორის მეკეთრი გამიჯვნით. განცხადების გაკეთების შემთხვევაში დამკვირვებელმა უნდა მიუთითოს იმ დამატებით წყაროზე, რომლითაც მოცემული ინფორმაციის გადამოწმება და დასაბუთება შეიძლება. ანგარიშები დაცული ფორმით უნდა მიეწოდოს სადამკვირვებლო კოორდინაციისა და ანალიზის ჯგუფის კონკრეტულ წევრს, რომელსაც მათი წაკითხვა, განხილვა, აღრიცხვა და შეჯამება ევალება. დამატებითი კითხვების შემთხვევაში, საკონტაქტო პირს აღნიშნული პიროვნება უნდა წარმოადგენდეს. შესაძლებლობის შემთხვევაში, რეგიონალური დამკვირვებლები სისტემატიურ ბრიფინგებზე დასასწრებლად ცენტრალურ ოფისს უნდა სტუმრობდნენ. ზოგ შემთხვევაში, მიზანშეწონილია სხვადასხვა შემაჯამებელი ანგარიშების დამკვირვებელთათვის უკან დაბრუნება, რათა მათ ჩამოუყალიბდეთ გარკვეული აზრი ქვეყანაში მიმდინარე მოვლენების შესახებ და მოახდინონ ქმედებათა ხასიათის ამოცნობა.

ბ. შემთხვევების ასახვა ანგარიშში

ცენტრალურ ოფისს უმოკლეს ვადაში უნდა ეცნობოს არჩევნებთან დაკავშირებული ნებისმიერი შემთხვევის შესახებ. ინფორმაცია მაქსიმალურად ლაკონური, გასაგები და გადამოწმებადი უნდა იყოს. დამკვირვებლები მოცემული ანგარიშების მოსამზადებლად სპეციალურ ფორმატს უნდა იყენებდნენ. ანგარიშები უნდა იყოს მოკლე და მოიცავდეს კონკრეტულ ქვეთავებს:

- ➔ შემთხვევის დეტალური აღწერილობა;
- ➔ დამკვირვებელთა მიერ დაგეგმილი ღონისძიებები;
- ➔ ცენტრალური ოფისის მიერ განსაზღვრული ღონისძიებები.

დ. განცხადებები

როგორც ადრე აღინიშნა, ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა, შესაძლოა, მიზანშეწონილად ჩათვალოს საარჩევნო პერიოდის მსვლელობისას შუალედური ანგარიშების მომზადება. არსებობს ალბათობა იმისა, რომ კონსტრუქციულობის მიუხედავად, მოცემული გადაწყვეტილება ვნებათაღელვის საბაზი გახდეს. სარწმუნო და საფუძვლიანი ანგარიშებით შესაძლებელი გახდება საარჩევნო პროცესის ხარისხის შესახებ საზოგადოების მნიშვნელოვანი ინფორმაციით უზრუნველყოფა და საარჩევნო უკანონობისა თუ ძალადობის სამომავლოდ აღკვეთა.

ყველაზე მნიშვნელოვანი საჯარო კომენტარი, რომელიც ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა უნდა გააკეთოს, მიზანშეწონილია არჩევნების დასრულებისთანავე. ეს ის დროა, როდესაც ლოკალურად და ქვეყნის მასშტაბით ინტერესი არჩევნების შედეგებისადმი პიკს აღწევს. აღნიშნული განცხადება, რომელიც არის „წინასწარი“, ვინაიდან საარჩევნო პროცესის ყველა ასპექტის (მაგ. საჩივრები და განცხადებები) სისრულეში მოყვანამდე კეთდება, ანალიზს უნდა უკეთებდეს საარჩევნო პროცესის ყველა იმ მხარეს, რომელიც დამკვირვების არეალში მოხვდა. წინასწარ განცხადებას, დამატებითი კითხვებისა და ახალი ინფორმაციის გავრცელების შემთხვევაში, შესაძლოა, მორიგი განცხადებები მოჰყვეს.

განცხადება სამ ძირითად ელემენტს უნდა ითვალისწინებდეს.

1. არჩევნების ძირითადი ელემენტების შეფასება:

- ➔ მომზადების ეტაპი;
- ➔ საკანონმდებლო ბაზა;
- ➔ საარჩევნო ადმინისტრაცია;
- ➔ წინასაარჩევნო გარემო, მათ შორის, საარჩევნო კამპანია და მედია;
- ➔ საარჩევნო საჩივრები და განცხადებები;
- ➔ არჩევნების დღე;
- ➔ არჩევნების შემდომი პერიოდი, ხმათა დაჯამება და საბოლოო შედეგები.

2. საყურადღებო შემთხვევები:

- ➔ კერძო შემთხვევები, რამაც საზოგადოების განსაკუთრებული ყურადღება მიიპყრო და განსაკუთრებით, არჩევნებთან დაკავშირებული ძალადობის ფაქტები.

3. დასკვნა – არჩევნების ზოგადი შეფასება:

- ➔ საარჩევნო პროცესის მიმდინარეობის შეფასება – ხორციელდება თუ არა აღნიშნული პროცესი დემოკრატიული არჩევნების შესახებ საერთაშორისო ვალდებულებებისა და სტანდარტების, აგრეთვე შესაბამისი კანონმდებლობის დებულებებისა და განსაკუთრებით, საარჩევნო კანონისა და კონსტიტუციის დაცვით.

არჩევნების შემდგომი პერიოდის წინასწარ განცხადებას საზოგადოება ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის ძირითად მიგნებად და დასკვნად მოიაზრებს. ამდენად, აუცილებელია მოცემული განცხადება იყოს გასაგები, მოკლე და არსის გამომხატველი. უამრავი დეტალისა და ნაკლებად მნიშვნელოვანი საკითხების განხილვა მიზანშეწონილი არ არის. ვრცელი აღწერილობები და მაგალითები საბოლოო ანგარიშისათვის უნდა გამოიყენებოდეს.

დასასრულისათვის, სადამკვირვებლო ჯგუფმა, ადრეული კომენტარის გამო მედიის ზეწოლისა და საკუთარი მიგნებების განხილვისა და დასკვნების ანალიზის აუცილებლობის დაბალანსება უნდა მოახდინოს. წინასაარჩევნო პერიოდის ამსახველი განცხადების ბევრი დეტალი შეიძლება არჩევნების დღის წინ მომზადდეს, რაც შეეხება დასკვნებს ხმის მიცემის, დათვლისა და დაჯამების პროცესთა შესახებ, მათი დამატება შესაძლებელია მას შემდეგ, რაც აღნიშნული პროცესების შესახებ ანგარიშებს ანალიზი გაუკეთდება. ადგილობრივმა სადამკვირვებლო ჯგუფმა საჭიროა შეიმუშავოს ანგარიშების სისტემა, რაც წინასწარი განცხადების დროულად წარმოდგენას შეუწყობს ხელს. ჯგუფის წევრებმა უნდა გააცნობიერონ, რომ მათ მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები დიდ ყურადღებას მიიპყრობს არა მაშინ, როდესაც ისინი ნაადრევად გაკეთდება, არამედ მაშინ, როდესაც საზოგადოებისა და მედიის მხრიდან მათდამი ინტერესი განსაკუთრებით მაღალი იქნება, კონკრეტულად კი, უშუალოდ არჩევნების შემდგომ დღეებში.

II. საბოლოო ანგარიში

საბოლოო ანგარიში არჩევნების დასრულებიდან ორი თვის ვადაში უნდა გამოქვეყნდეს და მოიცავდეს საარჩევნო პროცესის ყველა იმ ასპექტის დეტალურ ანალიზს, რომელსაც დაკვირვება ჩაუტარდა. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ანგარიშის გარკვევით დაწერა, რათა იგი ადვილად გასაგები იყო იმათთვის, ვინც საარჩევნო ექსპერტთა კატეგორიას არ მიეკუთვნება. აუცილებელია ანგარიშში გაკეთებულ თითოეულ განცხადებას თან ახლდეს გადამოწმებული მტ-

კიცებულემა. დაუშვებელია ნებისმიერი საეჭვო ინფორმაციის გამოყენება. საბოლოო ანგარიში, სავარაუდოდ, შემდეგ ნაწილებს უნდა მოიცავდეს:

- ➔ მოკლე შინაარსი;
- ➔ შესავალი და სამადლობელი სიტყვა;
- ➔ პოლიტიკური ფონი;
- ➔ საკანონმდებლო ბაზის ანალიზი;
- ➔ ამომრჩეველთა რეგისტრაციისა და/ან ამომრჩეველთა სიის შემოწმების შედეგების ანალიზი;
- ➔ საარჩევნო ადმინისტრაციის მონიტორინგი;
- ➔ კანდიდატთა რეგისტრაციაზე დაკვირვება;
- ➔ საარჩევნო კამპანიაზე დაკვირვება;
- ➔ მედია მონიტორინგი;
- ➔ ხმის მიცემის, დათვლისა და დაჯამების პროცესებზე დაკვირვება;
- ➔ ოფიციალური შედეგები და კომენტარები;
- ➔ საჩივართა განხილვა და გასაჩივრების სისტემის ეფექტიანობა.
- ➔ რეკომენდაციები.

რეკომენდაციები უნდა იყოს სათანადოდ ფორმულირებული და საარჩევნო პროცესის გაუმჯობესების შესახებ კონსტრუქციულ მოსაზრებებს წარმოადგენდეს.

წერილობითი განცხადებებისა და ანგარიშების გარდა, ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფი, შესაძლოა, მიზანშეწონილად მიიჩნევდეს დასკვნებისა და რეკომენდაციების გაცნობის მიზნით, ოფიციალური საარჩევნო პირებისა და პოლიტიკური პარტიებისათვის, სამოქალაქო საზოგადოებისა და საერთაშორისო თანამეგობრობისათვის ზეპირი განცხადებების გაკეთებასაც. აღნიშნული განცხადებები ხელს შეუწყობს საარჩევნო პროცესის გაუმჯობესების შესახებ შეხედულებათა ურთიერთგაზიარებას, აგრეთვე ადგილობრივ სადამკვირვებლო ჯგუფსა და ძირითად მონაწილეებს, კერძოდ, ხელისუფლებასა და საარჩევნო ადმინისტრაციას შორის, ნდობის დამყარებას. ზეპირი ანგარიშები შესაძლებელია გაკეთდეს წერილობითი ანგარიშების საჯაროდ გაცნობამდე ან მას შემდეგ, არჩევნების პერიოდში ინტენსიურად ან არჩევნების შემდგომ სემინარზე მონაწილეთათვის, მათ შორის, ხელისუფლების ორგანოების, პარლამენტისა და საარჩევნო ადმინისტრაციის წარმომადგენლებისათვის.

3. ანგარიშის ბავრცელება

განცხადებები და ანგარიშები ქვეყნის სახელმწიფო ენაზე (ენებზე) უნდა მომზადდეს. სასურველია, მათი თარგმნა უმცირესობათა ენებზე და ინგლისურად, საერთაშორისო დონეზე გასავრცელებლად. ისინი უნდა დაურიგდეს ადგილობრივ და საერთაშორისო მედიას, საერთაშორისო და არასამთავრობო ორგანიზაციებს, საელჩოებს, ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლებს, პოლიტიკურ პარტიებს, კანდიდატებს, დონორებსა და საერთაშორისო თანამეგობრობას. განცხადებები და ანგარიშები ადგილობრივი სადამკვირვებლო ჯგუფის ვებ-გვერდზეც უნდა გამოქვეყნდეს.

ეუთო-ს დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისის შესახებ

დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და ადამიანის უფლებათა ოფისი (ODIHR) არის ეუთო-ს მთავარი ინსტიტუტი, რომლის დანიშნულებაცაა დაეხმაროს მონაწილე სახელმწიფოებს, რათა მათ უზრუნველყონ „ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა სრული პატივისცემა, კანონის უზენაესობის პრინციპის დაცვა, დემოკრატიის პრინციპების მხარდაჭერა და (...) დემოკრატიული ინსტიტუტების შექმნა, გაძლიერება და დაცვა, ისევე როგორც საზოგადოებაში ტოლერანტობის გავრცელება“. (ჰელსინკის სამიტის დოკუმენტი, 1992წ.).

ODIHR-ი, რომელიც ვარშავაში (პოლონეთი) არის განთავსებული, 1990 წლის პარიზის სამიტზე შეიქმნა, როგორც თავისუფალი არჩევნების ოფისი. მან მუშაობა 1991 წლის მისში დაიწყო. ერთი წლის შემდეგ, ოფისის სახელწოდება შეიცვალა, რათა მასში ასახულიყო ვრცელი მანდატი – ადამიანის უფლებები და დემოკრატიზაცია. დღეს მას 100-ზე მეტი თანამშრომელი ჰყავს.

არჩევნებზე დაკვირვების სფეროში ODIHR-ი ევროპის წამყვანი ორგანიზაციაა. ყოველწლიურად ის კოორდინაციასა და ორგანიზებას უწევს ათასობით დამკვირვებელის განთავსებას, რათა შეაფასოს, თუ რამდენად შეესაბამება ეუთო-ს სივრცეში გამართული არჩევნები ეროვნულ კანონმდებლობასა და საერთაშორისო სტანდარტებს. მისი უნიკალური მეთოდოლოგია საარჩევნო პროცესის ღრმად შესწავლის საშუალებას იძლევა. დახმარების პროექტების მეშვეობით, ODIHR-ი წევრ სახელმწიფოებს მათი საარჩევნო სისტემის გაუმჯობესებაში ეხმარება.

დემოკრატიზაციის სფეროში ოფისის საქმიანობა მოიცავს: კანონის უზენაესობას, სამოქალაქო საზოგადოებას, მოძრაობის თავისუფლებას, გენდერულ თანასწორობასა და ტრევიკინგს. ODIHR-ი ყოველწლიურად ახორციელებს მიზნობრივი დახმარების 100-ზე მეტ პროგრამას, რომელთა მიზანია ხელი შეუწყოს დემოკრატიული სტრუქტურების განვითარებას.

ODIHR-ი ხელს უწყობს ადამიანის უფლებათა დაცვას ტექნიკური დახმარების პროექტებისა და ადამიანურ განზომილებათა საკითხების შესახებ ტრენინგის მეშვეობით. ოფისი აწარმოებს კვლევებს და ამზადებს ანგარიშებს ადამიანის უფლებათა სხვადასხვა საკითხებზე. გარდა ამისა, ოფისი ყოველწლიურად ორგანიზებას უწევს შეხვედრებს, რომლებიც მონაწილე სახელმწიფოთა მიერ ეუთო-ს ადამიანური განზომილებების წინაშე ნაკისრი ვალდებულებების შესრულების განხილვას ეძღვნება. ტერორიზმის საწინააღმდეგო მოქმედებების კუთხით, ოფისი ადამიანური განზომილებების საკითხთა ცოდნის ხელშეწყობაზე მუშაობს და ახორციელებს პროექტებს, რომლებიც ტერორიზმის გამომწვევ მიზეზებს ფუნდამენტურად განიხილავს.

ODIHR-ი წევრ სახელმწიფოებს რჩევით ეხმარება რომასა და სინტისთან დაკავშირებული პოლიტიკის გატარებაში. ის ხელს უწყობს რომასა და სინტის თემებში შესაძლებლობების გაზრდასა და კავშირების განვითარებას და მხარს უჭერს მათი წარმომადგენლების მონაწილეობას სახელმწიფო პოლიტიკის განმსაზღვრელ ორგანოებში. ოფისი ამავედროულად მუშაობს როგორც საინფორმაციო ცენტრი და რომასა და სინტის შესახებ მოქმედ ადგილობრივ და საერთაშორისო სუბიექტებს შორის ინფორმაციის ურთიერთგაცვლას ემსახურება.

ODIHR-ის ყველა საქმიანობა ეუთო-ს წევრ სახელმწიფოებთან, ეუთო-ს ორგანოებთან და პერიფერიულ ოფისებთან, ისევე როგორც სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან მჭიდრო კოორდინაციითა და თანამშრომლობით ხორციელდება.

აღნიშნულთან დაკავშირებით დამატებითი ინფორმაციის მოპოვება შეგიძლიათ ODIHR-ის ვებ-გვერდზე (www.osce.org/odihr).

